

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE
Globālās ekonomikas starpdisciplināro studiju nodaļa

**EKONOMISKĀS DROŠĪBAS RISKU IZVĒRTĒŠANA
EIROPAS SAVIENĪBAS UN ĶĪNAS ATTIECĪBĀS**

THE ASSESSMENT OF THE ECONOMIC SECURITY RISKS IN
RELATIONS BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND CHINA

MAĢISTRA DARBS

Starptautisko attiecību (ekonomika) maģistra studiju programma

Autors: **Arvīds Zirnis**

Studenta apliecības Nr.: az11103

Darba vadītājs: profesore Dr. oec. Ērika Šumilo

RĪGA 2020

ANOTĀCIJA

Maģistra darba “*Ekonomiskās drošības risku izvērtēšana Eiropas Savienības un Ķīnas attiecībās*” autors ir Arvīds Zirnis un darba zinātniskā vadītājā ir prof. Dr. oec. Ērika Šumilo. Darba mērķis ir novērtēt ekonomiskos drošības riskus ES un Ķīnas ekonomiskajās attiecībās.

Maģistra darbā tiek analizēti avoti par ekonomikas un drošības mijiedarbību un ekonomiskās drošības veidojošiem faktoriem un riskiem. Autors apskata Ķīnas ekonomisko izaugsmi, tās ārējo ekonomisko politiku un tās ietekmes piemēriem pasaulē. Darba noslēgumā ir secinājumi un priekšlikumi par ekonomiskās drošības riskiem ES un Ķīnas ekonomiskajās attiecībās, balstoties uz ES ekonomikas ievainojamības un noturības, kā arī ES un Ķīnas ekonomisko attiecību analīzi.

Darbs satur 98 lapaspuses, 5 tabulas, 33 attēlus un 7 pielikumus. Izmantotās literatūras saraksts ietver 92 avotus.

Atslēgas vārdi: Ekonomiskās drošības; Eiropas Savienība; Ķīna; ekonomiskās attiecības; risku izvērtēšana

ANNOTATION

The author of Master thesis *the Assessment of the Economic Security Risks in Relations between the European Union and China* is Arvīds Zirnis and the Supervisor of thesis is prof. Dr. oec. Ērika Šumilo. The purpose of thesis is to assess the economic security risks in the economic relations between the EU and China.

The Master thesis analyses academic sources on the interactions between the economy and security, and the factors and risks forming economic security. The author examines the development of China's economy, its foreign economic policy and examples of its influence in the world. The thesis finishes with conclusions and proposals on economic security risks in the economic relations between the EU and China, based on analysis of the economic vulnerability and resilience of the EU economy and EU-China economic relations.

The thesis consists of 98 pages, 5 tables, 33 graphical images and 7 appendixes. The bibliography list is comprised of 92 sources.

Key words: Economic Security; European Union; China; Economic Relations; Risk Assessment.

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	5
IEVADS.....	6
1. EKONOMISKĀ DROŠĪBA UN TAI RADĪTO RISKU IZVĒRTĒŠANA.....	8
1.1. Drošība un ekonomika.....	8
1.2. Ekonomiskās drošības koncepts.....	13
1.2.1. Ekonomiskās drošības jēdziens un definīcijas.....	13
1.2.2. Ekonomiskās drošības elementi.....	17
1.2.3. Riski ekonomiskajai drošībai.....	20
1.3. Ekonomikas ievainojamība un noturība.....	21
1.4. Risku novērtēšanas teorētiskie aspekti.....	25
2. ĶĪNAS EKONOMIKA UN TĀS IETEKMES SPĒJAS.....	31
2.1. Ķīnas ekonomikas attīstības tendenču raksturojums.....	31
2.2. Ķīnas ārējo ekonomisko attiecību politika.....	46
2.3. Ķīnas ekonomiskās aktivitātes pasaulē.....	57
3. ĶĪNAS RADĪTO EKONOMISKO DROŠĪBAS RISKU ANALĪZE EIROPAS SAVIENĪBĀ.....	66
3.1. Eiropas Savienības ekonomikas ievainojamības un noturības izvērtējums.....	66
3.2. Eiropas Savienības un Ķīnas ekonomiskās attiecības.....	71
3.3. Risku izvērtējums Eiropas Savienības un Ķīnas ekonomiskajās attiecībās.....	79
SECINĀJUMI.....	85
PRIEKŠLIKUMI.....	88
IZMANTOTĀ LITERATŪRA.....	89
PIELIKUMI.....	99
1. pielikums. Ekonomikas ievainojamības indeksa dati (ES tirdzniecība kopā).....	99
2. pielikums. Ekonomikas ievainojamības indeksa dati (izmantojot ES ārējās tirdzniecības datus).....	100
3. pielikums. Ekonomikas noturības indeksa dati (Makroekonomiskās stabilitātes veidojošie elementi).....	101
4. pielikums. Ekonomikas noturības indeksa dati (Koriģētā tirgus elastības veidojošie elementi).....	102
5. pielikums. Ekonomikas noturības indeksa dati (pārvaldības indeksa veidojošie elementi).....	104
6. pielikums. ES ekonomikas ievainojamība tirdzniecības attiecībās ar Ķīnu.....	106
7. pielikums. Produkti ar lielāko Ķīnas tirdzniecības īpatsvaru.....	107

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ĀTI	Ārvalstu tiešās investīcijas
BRI	“Joslas un ceļa iniciatīva” (<i>Belt and Road Initiative</i>)
ES	Eiropas Savienība
IKP	Iekšzemes kopprodukts
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
STRI	OECD Pakalpojumu tirdzniecības ierobežojumu indekss (<i>OECD Services Trade Restrictiveness Index</i>)

IEVADS

Kopš 20. gs. beigām ir strauji attīstījusies pasaules globalizācija, pasaules ekonomikai cieši sasaistoties un valstīm arvien intensīvāk sadarbojoties. Tomēr starpvalstu konflikti nav pazuduši un tie ir mainījuši formu. Ekonomika arvien biežāk tiek izmantota, kā instruments starpvalstu attiecībās ar mērķi izpildīt savas ģeopolitiskās intereses. Tas savukārt ietekmē valstu ekonomisko drošību – termins, kurš ir pietiekami plašs, bet nepilnīgi attīstīts. Ķīnas Tautas Republika jeb Ķīna ir viens no piemēriem, kas pēc straujās ekonomiskās attīstības ir kļuvusi par globālu spēlētāju un arvien biežāk izmanto ekonomisko instrumentus, lai sasniegtu savus mērķus un aizsargātu nacionālās intereses.

Ķīna arī ir nokļuvusi Eiropas Savienības (ES)¹ politikas veidotāju redzes lokā. 2019. gada 12. matā Eiropas Komisija un Augstā Pārstāve Ārlietās un drošības politikā izdeva kopējo komunikāciju attiecībā ES un Ķīnas attiecībām. Komunikācija secina, ka pasaulē šobrīd pastāv trīs vadošie ekonomiskie centri – ASV, Ķīna un ES. ES sagaida, ka attiecības ar Ķīnu būs daudzšķautņainas: Ķīna ir ES sadarbības partneris jautājumos, kur to intereses saskan, bet tajā pašā laikā Ķīna ir kļuvusi par sistemātisku sāncensi.² Tas pirmais ES dokuments, kur Ķīna tiek attiecināta, kā ES konkurente un kurā tiek uzskaitīt vairāk būtiski neatrisināti jautājumi. Savukārt 2020. gadam vajadzēja būt ES un Ķīnas attiecību gadam, notiekot diviem augsta līmeņa samitiem – COVID-19 izraisītā pandēmija atcēla ikgadējo ES-Ķīnas samitu š.g. pavasarī, tomēr ES un Ķīnas līderu samitam Leipcigā š.g. septembrī, plāno piedalīties visu dalībvalstu un Ķīnas valsts galvas.

Brīvā tirdzniecība un savstarpējā sadarbība veicina valstu labklājību un tādā veidā ir iedomājams, ka tas varētu stiprināt ekonomisko drošību. Tajā pašā laikā ir maz pētījumu par riskiem ekonomiskajai drošībai, īpaši no tik intensīvām ekonomiskajām attiecībām, kādas ir ES un Ķīnai.

Maģistra darba **mērķis**, balstoties uz ekonomiskās drošības un risku izvērtēšanas metožu teorētisko aspektu, novērtēt ekonomiskos drošības riskus ES un Ķīnas ekonomiskajās attiecībās, kā arī izstrādāt priekšlikumus to mazināšanai.

Lai sasniegtu izvirzīto darba mērķi, autors ir izvirzījis šādus uzdevumus:

1. Iepazīties ar terminu “drošība” un “ekonomika” mijiedarbību un apkopot ekonomiskās drošības teorētiskos aspektus;

¹ 2020. gada 31. janvārī Lielbritānija izstājās no ES, tādēļ, ja nav minēts savādāk, ES veido 27 dalībvalstis

² European Commission & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. *Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council: EU-China – Strategic Outlook*. Strasbourg: 2019. pp.1. Pieejams:

<https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>

[skatīts 12.05.2020.]

2. Aprakstīt ekonomikas ievainojamības un noturības izvērtēšanas iespējas;
3. Noskaidrot risku identificēšanas un novērtēšanas teorētiskos aspektus;
4. Raksturot Ķīnas ekonomikas modeli un tā attīstību;
5. Apskatīt Ķīnas ārējo ekonomisko attiecību politiku;
6. Identificēt Ķīnas ekonomiskās aktivitātes pasaulē;
7. Novērtēt ES ekonomisko ievainojamību un noturību;
8. Izvērtēt izaicinājumus ES un Ķīnas ekonomiskajās attiecībās;
9. Novērtēt Ķīnas radītos riskus uz ES ekonomisko drošību;
10. Sniegt priekšlikumus par Ķīnas radīto risku uz ES ekonomisko drošības samazināšanu.

Maģistra darba **pētāmā problēma** ir ekonomiskās drošības riski ES ekonomiskajās attiecībās ar Ķīnu.

Darba autora izvirzītā **hipotēze** ir, ka viens no būtiskākajiem ekonomiskās drošības draudiem ES ir Ķīnas valsts atbalsts tās uzņēmumiem.

Maģistra darba pirmajā daļā tiek apkopoti teorētiskie aspekti par drošības un ekonomikas mijiedarbību starptautiskajās attiecībās un tiek definēts termins “ekonomiskā drošība”. Tāpat tiek apskatītas teorētiskās iespējas izvērtēt ekonomikas ievainojamību un noturību, kā arī risku novērtēšanas metodes, kas tiek izmantotas darba trešajā nodaļā.

Darba otrajā nodaļā tiek apskatīta Ķīnas ekonomiskā izaugsme un tai raksturojošās iezīmes un tendences. Tiek raksturota Ķīnas ārējo ekonomisko attiecību politika un Ķīnas ietekmes spēju piemēri, kas ilustrē pirmajā nodaļā apskatīto mijiedarbību starp ģeopolitiku, drošību un ekonomiku.

Trešajā nodaļā balstoties uz iepriekšējo nodaļu apskatītajām tēmām, tiek novērtēta ES ekonomikas ievainojamība un noturība, kā arī izvērtētas ES un Ķīnas ekonomiskās attiecības, kas ir par pamatu ekonomisko risku identificēšanai ES un Ķīnas attiecībās. Visbeidzot, balstoties uz pirmajā nodaļā apkopoto risku novērtēšanas teoriju, tiek veidota ekonomisko drošības risku matrica.

Lai tiktu izpildīti darba uzdevumi un sasniegts noteiktais darba mērķis ir izmantotas šādas pētniecības metodes: monogrāfiskās, analītiskā un sintēzes, statistisko datu analīze un grafiskā pētījuma metodes. Maģistra darba izstrādā tiek izmantotas grāmatas, zinātniskie raksti akadēmiskajos žurnālos, dažādu starptautisko organizāciju ziņojumi un pētījumi, kā arī statistiskie dati tiek izmantoti no Pasauls Bankas, Eurostat, OECD, PTO un Apvienoto Nāciju Organizācijas Tirdzniecības un Attīstības konferences statistikas datu bāzēm.

Pētījuma periods ir no 2020. gada martam līdz maijam.

1. EKONOMISKĀ DROŠĪBA UN TAI RADĪTO RISKU IZVĒRTĒŠANA

Globalizācija ir veicinājusi pasaules populācijas savstarpēju sadarbību un atkarību dažādās jomās – gan ekonomikā, gan politikā, gan kultūrā. Tas no vienas puses ir radījis jaunas ekonomiskās iespējas, tomēr no otras puses tā ir radījusi savstarpējo politisko un ekonomisko atkarību, atstājot iespaidu uz valstu suverenitāti, pieņemot patstāvīgus lēmumus.

Turklāt jaunā realitāte ir novedusi pie starptautiskiem konfliktiem jaunās arēnas, kā ekonomika, izmantojot ģeoekonomiskās metodes. Tādēļ arvien aktuālāks jautājums ir par savu nacionālo ekonomiku aizsargāšanu un iespējamo risku izvērtēšanu.

Autors šī darba pirmajā nodaļā apskata drošības un ekonomiskās drošības teorētiskos aspektus, noskaidro ekonomikas ievainojamības un noturības elementus, kā arī apkopo risku izvērtēšanas elementus.

1.1. Drošība un ekonomika

Globalizācijas iespaidā vienas valsts lēmumi vai notikumi atstāj iespaidu uz valstīm pasaules otrā pusē. Tas rada apdraudējumu globālās sistēmas stabilitātei un ir palielinājis ekonomikas nenoteiktību.¹ Tādēļ šobrīd ir aktuāls jautājums, kā globalizētas pasaules apstākļos, valstis spēj panākt drošību, turklāt būtiski ir saprast, kā termins “drošība” izpaužas šādos apstākļos.

Drošība ir komplekss fenomens, kura definēšana ir sarežģīta. Kristofers Dents (*Christopher M. Dent*) uzskata, ka drošība pēc būtības tiek attiecināta uz kādas vienības apsargāšanu vai drošības garantēšanu no pastāvošajām briesmām.² Līdzīgu uzskatu pauž arī Berijs Buzans (*Barry Buzan*). Viņš min, ka drošība ir definēta tā, lai iekļautu uztvertus draudus kāda ļoti vērtēta atsaucē objekta izdzīvošanai; šie objekti var būt dažādi, ietverot ne tikai teritoriālas valstis, bet arī nevalstiskus dalībniekus (tautas, ciltis, klases), abstraktu principu kopumus (liberālās starptautiskās ekonomiskās kārtības noteikumi) vai pat pašu vidi (starptautiskā vide).³ Savukārt, Žanete Ozoliņa drošības konceptu starptautiskajās attiecībās paplašina izmantojot B. Buzana sniegto definīciju, t.i. drošība ir valsts un sabiedrības spēja

¹ van Bergeijk, Peter A.G. & Moons, Selwyn. *Economic Diplomacy and Economic Security*. ResearchGate: 2009. pp. 1. Pieejams tiešsaistē: <https://www.researchgate.net/publication/228213995> (skatīts: 19.03.20)

² Dent, Christopher M. *Singapore's Foreign Economic Policy: the Pursuit of Economic Security*. Contemporary Southeast Asia 23, no. 1 (2001): pp. 5.

³ Skidmore, David. Review of the book *Security: a New Framework for Analysis* by Barry Buzan, Ole Waever and Jaap de Wilde (1998). The American Political Science Review 93, no. 4 (1999): pp. 1010.

saglabāt to neatkarīgo identitāti un to funkcionālo integritāti.¹ Tādā veidā drošība nav tikai jautājums par izdzīvošanu un objekta pastāvēšanu, bet varētu teikt arī par tā neatkarību pieņemt lēmumus un attīstīties pēc saviem ieskatiem, saglabājot sev raksturīgas īpašības.

Kā ir minējis B. Buzans, tad pilnīgu drošību nav iespējams sasniegt.² Drošību ietekmē tādi nestabili faktori, kā starptautiskā sistēma, sistēmas struktūras izmaiņas (jaunas valstis, starptautiskās organizācijas) un šīs sistēmas struktūras komponentu iekšējā dinamika.³ Tajā pašā laikā Džeims Sperlings (*James Sperling*) un Emīls Krišners (*Emil Kirchner*) ir minējuši, ka valstu centieni un pasākumi, kas veicina savu drošību, samazina citas valsts drošību.⁴ Šis ir piemērs par bruņošanās sacensību starp ASV un PSRS Aukstā kara laikā. Tas nozīmē, ka pilnīga drošība ir utopisks mērķis, turklāt cenšoties panākt šādu mērķi var panākt tieši pretējo, drošības līmeņa samazināšanos un draudu palielināšanos.

Neskatoties uz to ka absolūta drošība nav panākama, valsts pienākums ir nodrošināt tādu drošības līmeni, kas saglabā iekšējo stabilitāti, valsts aktīvu dalību starptautiskajā darba dalīšanā un tajā pašā laikā veicinot nacionālo drošību.⁵ Turklāt draudi nacionālajai drošībai ir darbība vai notikumu secība, kas draud drastiski un relatīvi īsā laikā degradēt valsts iedzīvotāju dzīves kvalitāti vai draud ievērojami sašaurināt politiku izvēli, kas ir pieejamas valstu valdībām vai privātām nevalstiskām valstu vienībām, kā personas, grupas, kooperācijas.⁶ Arī šie faktori sasaucas ar iepriekš minēto drošības definīciju, kā drošības mērķis ir nodrošināt kāda objekta pastāvēšanu un brīvu funkcionēšanu.

Tradicionāli drošība tika attiecināta uz teritoriālo integritāti, aizsardzību un atturēšanas politiku. Tomēr līdz ar Padomju Savienības sabrukumu, Aukstā kara beigām, globalizāciju un pasaules kārtības maiņu, drošība tika attiecināta arī uz tādiem elementiem kā makroekonomiskā stabilitāte un vides degradācija, kā arī citām jomām.⁷ Pēdējo desmitgažu laikā pasaules kārtība ir nepārtraukti mainījusies no bipolāras sistēmas, kur sāncensība notiek starp ASV un PSRS, un ASV sabiedroti sadarbojas viena mērķa vārdā uz daudzpolāru sistēmu, kur konkurence

¹ **Ozoliņa, Žanete.** *Re-considering the Concept of Security.* In *Rethinking Security*, Ozoliņa, Žanete (ed.). Rīga: Zinātne, 2010. pp. 18.

² **Buzans, Barijs, Bleire, Daina (red.), Kaurāte, Gunta (tulk.).** *Cilvēki, valstis un bailes: problēmas, kas saistītas ar starptautiskās drošības izpēti pēc Aukstā kara.* Rīga: AGB, 2000. 309. lpp.

³ **Ozoliņa, Žanete.** *Re-considering the Concept of Security.* In *Rethinking Security*, Ozoliņa, Žanete (ed.). Rīga: Zinātne, 2010. pp. 9.

⁴ **Sperling, James & Kirchner, Emil.** *Economic Security and the Problem of Cooperation in Post-Cold War Europe.* *Review of International Studies* 24, no. 2 (1998): pp. 225

⁵ **Momot, Tatyana & Avanesova, Nina.** *Systematization of International Experience of Ensuring Economic Security of Exacerbation of the Threats and Challenges of a New Type for National and International Security.* *Baltic Journal of Economic Studies* 2, no. 1 (2016): pp. 78.

⁶ **Ozoliņa, Žanete.** *Re-considering the Concept of Security.* In *Rethinking Security*, Ozoliņa, Žanete (ed.). Rīga: Zinātne, 2010. pp. 15.

⁷ **Sperling, James & Kirchner, Emil.** *Economic Security and the Problem of Cooperation in Post-Cold War Europe.* *Review of International Studies* 24, no. 2 (1998): pp. 221.

notiek starp visiem starptautiskās sistēmas elementiem, arī tiem, kas pirms tam atradās vienā pusē.

Neatkarīgi no tradicionālajiem drošības uzstādījumiem, ekonomika un drošība ir vienmēr bijuši saistīti. Tādi ekonomiskie faktori kā pieeja izejvielām un tehnoloģijām, kā arī valsts ražošanas spējas ir tikušas uzskatītas par nacionālās varas faktoriem.¹ Līdzīga pieeja ir apskatīta merkantilisma teorijā, kur centrālais jautājums ir ekonomiskās kapacitātes un bagātības kristiskā loma valsts varas un drošības nodrošināšanā.² Turklāt ekonomiskie pasākumi kā sankcijas var tikt izmantoti, lai sasniegtu daudz plašākus mērķus.

Pētījumi par ekonomikas un drošības mijiedarbību ir aptvēruši sasaisti starp tirdzniecību un mieru, drošības attiecībām un starptautisko ekonomisko sadarbību un ekonomiku un drošību lielvalstu stratēģiju ietvaros.³ Kā min Krisofers Dents tad abu terminu mijiedarbība ir dažāda un izšķir dažādu virzienus – *drošības ekonomika*, kas attiecas uz resursu sadales, produktīviem, tehniski rūpnieciskiem, infrastruktūras un izmaksu aspektiem militārās drošības spēju nodrošināšanā; *ekonomikas politikas pakārtotība drošības politikas interesēm* nozīmē ārējās ekonomiskās politikas izmantošana, lai nodrošinātu plašākus ārpolitikas mērķus, t.i. ekonomikas attīstība tiek saskatīta, kā iespēja attīstīt valsts militārās spējas, īpaši tehnoloģiskos aspektus; *drošības politikas pakārtotība ekonomiskajām interesēm*, kas nozīmē padarīt pasauli drošāku, lai paplašinātu ekonomiskās aktivitātes pasaulē.⁴ Tomēr visās šo abu terminu mijiedarbībās ir jūtams politiskās drošības pārsvars, kur ekonomika ir nepieciešama, lai panāktu militāru drošību.

Profesors Džons Stremlaus (*John Stremlau*) savā 1994. gada *Foreign Policy* žurnālā publicētajā rakstā minēja, ka ir sākusies ēra, kur ārpolitika un nacionālā drošība arvien vairāk grozās ap valsts komerciālajām interesēm.⁵ Līdzīgu uzskatu ir paudis arī Lerijs Reinolds (*Larry Reynolds*), minot, ka nacionālās drošības jēdziens ir mainījies no valsts militārās kapacitātes uz jautājumiem par valsts ekonomisko un tehnoloģisko pārākumu.⁶ Turklāt jomā par tehnoloģisko pārākumu arvien sīvāka konkurence notiek starp Rietumu sabiedrotajiem, ASV, Vāciju, Japānu, tādā veidā mainot konceptu par teritorijām, kas apdraud nacionālo drošību.

¹ King, Amy. *Economics and Security*. In *New Directions in Strategic Thinking 2.0*, Glenn, Russel W. (ed.), 23-35. ANU Press, 2018: pp. 24.

² Sperling, James & Kirchner, Emil. *Economic Security and the Problem of Cooperation in Post-Cold War Europe*. *Review of International Studies* 24, no. 2 (1998): pp. 228.

³ Mastanduno, Michael. *Economics and Security in Statecraft and Scholarship*. *International Organization* 52, no. 4 (1998): pp. 827.

⁴ Dent, Christopher M. *Singapore's Foreign Economic Policy: the Pursuit of Economic Security*. *Contemporary Southeast Asia* 23, no. 1 (2001): pp. 5.

⁵ Stremlau, John. *Clinton's Dollar Diplomacy*. *Foreign Policy* 97 (1994): pp. 18.

⁶ Reynolds, Larry. *The Future of International Economic Policy*. *Management Review* 82, no. 3 (1993): pp. 31.

Jau 1960. gados ekonomiskie jautājumi kļuva daudz ievērojamāki gan politiskā, gan nacionālās drošības kontekstā. Tas galvenokārt notika militāro draudu attālināšanās no Eiropas dēļ, apvienojumā ar ekonomiskajiem konfliktiem starp Rietumu sabiedrotajiem. 1970. un 1980. gados samazinājās ASV hegemonija, pieauga Vācijas un Japānas ekonomiku loma; pakāpeniski izjuka Bretonvudsas monetārā sistēma; pasaules piedzīvoja divus naftas šokus 1973. un 1979. gadā un sekojoši pieaugošās bažas par izejvielu piegāžu drošību; makroekonomisko politiku pieeju atšķirības 1980. gados.¹ Tas Eiropā veicināja drošību arvien biežāk sasaistīt ar ekonomiskiem jautājumiem un mazāk ar militāriem. Turklāt globalizācija veicinājusi ekonomiku savstarpējo sasaisti, tādā veidā tirgus satricinājumi vienā pasaules malā, atstājot iespaidu citā un liekot valstīm vēl vairāk pievērst uzmanību, kā nodrošināt to ekonomiku stabilitāti.

Kā min B. Buzans, lai risinātu drošības apdraudējumus izvēle ir “vai nu uzsākt darbības, lai mazinātu vārīgumu, vai censties likvidēt draudus, novēršot to cēloņus”². Valstis ar mazākiem resursiem centīsies mazināt savu vārīgumu, tomēr lielvaras izmantos savu spēku, lai risinātu apdraudējuma cēloņus. Šī iemesla dēļ lielvaras arvien vairāk izmantot ekonomiskus instrumentus, lai panāktu sev labvēlīgākus rezultātus, bieži vien nonākot konflikta situācijās. L. Reynolds min, ka jebkurš ekonomiska rakstura konflikts var būt tik pat postošs, kā militārs konflikts.³ Tādēļ šobrīd aktuālākas kļūst ekonomiskās lielvaras, militāro lielvaru vietā, ekonomiskā sāncensība, politiski-ideoloģisko sāncensību vietā un ģeopolitikas vietā uzmanība tiek pievērsta ģeoekonomikai.

Viens no pirmajiem autoriem, kas ir izmantojis terminu *ģeoekonomika* bija politikas zinātnieks Edvards Lutvaks (*Edward Luttwak*), kas to definēja, kā nacionālo interešu mērķu sasniegšanu ar komerciālām spējām.⁴ Tas nozīmē, ka tiek izmantoti ekonomiskie instrumenti, lai veicinātu un aizsargātu nacionālās intereses un panāktu sev labvēlīgus ģeopolitiskos rezultātus. Līdzīgu uzskatu ir paudis Tomašs Grzegorz Grosse (*Tomasz Grzegorz Grosse*), kas ģeoekonomiku skaidroja, kā ģeopolitisko un ekonomisko mērķu apvienošana. Viņš uzskata, ka ekonomiskās politikas instrumentiem piemīt divejādas īpašības – to mērķis ir attīstīt ģeopolitisku kapacitāti un tie tiek izmantoti starptautiskajās attiecībās, kā politiskās ietekmes

¹ **Sperling, James & Kirchner, Emil.** *Economic Security and the Problem of Cooperation in Post-Cold War Europe.* Review of International Studies 24, no. 2 (1998): pp. 221-222.

² **Buzans, Barijs, Bleire, Daina (red.), Kaurāte, Gunta (tulk.).** *Cilvēki, valstis un bailes: problēmas, kas saistītas ar starptautiskās drošības izpēti pēc Aukstā kara.* Rīga: AGB, 2000. 310. lpp.

³ **Reynolds, Larry.** *The Future of International Economic Policy.* Management Review 82, no. 3 (1993): pp. 31.

⁴ **Luttwak, Edward.** *Disarming the World's Economies.* Centre for Strategic and International Studies, unpublished CEO Paper (1990). Citēts: Cable, Vincent. *What is International Economic Security?* International Affairs (the Royal Institute of International Affairs) 71, no. 2 (1995): pp. 308.

instrumenti.¹ Savukārt Vinsents Keibls (*Vincent Cable*) ir sasaistījis ģeoekonomiku ar tirdzniecību, tekošo kontu nelīdzsvarotību un nacionālo konkurētspēju, uzskatot, ka ģeoekonomika ir konfrontācijas pieeja tirdzniecībai un ietver merkantilisma un konfrontācijas pieeju ekonomiskajām attiecībām starp vadošajām rūpniecības valstīm un priekšrokas došanu vienpusējiem pasākumiem.² Tomēr viens ir skaidrs, ka ģeoekonomika tiek izmantota, lai aizsargātu nacionālās intereses un drošību, stiprinot valsts pozīcijas pasaulē un lai pilnībā izmantotu globalizācijas sniegtos ieguvumus.

Vairāki autori ir apskatījuši, kas veido valsts ģeoekonomiskās spējas. Kā domā Migels Santoss Neves (*Miguel Santos Neves*), tad ģeoekonomikas pamatu veido spēja veidot zināšanas un cilvēku resursus, pārveidot lauksaimniecības nozari un kontroli pār resursiem, valstu fiskālā kapacitāte, lai finansētu militārās spējas un infrastruktūru.³ Savukārt jau minētais autors T.G. Grosse ir minējis, kas ģeoekonomiskajā pozīcijā galvenā nozīme ir valsts ekonomiskajam potenciālam, kā indikators ir bagātība, t.i. finanšu aktīvi un spēja uzkrāt kapitālu, tai skaitā attīstot un uzlabojot valsts ekonomikas konkurētspēju, pozitīva tirdzniecības bilance, finanšu sektora augsta kvalitāte u.c. Ir būtiski, ka valstij nav pārmērīga palāvība uz ārvalstu kapitālu, tādā veidā ir samazināta ārējā politiskā spiediena iespējamība. Spēcīgām ģeoekonomiskajām pozīcijām svarīgi ir pieeja ekonomiskajiem resursiem, kā izejvielas, darbaspēka potenciāls, t.sk. izglītības kvalitātes līmenis, tehnoloģisko attīstību un inovācijas spējas.⁴ Valstis izmanto savas ekonomiskās spējas un resursus, lai izpildītu savas nacionālās intereses. Ģeoekonomikas būtībā ir izmantot savu ekonomisko potenciālu, lai panāktu sev labvēlīgus rezultātus.

Ekonomika un drošība ir vienmēr mijiedarbojušās. Drošības būtība ir nodrošināt ne tikai valsts vai kāda objekta pastāvēšanu, bet arī nodrošināt tā attīstību un brīvas gribas iespējas. Ekonomika drošības kontekstā vairāk ir spēlējusi instrumenta lomu, tomēr līdz ar pasaules kārtības izmaiņām 20. gs. un globalizācijas strauju attīstību, ekonomika ir kļuvusi par daudz nozīmīgāku drošības sastāvdaļu. Ekonomiskie instrumenti arvien vairāk tiek izmantoti ģeopolitisko mērķu sasniegšanai, tādā veidā konfliktiem pārejot ekonomikas jomā. Tas liek uzdot jautājumu, kā valstis var aizsargāt savu ekonomiku no ārējiem draudiem jeb, kas ir ekonomiskās drošības būtība.

¹ **Grosse, Tomasz Grzegorz.** *Geoeconomic Relations Between the EU and China: the Lessons from the EU Weapon Embargo and from Galileo.* Geopolitics 19, no. 1 (2014): pp. 41.

² **Cable, Vincent.** *What is International Economic Security?* International Affairs (the Royal Institute of International Affairs) 71, no. 2 (1995): pp. 324.

³ **Neves, Miguel Santos.** *Economic Diplomacy, Geo-economics and the External Strategy of Portugal.* JANUS.NET e-journal of International Relations 8, no. 1 (2017): pp. 92.

⁴ **Grosse, Tomasz Grzegorz.** *Geoeconomic Relations Between the EU and China: the Lessons from the EU Weapon Embargo and from Galileo.* Geopolitics 19, no. 1 (2014): pp. 41-42.

1.2. Ekonomiskās drošības koncepts

Drošība, kā tas tika apskatīts iepriekšējā apakšnodaļā, ir komplekss koncepts, kuru ir grūti definēt. Var minēt, ka līdzīgas grūtības ir ar ekonomiskās drošības termina definīciju. Kā autors minēja iepriekš, ekonomikas un drošības mijiedarbība nav viennozīmīga, tāpat ekonomikas nozarē ekonomiskās drošības izpratne atšķiras no pētījuma virziena. Autoram apskatot teorētisko literatūru, ekonomiskās drošības koncepts tika attiecināts gan sociāli ekonomiskās drošības, finanšu drošības un arī valsts un militārās drošības kontekstā.

1.2.1. Ekonomiskās drošības jēdziens un definīcijas

Ekonomisko drošību visbiežāk saprot ar indivīda pastāvēšanas, nodarbinātības un ienākumu drošību.¹ Šajā disciplīnā uzmanība tiek pievērsta sabiedrības vismazāk aizsargātajām grupām. Tomēr, kā argumentē Sems Mun Tangs (*Siew Mun Tang*), tad globalizācija maina arī veidu, kā tiek uztverts un izstrādāts ekonomiskās drošības koncepts. Tas vairs nav tikai jautājums par nācīgas vai sabiedrības labklājības sasaisti ar cilvēku finansiālo stabilitāti un labklājību. Tirdzniecības sarunu ietvaros valstīm ir nepieciešams sabalansēt ieguvumus lielākajai sabiedrības daļai ar dažu sabiedrības locekļu eksistenciālajām interesēm. Ekonomiskā drošība pārsniedz individuālu iztikas nodrošināšanu un ietver ekonomisko kopienu nepārtrauktību un uzturēšanu.² Turklāt, kā tas tika minēts iepriekš, vairs nav tikai runa, kā sabalansēt globalizācijas ieguvumus un zaudējumus, bet arī, kā nodrošināt, ka valstu ģeoekonomikas mijiedarbības laikā pasargāt savu nacionālo labklājību un ekonomisko drošību.

Būtiski definējot terminu ir apzināties, ko ir nepieciešams aizsargāt un kā ir minējis Berijs Buzans, tad valsts atbildība ekonomikā ir neskaidrāk definēta, nekā militārā un politiskā jomā.³ Militārā jomā, valsts uzdevums ir aizsargāt tās suverenitāte un teritoriālo integritāti, ir noteiktas valsts robežas, kuras ir nepieciešams aizsargāt no ārējiem draudiem. Tomēr ekonomikā valsts loma un tās iejaukšanās ir diskutabla tēma, kur liela uzmanība tiek pievērsta tirgus mehānismu spējām dabiski regulēt notiekošos procesus.

V. Keibls definējot ekonomisko drošību ir izdalījis četrus tās aspektus. Pirmkārt, ekonomiskās drošība ir par valsts tirdzniecības un investīciju aspektiem, kas ietekmē valsts spējas sevi aizsargāt, t.i. brīvība iegādāties ieroču un saistošās tehnoloģijas, militārā aprīkojuma

¹ van Esch, Joris, de Jong, Sijbern & de Ridder, Marjolein. *The Evolution of the Concept of Economic Security in the Dutch Security Policy Context*. In *No Blood for Oil?* The Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2014: pp. 26.

² Tang, Siew Mun. *Rethinking Economic Security in a Globalized World*. Contemporary Politics 21, no.1 (2015): pp. 49.

³ Buzan, Barry. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. 2nd ed. Colchester: ECPR Press, 2007: pp. 113.

uzticamība u.c. Otrkārt, tie ir ekonomiskās politikas instrumenti ar agresijas vai aizsargāšanas mērķi – tirdzniecības un investīciju boikots, energoresursu piegādes ierobežojumi. Treškārt, uzskats, ka relatīvo militāro kapacitāti vai valsts pozīciju var iedragāt slikta ekonomiskā veiktspēja un to spēj atrisināt ar ekonomikas politikas palīdzību. Tas ir, lai atrisinātu riskus nacionālajai drošībai, tiek izmantoti tādi pasākumi, kā eksporta ierobežojumi, ekonomiskās sankcijas vai agresīvs valsts atbalsts vietējiem ražotājiem. Ceturtkārt, ekonomisko drošību visvairāk raksturo bailes no globālās ekonomikas, sociālās vai ekoloģiskās nestabilitātes.¹ Tomēr arī šajā formulējumā ekonomika ir pakļauta militārai drošībai un nav kā neatkarīga drošības dimensija un ekonomikas drošība nav izskaidrota, kā objekts, kuru nepieciešams aizsargāt. Tajā pašā laikā no V. Keibla formulējuma var izsecināt, ka būtisks piegāžu drošības un tāpat arī šajā definīcijā ir minēts, ka ekonomikas instrumenti, kā tirdzniecības boikots un citi instrumenti ir spēcīgs politisks instruments starptautiskajās attiecībās.

Dž. Sperlings un E. Krišners min, ka meklējot ekonomiskās drošības definīciju var identificēt un izšķirt trīs elementus. Pirmkārt, ekonomiskā drošība atspoguļo bažas par valsts spējām aizsargāt sabiedrības sociālo un ekonomisko struktūru. Otrkārt, ekonomiskā drošība iekļauj valsts spēju tai darboties, kā efektīvam vārtsargam un saglabāt sociālo integritāti. Treškārt, ekonomiskā drošība ir saistīta ar valsts spējām sadarbībā ar citiem veicināt stabilu starptautisko ekonomisko vidi, lai pastiprinātu sadarbību militārajā sektorā, kā arī iegūtu labklājības ieguvumus no atvērtības.² Arī apskatot šos elementus, var redzēt, ka definējot ekonomisko drošību uzmanība tiek pievērsta ekonomikas sociālajiem aspektiem, kā arī šeit ekonomikas drošība tiek sasaistīta ar militāro jomu.

Sociālie aspekti un iedzīvotāju labklājība ir būtisks ekonomiskās drošības aspekts arī citu autoru definīcijās. Hāgas Stratēģisko pētījumu centrs (*Hague Center for Strategic Studies*) apskatot ekonomiskās drošības konceptu Nīderlandē, to definē kā spēcīgu un noturīgu ekonomiku, kas rada labklājību valsts iedzīvotājiem.³ Nedaudz paplašinot šo konceptu, ekonomisko drošību var skaidrot, kā vissvarīgāko kvalitatīvo īpašību, kas ļauj noskaidrot ekonomiskās sistēmas spēju atbalstīt normālu iedzīvotāju dzīves apstākļus, kā arī nodrošināt ilgtspējīgas izejvielu piegādes un spēju nepārtraukti aptvert nacionālā rakstura intereses.⁴

¹ **Cable, Vincent.** *What is International Economic Security?* International Affairs (the Royal Institute of International Affairs) 71, no. 2 (1995): pp. 306-307.

² **Sperling, James & Kirchner, Emil.** *Economic Security and the Problem of Cooperation in Post-Cold War Europe.* Review of International Studies 24, no. 2 (1998): pp. 230.

³ **van Esch, Joris, de Jong, Sijbern & de Ridder, Marjolein.** *The Evolution of the Concept of Economic Security in the Dutch Security Policy Context.* In *No Blood for Oil?* The Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2014: pp. 27.

⁴ **Akhmetshin, Elvir M., Pavlyuk, Albert V., Kokorev, Alexander S., Lazareva, Tatiana G. & Artemova, Elena I.** *Assessment of the Economic Security of the Region (on the example of the Chelyabinsk region).* Journal of Applied Economic Sciences 13, no. 8 (2018): pp. 2310.

Līdzīgu definīciju ir sniedzis K. Dents norādot, ka ekonomiskā drošība ir politiski ekonomiskās vienības strukturālās integritātes un labklājību radošo spēju un interešu aizsardzība dažādu ar to saistītu ārējo risku un draudu kontekstā.¹ Politiski ekonomisko vienību saprotot ārējās ekonomiskās politikas spējas attiecībā uz tās teritoriālo ekonomikas un ārusteritoriālās ekonomikas interesēm. Savukārt strukturālā integritāte ir aspekti, kas saistīti ar ekonomikas iekšējās struktūras saglabāšanu tās mijiedarbības laikā ar globālo ekonomiku, t.i. ekonomikas izdzīvošana starptautiskajā sistēmā. Visbeidzot labklājības radošo spēju aspekts paplašina vispārpieņemto uzmanību, ka ekonomiskās drošības mērķis ir minimizēt tiešās un būtiskās ekonomiskās vājības. Aizsargājot labklājības veicinošās spējas nodrošina, ka nākotnes riski un vājības ekonomiskajai drošībai tiek minimizēti. Visās minētajās definīcijās, tiek minēts, ka ekonomiskās drošības uzdevumus ir nodrošināt valsts labklājības līmeni un to palielināt, kā arī aizsargāt valsts nacionālās intereses.

Savukārt Dž. Kennets Boutins (*J.D. Kenneth Boutin*) ir izdalījis divus ekonomiskās drošības veidus – visaptverošā un nacionālā ekonomiskā drošība. Viņa ieskatā sociālekonomiskās intereses ir visaptverošās ekonomiskās drošības pamatā un tas liek apsvērt ekonomisko progresu un labklājību, kas, parasti, nozīmē atbalstu starpvalstu ekonomiskajai sadarbībai, lai spētu nodrošināt ilgtspējīgu ekonomisko attīstību. Savukārt nacionālās ekonomiskās drošības intereses tiek attiecinātas uz nacionālo ekonomisko spēju veicināšanu, palielinot valsts spēku un samazinot neaizsargātību pret ārējām ekonomiskajām tendencēm un norisēm.² Šīs abas pieejas ekonomiskās drošības definēšana nav viena otru izslēdzošas un tās var izmantot tandēmā.

Viens no autoriem, kurš ir pētījis ekonomisko drošību Latvijā, ir Ludmila Jadčenko, kura savā promocijas darbā min, ka ekonomiskā drošība “kā process [..] ir darbību un mehānismu kopums apstākļus izveidošanai un pastiprināšanai, kuri nodrošina nacionālo ekonomikas stabilu funkcionēšanu tagadnē un nākotnē. [..] Ekonomiskās drošības būtību var definēt kā tādu ekonomikas un varas institūtu stāvokli, kad tiek nodrošināta nacionālo interešu garantēta aizsardzība, valsts kopējā attīstības sociālā ievirze un pietiekams aizsardzības potenciāls pat iekšējo un ārējo procesu attīstības nelabvēlīgos apstākļos”³. Arī šajā definīcijā ekonomiskā drošība nozīmē stabilu ekonomikas attīstību, kura nodrošina nacionālo interešu aizsardzību, iedzīvotāju labklājību un valsts spēju noturēties gan pret iekšējiem, gan ārējiem satricinājumiem.

¹ **Dent, Christopher M.** *Singapore's Foreign Economic Policy: the Pursuit of Economic Security*. Contemporary Southeast Asia 23, no. 1 (2001): pp. 6.

² **Boutin, J.D. Kenneth.** *Beyond Interdependence: Economic Security and Sino-American-Australian trilateralism*. International Journal 70, no. 3 (2015): pp. 375.

³ **Jadčenko, Ludmila.** *Valsts ekonomiskās drošības indikatoru prognozēšanas matemātiskais modelis*. Promocijas darbs Dr.oec. zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Universitāte, 2006: 10. lpp.

Vairāki autori ir minējuši, ka valsts konkurētspējas uzturēšana un izmantošana ir būtiska daļa no ekonomikas drošības aspektiem. Šādu viedokli pauž arī Ivans Holikovs (*Ivan Holikov*), minot, ka ekonomisko drošību nosaka tādi priekšnoteikumi kā valsts spēja uzturēt ekonomisko konkurētspēju, efektīvi aizsargāt nacionālās ekonomiskās intereses un pilnībā izmantot konkurences priekšrocību.¹ Papildus Tatjana Mamota (*Tatyana Momot*) un Nina Avanesova (*Nina Avanesova*) pauž, ka valsts ekonomisko drošību raksturo ražīgo spēku attīstība, valsts sociālekonomiskās attiecības, zinātniskais un tehnoloģiskais progress un nacionālās ekonomikas, ārējās tirdzniecības un starptautiskās situācijas sasniegumu izmantošana.² Šie faktori principā veicina valstu ekonomisko attīstību un iedzīvotāju dzīves līmeņa palielināšanos.

Tāpat ir autori, kas pievērš uzmanību tieši ārējai ekonomikai. Tā, piemēram, Pīters A.G. van Bergeijks (*Peter A.G. van Bergeijk*) un Selvins Mūns (*Selwyn Moons*) uzskata, ka ekonomiskā drošība ir balstīta un/ vai tiek veidota uz starptautiskajām ekonomiskajām attiecībām, kā preču un pakalpojumu tirdzniecība un kapitāla plūsmas, t.i. ārvalstu tiešās investīcijas, aizdevumi un attīstības palīdzība.³ Tomēr tā ir tikai daļa no ekonomiskās drošības, tās ārējā dimensija. Šīs dimensijas mērķis ir samazināt valsts zaudējumus no negatīvu ārējo ekonomisko faktoru ietekmes, nodrošinot labvēlīgus apstākļus nacionālas ekonomikas attīstībai.⁴ Tomēr, globalizācijas apstākļos ārējā ekonomiskā drošība ir būtisks aspekts, īpaši tādēļ, ka valstis arvien vairāk izmanto ekonomiskos instrumentus konfliktu regulēšanā un tādēļ, ka valstis spēj mazāk ietekmēt ārējos procesus un ir mazāka iespēja no tiem izvairīties.

Arī citi autori min ekonomiskās drošības ārējās un iekšējās dimensijas. Šajā aspektā autoru domas vairāk attiecas uz valstu politiku mērķiem, lai nodrošinātu ekonomisko drošību. Tā Andržejs Lubbe (*Andrzej Lubbe*) uzskata, ka ekonomisko drošību veido ekonomiskās spējas un ārējā vide. Ekonomiskās spējas ir ārējās ekonomiskās politikas galveno dalībnieku spējas veikt ekonomiskās un politiskās darbības, kas nosaka valsts intereses, kā arī palīdz mazināt tās neaizsargātību pret ārēju spiedienu un traucējumiem. Savukārt ārējo vidi ietekmē lielas un spēcīgas valstis, kas to spēj un kur tiek realizēti ekonomiskās drošības mērķi. Valstīm, kas nespēj ietekmēt ārējo vidi ir nepieciešamas adaptācijas spējas, kuras veido valsts ekonomikas

¹ Holikov, Ivan. *Principles of Economic Security*. Economic Annals-XII 9-10, Part 2 (2014): pp. 10

² Momot, Tatyana & Avanesova, Nina. *Systematization of International Experience of Ensuring Economic Security of Exacerbation of the Threats and Challenges of a New Type for National and International Security*. Baltic Journal of Economic Studies 2, no. 1 (2016): pp. 78.

³ van Bergeijk, Peter A.G. & Moons, Selwyn. *Economic Diplomacy and Economic Security*. ResearchGate: 2009. pp. 1. Pieejams tiešsaistē: <https://www.researchgate.net/publication/228213995> (skatīts: 19.03.20)

⁴ Fleychuk, Maria, Ganski, Uladzimir, Kutysk, Valentyna & Tsybouski, Viktor. *Foreign Economic Security Strengthening in the Context of Geopolitical Reorientation*. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development 41, no. 1 (2019): pp. 15.

efektivitāte un tehnoloģiskā sarežģītība.¹ Ekonomiskās drošības ārējo un iekšējo aspektu ir minējis arī K. Dents, kas ir paudis, ka valstis, kam ir spēcīgas ekonomiskās struktūra, stabila politiskās sistēma un relatīvi pārākas starptautiskās pozīcijas, vairāk uztrauc uz āru orientēta ekonomiskā drošība, t.i. uzvarēt ekonomiskos konfliktus un kontrolēt vai ietekmēt starptautiskos režīmus. Savukārt valstis ar pretējām īpašībām, koncentrējas uz iekšu orientētu ekonomisko drošību – ekonomiskās drošības meklējumi iekļauj tautas vienotības nostiprināšanu, režīma leģitimitāti un ekonomikas pārticību, lai nodrošinātu starptautisku prestižu.² Tādēļ var secināt, ekonomiskās drošības ārējie aspekti ir valstu spējas izpildīt un arī aizsargāt savas nacionālās ekonomiskās intereses starptautiskajā arēnā. Savukārt ekonomiskās drošības iekšējie aspekti ir par valstu ekonomiskās labklājības stiprināšanu.

1.2.2. Ekonomiskās drošības elementi

Kā tas tika minēts un parādīts iepriekš, tad ekonomiskās drošība ir plašs jēdziens un tas arī parādās L. Jadčenko uzskatos par ekonomiskās drošības galvenajiem elementiem, kas ir tādu valsts interešu un mērķu aizsargāšana, kā:

1. “Valsts suverenitātes un pastāvīgās attīstības uzturēšana;
2. Valsts starptautiskais stāvoklis
3. Tās loma pasaules darba dalīšanā, ražošanas specializācijā un sadarbībā, pasaules tirdzniecībā, stāvoklis svarīgākajos preču un pakalpojumu tirgos;
4. Valsts vieta starptautiskajā finanšu un banku sistēmā, vērtspapīru tirgū;
5. Valsts pašsaglabāšanās, paš aizsardzība un pašattīstība.”³

Šajos elementos parādās jau iepriekš minētais, ka drošības jēdziens ir ne tikai par objekta pastāvēšanu, bet arī par tā attīstību. Tāpat no šiem elementiem var secināt, ka valsts konkurētspējas izmantošana ir būtiska sastāvdaļa no ekonomiskās drošības.

Savukārt kā min Hāgas Stratēģisko pētījumu centrs, tad vispirmām kārtām ekonomiskā drošība ir par spēcīgu un noturīgu ekonomiku, kas rada labklājību valsts iedzīvotājiem.⁴ Tāpat jebkas, kas nodrošina spēcīgu un noturīgu ekonomiku, kā arī nodrošina tās pienācīgu darbību var potenciāli būt ekonomiskās drošības elements. Attēls 1.1. parāda dažādās dimensijas, kas

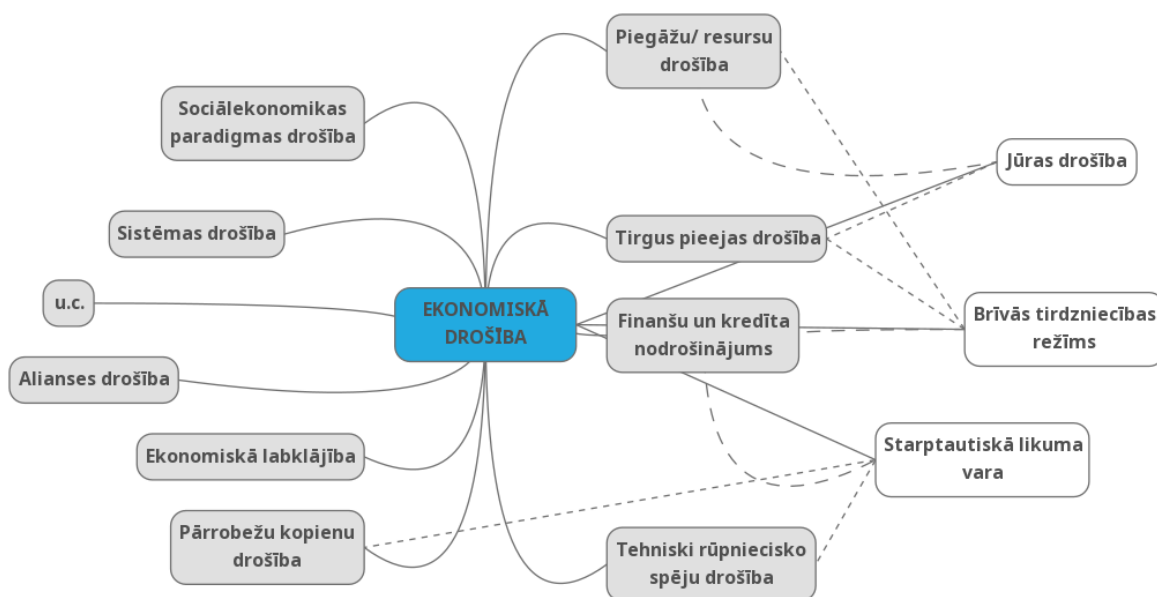
¹ **Dent, Christopher M.** *Singapore's Foreign Economic Policy: the Pursuit of Economic Security*. Contemporary Southeast Asia 23, no. 1 (2001): pp. 6.

² **Dent, Christopher M.** *Singapore's Foreign Economic Policy: the Pursuit of Economic Security*. Contemporary Southeast Asia 23, no. 1 (2001): pp. 6.

³ **Jadčenko, Ludmila.** *Valsts ekonomiskās drošības indikatoru prognozēšanas matemātiskais modelis*. Promocijas darbs Dr.oec. zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Universitāte, 2006: 20. lpp.

⁴ **van Esch, Joris, de Jong, Sijbern & de Ridder, Marjolein.** *The Evolution of the Concept of Economic Security in the Dutch Security Policy Context*. In *No Blood for Oil?* The Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2014: pp. 27.

raksturo ekonomisko drošību. Tas ir piemērs, kā varētu atspoguļot daudzos faktorus, elementus un dimensijas un tas neraksturo visas ekonomiskās drošības dimensijas.

att. 1.1. Ekonomiskās drošības elementi ¹

Apskatot tuvāk attēlotos ekonomiskās drošības elementus, tad viens no tiem ir piegāžu (resursu) drošība, kas ir īpaši svarīgi no importa vai ārzemju tehnoloģijām atkarīgām valstīm. Tas var tikt saistīts gan ar dabiskajām izejvielām, gan jaunākajām tehnoloģijām, gan arī pieeju starptautiskajiem finanšu avotiem, kā arī pieeju darbaspēkam. Veids, ka mazināt apdraudējumu ekonomikai un pārvarēt šo vājību, ir piegāžu diversifikācija. Pēc V. Keibla domām, vispārpieņemts ekonomiskās drošības skaidrojums attiecas uz pakāpi, kādā atkarība no ārējiem izejvielu, tehnoloģiju, pārtikas un energoresursu avotiem apdraud nacionālo drošību jeb piegādes drošība. Tas nozīmē, ka valstīm, lai samazinātu ekonomiskās drošības riskus nepieciešams samazināt tirdzniecības attiecības ar visiem, izņemot tuvākajiem sabiedrotajiem. Būtisks piegādes drošības aspekts attiecas uz stratēģiskiem minerāliem, kā piemēram dažādi metāli – hroms, kobalts, magnēzijs, plutonijs u.c. – kuru izcelsme ir meklējama valstīs ar nestabilu politisko situāciju, apdraudot rietumu valstu piegādes.² Turklāt šajā elementā arī meklējams jautājums par energoresursu drošību ar ko bieži asociējas ekonomiskās drošība.

¹ Autora paša veidots attēls izmantojot van Esch, Joris, de Jong, Sijbern & de Ridder, Marjolein. *The Evolution of the Concept of Economic Security in the Dutch Security Policy Context*. In *No Blood for Oil?* The Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2014: pp. 28 un Dent, Christopher M. *Singapore's Foreign Economic Policy: the Pursuit of Economic Security*. *Contemporary Southeast Asia* 23, no. 1 (2001): pp. 7-8.

² **Cable, Vincent.** *What is International Economic Security?* *International Affairs* (the Royal Institute of International Affairs) 71, no. 2 (1995): pp. 313.

Ekonomiskai drošībai būtiska ir arī tirgus pieejas drošība, īpaši svarīgs aspekts valstīm, kuras ir eksporta orientētas ar mazu vietējo tirgu. Turklāt šis faktors ir kļuvis par galveno ekonomiskās diplomātijas mērķi. Šajos pirmajos divos elementos parādās arī citi faktori, kas ietekmē gan šos elementus, gan ekonomisko drošību kopumā, piemēram, jūras drošība, t.i. jūras ceļu drošību, kas nodrošina, ka valstīm ir iespēja gan importēt, gan eksportēt preces un izejvielas. Ja tiek traucēta jūras ceļu darbība, tiek ietekmētas piegāžu ķēdes, tādā veidā apdraudot valstu ekonomiskās drošības.

Finanšu un kredīta nodrošinājums ir svarīgs aspekts ekonomiskajai drošībai un tas nodrošina finansiālu maksātspēju un saglabā pieeju, ietekmi vai kontroli pār finanšu avotiem.

Tāpat būtisks elements ir brīvās tirdzniecības režīms, kas pirmkārt ļauj samazināt izmaksas un veicināt tirdzniecību un ekonomisko attīstību, bet arī nodrošina pieeju jauniem finanšu avotiem investīciju veidā. Tādā veidā tirdzniecības režīmi pastarpināti spēj ietekmēt ekonomisko drošību.

Savukārt tehniski rūpniecisko spēju drošība saglabā un attīsta ekonomiskās spējas generēt pārticību, produktivitāti un citus labklājības veicinošus faktorus un tas nozīmē ekonomikas stāvokļa saglabāšanu pēc iespējas tuvāk tehnoloģiskiem sasniegumiem. To var sasniegt gan no vietējiem, gan no ārvalstu avotiem un attiecas uz ārvalstu tehnoloģiju pieejas un iegūšanas jautājumiem. Šo elementu ietekmē starptautiskā likuma vara, piemēram, intelektuālā īpašuma aizsargāšana. Valstīm, lai nodrošinātu ekonomisko drošību ir būtiski, lai tām būtu tehnoloģiskais pārkums, bet turpretim, ja tehnoloģijas tiek nozagtas vai notiek to piespiedu pārnese, uzņēmums un valsts zaudē savu konkurētspējas priekšrocību.

Pārrobežu kopienas drošība attiecas uz reģionalizētām bažām, kas var izraisīt pārrobežu ekonomisko krīzi vai būt saistīti ar lokalizētiem savstarpējās atkarības jautājumiem, kā reģionālās integrācijas projektiem. Tie bieži ir saistīti ar pārrobežu blakusefektiem vai ārējiem faktoriem, kuriem nepieciešama tirgus nepilnību novēršanas politika. Ir nepieciešamība pievērsties arī citām drošības politikas dimensijām – vides piesārņojums, narkotiku tirdzniecība un ekonomiskā migrācija.

Sociālekonomiskās paradigmas drošība ir sociālekonomiskās paradigmas un labklājības mērķu aizsardzība, kam sabiedrība dod priekšroku. Tas bieži tiek attiecināts uz ārēja spiediena pretestību pieņemt jaunas starptautiskās normas, kas ir pretrunā ar paradigmu.

Sistēmas drošības būtība ir aizstāvēt starptautiskās ekonomikas sistēmas integritāti, t.sk. sadarbības un koncesiju akti, lai uzturētu daudzpusējus sistemātiskas pārvaldības režīmus, atvieglotu starpvalstu darījumus un uzturētu vispārēju sistemātisku stabilitāti. Piemēram, pieņemt starptautiskos vides standartus vai cilvēktiesību konvencijas.

Alianses drošība uztur un attīsta starptautiskās ekonomiskās partnerības ar valstīm un nevalstiskiem starptautiskās sistēmas dalībniekiem, kas var notikt dažādos veidos – sākot no donora-klienta alianses attiecībām līdz sadarbības un koordinējošas sadarbības starp relatīvi vienlīdzīgiem partneriem.¹

Tāpat būtiska ekonomiskās drošības daļa ir ekonomiskā labklājība, kā augsta ekonomikas izaugsme, produktivitāte, pilna nodarbinātība u.c., kas veicina ekonomikas noturību. Kā autors minēja iepriekš šie ir tikai daži elementi un šo sarakstu var turpināt arī ar citiem faktoriem, kas ietekmē ekonomiku.

1.2.3. Riski ekonomiskajai drošībai

L. Jadčenko savā darbā ir izveidojusi kritērijus, lai novērtētus vispārēju drošības līmeni. Tie ietver šādus vērtējumus:

- “Resursu potenciāla un tā attīstības iespēju;
- Resursu, kapitāla un darba izlietošanas efektivitātes;
- Ekonomikas konkurētspējas;
- Teritorijas un ekonomiskās telpas viengabalainība;
- Suverenitātes, neatkarības un spējas pretoties ārējiem draudiem;
- Sociālās neatkarības un sociālo konfliktu novēršanas un risināšanas nosacījumi.”²

Kopumā tie vērtē ekonomikas efektivitāti, tās konkurētspēju, kā arī noturību pret ārējiem satricinājumiem.

Globalizācijas ietekmē ekonomikas ir kļuvušas daudz atvērtākās un to atvērtība ir risks ekonomiskajai drošībai, tādēļ ir būtiski atrast balansu starp ekonomiskās sadarbības ieguvumiem un augošajiem ievainojamības riskiem. To varētu nodēvēt par ekonomiskās drošības dilemmu. Šādu viedokli arī pauduši Hāgas Stratēģisko pētījumu centrs, papildinot, ka šī drošības dilemma īpaši attiecas uz ārvalstu investīciju un kiberdrošības jomām.³ Atvērtība investīciju jomā rada uzņēmumu pārņemšanas riskus. Tas ne tikai rada risku, ka kādas citas valsts īpašumā var nonākt kritiskā infrastruktūra, tādā veidā radot riskus nacionālai drošībai, bet arī, ka nacionālie uzņēmumi var zaudēt savu tirgus priekšrocību, konkurentiem pārņemot tehnoloģijas un zināšanas. Savukārt kibertelpas ekonomiskās drošības dilemma ir saistīta ar

¹ **Dent, Christopher M.** *Singapore's Foreign Economic Policy: the Pursuit of Economic Security*. Contemporary Southeast Asia 23, no. 1 (2001): pp. 7-8.

² **Jadčenko, Ludmila.** *Valsts ekonomiskās drošības indikatoru prognozēšanas matemātiskais modelis*. Promocijas darbs Dr.oec. zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Universitāte, 2006: 39. lpp

³ **van Esch, Joris, de Jong, Sijbern & de Ridder, Marjolein.** *The Evolution of the Concept of Economic Security in the Dutch Security Policy Context*. In *No Blood for Oil?* The Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2014: pp. 33.

faktu, ka digitālā infrastruktūra un tehnoloģijas veicina ekonomisko attīstību, bet no otras puses atvērta kibertelpa un kiberuzbrukumi var negatīvi ietekmēt valsts ekonomikas konkurētspēju un novest pie peļņas zaudēšanas.

Turklāt augsts ekonomikas atvērtības līmenis var padarīt valsti pakļautu ekonomiskajam stāvoklim pār kuru tai nav tiešas kontroles. Tomēr valstīm ar relatīvi mazu iekšējo tirgu ir maz izvēles, kā vien paļauties uz eksportu, bet valstīm, kurām ir ierobežota pieeja dabas resursiem, jāpaļaujas uz importu.¹ Šeit arī jāmin, ka ne visām valstīm ir vienāda pieeja izejvielām, turklāt līdz ar pasaules darba dalīšanas attīstību, daļa no ražošanas atrodas citās pasaulēs vietās, tādēļ ir būtiska arī atvērtība piegāžu ķēžu jomā, kas arī rada riskus ekonomiskajai drošībai. Šis faktors bija īpaši pamanāms COVID-19 pandēmijas laikā.

L. Jadčenko ir apskatījusi ekonomiskos draudus izdalot iekšējos un ārējos. Pēc viņas domām iekšējie draudi var būt “investīciju un inovāciju aktivitātes samazināšanās un zinātniski tehniskā potenciāla sagraušana; importa atkarības pastiprināšanās; sabiedrības mantiskā noslāņošanās padziļināšanās; ekonomisko attiecību kriminalizācija; ekonomikas pārmērīgs atklātums; ārējā parāda pieaugums; valūtas resursu aizplūšana no valsts; ekonomikas struktūras deformācijas pastiprināšanās”, savukārt ārējie draudi ir “tehnoloģiskās blokādes iespēja valsts atpalikšanas dēļ zinātniski tehniskajā sfērā; preču un pakalpojumu noieta tirgus zaudējuma iespēja; [...] valsts vārīgums tās kritiskas atkarības no importa dēļ”.² Šis vēlreiz parāda ekonomiskās drošības daudzās dimensijas un iespēju uz to paskatīties no dažādiem aspektiem.

Ekonomiskās drošības koncepts ir plašs un tas aptver faktoros, kas ietekmē valsts ekonomikas noturību un politisko neatkarību. Tāpat ekonomiskā drošība ir par spēcīgu ekonomiku, kas rada labklājību valsts iedzīvotājiem. Turklāt attiecībā uz noturību, tas attiecas uz ekonomikas stabilitāti un spēju noturēties gan pret iekšējiem, gan ārējiem satricinājumiem.

Tā kā principā ekonomiskā drošība ir par spēcīgu ekonomiku, tad jebkas, kas apdraud un veicina ekonomikas attīstību, var tikt uzskatīts par tās elementu.

1.3. Ekonomikas ievainojamība un noturība

Nemot vērā, ka valstu ekonomikas ir kļuvušas arvien atvērtākas un ģeoekonomikas iespaidā ārējie satricinājumi arvien biežāk, ir svarīgi apskatīt ekonomiku spēju pretoties ārējiem

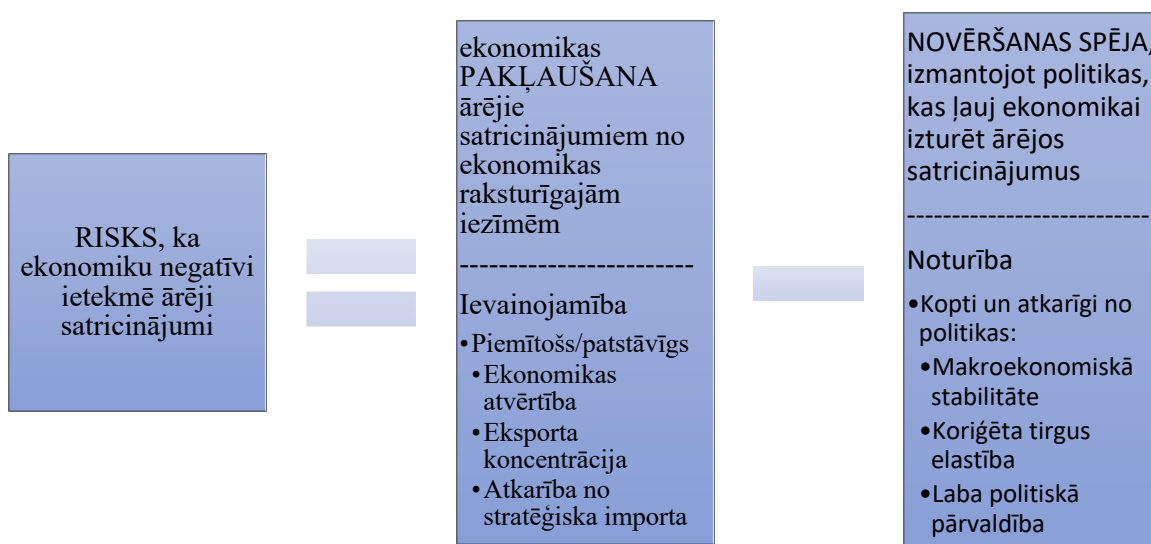
¹ **Briguglio, Lino, Cordina, Gordon, Farrugia, Nadia & Vella, Stephanie.** *Economic Vulnerability and Resilience: Concepts and Measurements.* Oxford Development Studie 37, no. 3 (2009): pp. 232.

² **Jadčenko, Ludmila.** *Valsts ekonomiskās drošības indikatoru prognozēšanas matemātiskais modelis.* Promocijas darbs Dr.oec. zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Universitāte, 2006: 36.-38. lpp.

satricinājumiem un samazināt to negatīvo ietekmi. Apskatot šo valstu ekonomiku spēju, tiek izmantoti divi termini – ekonomikas ievainojamība un noturība.

Ekonomisko neaizsargātību jeb ievainojamību attiecina uz tādiem valsti raksturojošiem apstākļiem, kas ietekmē tās pakļaušanu ārējiem satricinājumiem. Savukārt ekonomiskā noturība tiek saistīta ar darbībām ko veic politikas veidotāji un privātie ekonomikas dalībnieki, kas ļauj valstij noturēties vai atveseļoties no negatīvajiem šoka efektiem.¹

Viens no pirmajiem autoriem, kas visplašāk ir apskatījis šo tēmu ir profesors Lino Briguglio (*Lino Briguglio*), kurš veicis vairākus pētījumus par šo tēmu, īpaši apskatot mazu salu valstu ekonomiku ievainojamību un noturību un izveidojot ievainojamības un noturības indeksus. Attēls 1.2. uzskatāmi parāda, kā mijiedarbojoties abiem elementiem, ekonomika var tikt negatīvi pakļauta ārējiem satricinājumiem.

att. 1.2. Ārējo satricinājumu negatīvās ietekmes uz ekonomiku risku veidošanās²

Ja apskata ekonomikas ievainojamību, tad tā ir saistīta ar ekonomikai piemītošiem apstākļiem, kurus valsts nespēj mainīt. Aprēķinot ekonomikas ievainojamības indeksu vērā tiek ņemti trīs elementi:

- ekonomikas tirdzniecības atvērtība (eksporta un importa vidējais rādītājs – t.i. eksports plus imports dalīts ar divi -, kas tiek dalīts ar IKP);

¹ **Briguglio, Lino Pascal.** *Exposure to external shock and economic resilience of countries: evidence from global indicators.* Journal of Economic Studies 43, no. 6 (2016): pp. 1058.

² **Briguglio, Lino, Cordina, Gordon, Farrugia, Nadia & Vella, Stephanie.** *Economic Vulnerability and Resilience: Concepts and Measurements.* Oxford Development Studie 37, no. 3 (2009): pp. 232

- eksporta koncentrācija (trīs lielāko preču un pakalpojumu grupas summa, kas veido lielāko daļu kopējā preču un pakalpojumu eksportā);
- atkarība no stratēģiskā importa (kas tiek mērīta, kā pārtikas un enerģijas izejvielu imports, kā daļa no kopējā rūpniecības preču importa).¹

Katrai no šīm komponentēm ir vienāds svars aprēķinot indeksu. Turklāt, jo lielāks ir katrs no šiem rādītājiem, jo ekonomika ir ievainojamāka un uz to būs negatīvāka ietekme no ārējiem satricinājumiem.

Savukārt ekonomikas noturība parāda cik lielā mērā ekonomika spēj izturēt vai tikt galā ar ārējā satricinājuma negatīvajiem efektiem. Šo valstis spēj ietekmēt pieņemot lēmumus, kas veicina ekonomikas noturību. Arī analizējot šo indeksu, vērā tiek ņemti trīs elementi:

- makroekonomiskā stabilitāte (kuru veido valdības parāds pret IKP, inflācija, kas mērīta ar IKP deflatoru un tekošo kontu balance un šo elementu dati tiek ņemti, kā pēdējo 10 gadu vidējais, lai samazinātu cikliskās izmaiņas);
- koriģēta tirgus elastība (tā noteikšanā tiek izmantots tirgus elastības indekss, apskatot darba un produktu tirgus indeksus no Pasaules ekonomikas brīvības indeksa (*Economic Freedom of the World index*) un finanšu piesardzības indeksa, kas sastāv no banku stabilitātes un vērtspapīru regulēšanas indeksa, par pamatu ņemot Pasaules konkurētspējas indeksu un finanšu sektora nozīmība, apskatot banku privātos kredītus no IKP datus);
- pārvaldība (tiek izmantoti Vispasaules pārvaldības indikators (*Worldwide Governance Indicators*), kam ir 22,22% svars, sociālās pārvaldības komponente tiek mērīta izmantojot cilvēku attīstības indeksu (*Human Development Index*) bez ienākumu komponentes un kam ir 5,6% svars un vides pārvaldības elementu apskata ar vides snieguma indeksa (*Environmental performance index*) palīdzību un tam arī ir 5,6% svars).²

Abu indeksu vērtība ir no 0 līdz 1 un tos iespējams ievietot matricā, lai precīzāk identificētu valstu īpašības.

L. Briguljo ir identificējis četrus iespējamus scenārijus, kā valstis var tikt iedalītas pēc to neaizsargātības un noturības īpašībām, ko apkopo attēls 1.3. Kā tas tika minēts iepriekš noturība ir saistīta ar valstu politikām, tādēļ valstis var šo rādītāju ietekmēt, kopjot vai tieši pretēji negatīvi ietekmējot. Savukārt neaizsargātība ir īpašība, kas valstīm piemīt un tās nespēj

¹ **Briguglio, Lino Pascal.** *Exposure to external shock and economic resilience of countries: evidence from global indicators.* Journal of Economic Studies 43, no. 6 (2016): pp. 1059.

² **Briguglio, Lino Pascal.** *Exposure to external shock and economic resilience of countries: evidence from global indicators.* Journal of Economic Studies 43, no. 6 (2016): pp. 1061-1062.

mainīt, tas nozīmē, ka ilgtermiņā valstis šajā matricā var “pārvietoties” horizontāli, uzlabojot savu ekonomiku noturību, vai pretēji – to mazinot.

Pirmais scenārijs ir *sliktākais gadījums*, tas nozīmē, ka šo valstu ekonomikas ir ievainojamas un neaizsargātas, turklāt šo valstu pieņemtās politikas ir pretrunā ar ekonomisku noturību. Savukārt otrais gadījums ir *pašizgatavots* un, lai arī valstīm piemīt augsts neaizsargātības līmenis, tās ir pieņēmušas nepieciešamās politikas, kas ļauj tām tikt galā vai noturēties pret neaizsargātības negatīvajiem efektiem. Šī autora trešais scenārijs ir “*izšķērdīgais dēls*”, kas nozīmē, ka šīm valstīm ir relatīvi zems neaizsargātības līmenis, bet tās ir pieņēmušas tādus politiskos lēmumus, kas ir kaitīgas ekonomiskai noturībai un tādā veidā tās ir pakļautas satricinājumu nelabvēlīgai ietekmei. Visbeidzot *labākais gadījums* attiecas uz valstīm, kurām ir maz raksturojošās vājības un turklāt kuras pieņem tādas politikas, kas veicina to noturību.

att. 1.3. *Briguglio valstu ekonomikas neaizsargātības un noturības īpašību scenāriju matrica*¹

Ekonomiku spēju pārvarēt un mazināt ārējo satricinājumu negatīvās sekas veido divi elementi – ievainojamība un noturība. Kamēr ekonomikas ievainojamība ir valstij piemītoši apstākļi, kas veicina pakļaušanu ārējiem satricinājumiem. Savukārt ekonomikas noturība ir valsts pieņemtie lēmumi, kas var mazināt negatīvās sekas uz ekonomiku. Profesors Lino Bruguglio ir izveidojis ievainojamības un noturības indeksus, lai novērtētu abus šos elementus

¹ **Briguglio, Lino, Cordina, Gordon, Farrugia, Nadia & Vella, Stephanie.** *Economic Vulnerability and Resilience: Concepts and Measurements.* Oxford Development Studie 37, no. 3 (2009): pp. 231.

un tie iekļauj tādus elementus, kā eksporta koncentrācija, atkarība no stratēģiska importa, makroekonomiskā stabilitāte u.c.

1.4. Risku novērtēšanas teorētiskie aspekti

Evolūcijas gaitā ir izveidojies, ka cilvēki pieņemot lēmumus balstās uz risku un ieguvumu aprēķinu, turklāt šādi apsvērumi tiek izmantoti ne tikai individuālos aspektos, bet arī valsts līmeņa.¹ Tāpat arī apskatot drošību ir būtiski apzināties, kas spēj to negatīvi ietekmēt nākotnē jeb riskus, kas var pasliktināt drošības situāciju.

Līdzīgi, kā autora līdz šim apskatītie koncepti, arī risks ir komplekss un daudzdimensionāls koncepts. Kopumā tas aptver gan objektīvus aspektus, gan individuālus novērtējumus, kā arī sabiedrībā pieņemtas vērtības. Risks tiek asociēts ar kaut ko nevēlamu, kas var vai nevar notikt, bet sniedz iemeslus bažām. Ir dažādu veidu riski, bet visi tiek raksturoti ar īstām vai uztvertām nenoteiktības perspektīvām.² Turklāt, risku raksturo varbūtība un nenoteiktība, t.i. daudzos riskus nav iespējams kvantificēt, bet gan tikai kvalitatīvi aprakstīt balstoties uz ekspertu pieredzi un subjektīvo viedokli. Tādēļ lielāka nenoteiktība nozīmē lielāku risku.

Apskatot dažādus risku veidus nedaudz tuvāk, jau minētā L. Jadčenko savā promocijas darbā ir klasificējusi ekonomiskos draudus, norādot, ka tos var iedalīt:

- Pēc draudu avota: iekšējie draudi, kuru izcelsme ir meklējami valsts iekšienē un ārējie draudi, kuru avots ir meklējams ārvalstīs;
- Pēc cilvēku darbības sfēras: piemēram, politiskā, ekonomiskā, demogrāfiskā u.c. sfēras;
- Pēc cilvēku darbības izdalot objektīvā, kas ir neatkarīga no mērķiem un subjektīvā, kas ir apzināta darbība, piemēram, spiegošana, organizētā nodarbība u.c.;
- Pēc realizācijas varbūtības;
- Pēc sekām: vispārīgie, tādi, kuri ietekmē visu valsts teritoriju, lokālie, kuri ietekmē tikai kādu atsevišķu valsts teritoriju un atsevišķie, kuri ietekmē tikai noteiktas fiziskās vai juridiskās personas.³

¹ Sweet-Cushman, Jennie. *Gender, Risk Assessment and Political Ambition*. Politics and the Life Science 35, no. 2 (2016): pp. 4.

² Delogu, Bernardo. *Risk Analysis and Governance in EU Policy Making and Regulation*. Switzerland: Springer International Publishing, 2016: pp. 32.

³ Jadčenko, Ludmila. *Valsts ekonomiskās drošības indikatoru prognozēšanas matemātiskais modelis*. Promocijas darbs Dr.oec. zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Universitāte, 2006: 35. lpp.

Papildu šādu klasifikāciju var ne tikai attiecināt uz ekonomiskiem riskiem, bet uz riskiem uz tādiem arī citās zinātņu nozarēs.

Tāpat ir būtiski apzināties, ka ir iespējams, ka atsevišķs notikums vai risks nav ievērojams vai neparasts, taču problēmai skarot kritisku sistēmas mezglu vai apvienojoties ar vienu vai vairākiem riskiem, rada unikālu risku. Šo risku kombināciju nenoteiktība ir pietiekama, lai izraisītu piesardzības pasākumus un lai netiktu pieņemts, ka mazas problēmas rada nenozīmīgas sekas. Tas tiek raksturots, kā viltus pozitīvs.¹ Tas nozīmē, ka maznozīmīgs fakts apvienojumā ar citu notikumu var radīt nopietnas sekas, tādā veidā vēl vairāk sarežģījot risku identificēšanu un izvērtēšanu, veidojot lielāku nenoteiktību.

Kā autors apskatīja iepriekš, tad drošības koncepts pēc Aukstā kara ir piedzīvojis izmaiņas un tajā ne tikai ir mainījies tvērums iekļaujot ekonomikas, vides, sociālos aspektus, bet arī apskatot riskus. Anne Hammerštada (*Anne Hammerstad*) un Ingrīda Boas (*Ingrid Boas*) ir izdalījušas trīs “risku skolas”, kas apskata drošības riskus starptautiskajās attiecībās:

1. *Risks, kā valdīšana* skola, kura ir ieinteresēta mainīt drošības konceptu no kara un vardarbības uz pārvaldību un tehnoloģiju, mainot domāšanas veidam no valdības aspektiem uz socioloģiskiem;
2. *Globālā risku vadīšanas* skola uzskata, ka draudi un riski ir neparedzami un dzīvošana ar riskiem ir pastāvīga sabiedrības īpašība. Šī iemesla dēļ nav nepieciešams identificēt eksistenciālus riskus, lai nodrošinātos pret iespējamiem riskiem, bet gan aktuālie draudi būtu politiskās drošības centrā. Kad riski ir saskatīti, kā pārlietu lieli un apokaliptiski, iestājas piesardzības principi rīkoties tagad, lai novērstu iespējamo katastrofu;
3. *Politisko risku analīzes* skola necenšas saprast vēlās modernitātes apstākļus, bet piemēro problēmu risināšanas metodi, lai novērtētu politiskos riskus, kā karu, politisko vardarbību, terorismu, privātā īpašuma atsavināšanu. Šādu pieeju iedvesmo biznesa studijas un ekonomikas teorija. Drošības darba kārtības noteikšana ir sinonīms risku novērtēšanai, identificējot risku grupas un risku faktorus, izmantojot statistiku, scenāriju veidošanu un citu instrumentus, lai nomērītu risku iespējamību un nopietnību.²

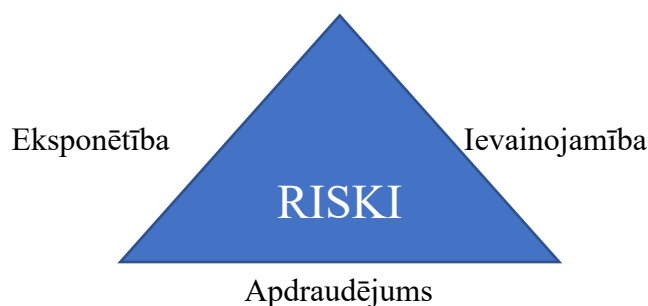
Pēdējās risku skolas mērķis ir izveidot metodes ar kurām noteikt kāda riska iespējamību un ietekmi. Šādu pieeju jau ilgi ir izmantojuši uzņēmumi, kas vēlās investēt citās valstīs, tomēr

¹ **Briggs, Chad Michael.** *Climate Security, Risk Assessment and Military Planning.* International Affairs (Royal Institute of International Affairs) 88, no. 5 (2012): pp. 1057.

² **Hammerstad, Anne & Boas, Ingrid.** *National security risks? Uncertainty, Austerity and other Logics of Risk in the UK Government's National Security Strategy.* Cooperation and Conflict 50, no. 4 (2015): pp. 478 – 479.

tikai nesēn šo metodi pārņēmuši ir valstu politikas veidotāji un to bieži sauc par nacionālo risku izvērtējumu.

Attēls 1.4. attēlo faktoros, kas ietekmē risku – eksponētība jeb pakļaušana iedarbībai, ievainojamība un apdraudējums. Mainoties vienam no faktoriem, mainās riska trijstūra laukums – tā piemēram mazinoties apdraudējumam, saīsinās “apdraudējuma” mala un tāda veidā samazinās risks.

att. 1.4. Faktori, kas ietekmē risku¹

Vairāki citi autori izmantot nedaudz savādākus faktoros, lai definētu riskos, piemēram, risku veidojošos faktoros vienādojumā (skat. **Error! Reference source not found.**). Vispārēja risku novērtēšanas formula balstās uz inženiertehnisko un ekonometrisko risku analītiku. Risks tiek aprēķināts kā varbūtība (ka gadījums notiks), kas tiek sareizināta ar ietekmi (ar kaitējumu, ko risks radīs). Šī sistematizēšanas formula bieži vien tiek papildināta tā, lai iekļautu tādos mainīgos, kā ievainojamība.²

$$\begin{aligned} Risks &= \text{iestāšanās varbūtība} \times \text{sekas} \\ &= \text{varbūtība} \times \text{ievainojamība} \quad [1.1.^3] \\ &= \text{relatīvais biežums} \times \text{smagums} \end{aligned}$$

Arī vairāku valstu risku izvērtējumos, risks tiek definēts kā varbūtības/ iespējamības un gadījuma ietekmes apvienojums. Šādi pētījumi tiek dēvēti par nacionālajiem risku reģistriem vai nacionālajiem risku izvērtējumiem. Nacionālo risku izvērtēšanas metodoloģija balstās uz scenārijiem, kuri tiek šķiroti pēc jau iepriekšminētajiem faktoriem. Šī metode ļauj pozicionēt un izvērtēt dažādus nākotnes draudus, briesmas un risku savstarpējās attiecības vienam pret

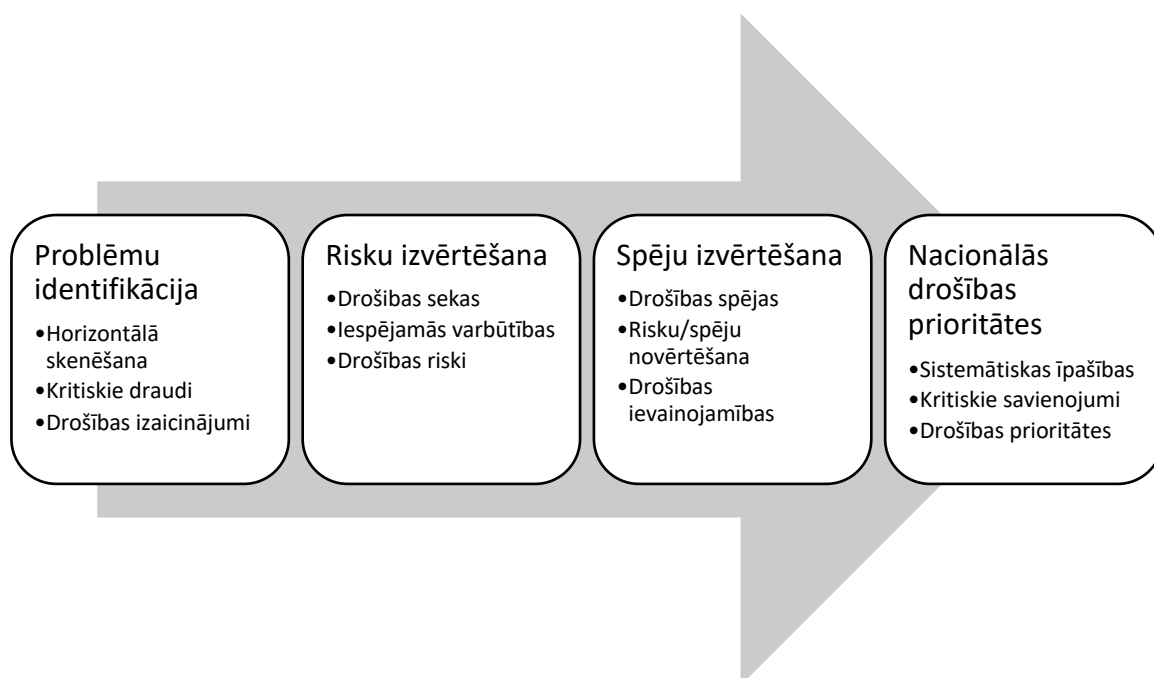
¹ Murnane, Richard, Simpson, Alanna & Jongman, Brenden. *Understanding Risk: What Makes a Risk Assessment Successful?* International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment 7, no. (2016): pp. 188.

² Hagmann, Jonas & Dunn Caveltly, Miriam. *National Risk Registers: Security Scientism and the Propagation of permanent insecurity.* Security Dalouge 43, no. 1 (2012): pp. 84.

³ Glöser, Simon, Espinoza, Luis Terecero, Gandberger, Carsten & Faulstich, Martin. *Raw Material Criticality in the Context of Classical Risk Assessment.* Resources Policy 44 (2015): pp. 37

otru. Analīzes rezultāti tiek izmantoti kapacitāšu spēju izvērtēšanai, definējot nepieciešamos politikas pasākumus un izvēloties prioritātes.¹

Kā parāda attēls 1.5., tad nacionālo risku izvērtējumu pirmajā solī tiek identificēti zināmi un jauni vai gaidāmi draudi no zinātniskiem, tehnoloģiskiem un valdības ilgtermiņa prognozēšanas pētījumiem, īstermiņa analīzes un pašreizējās attīstības. Procesa rezultātā tiek definētas tēmas tālākam padziļinātam pētījumam un tās tiek izstrādātas scenārijos, kur tiek apskatīta risku ietekme uz nozīmīgām valstu interesēm un šo notikumu iespējamība.² Pēc šī soļa tiek vērtēts valsts spējas noturēties un pārvarēt risku negatīvo ietekmi, visbeidzot ņemot vērā iepriekš apskatīto tiek definētas nacionālās drošības prioritātes un analizētas nepieciešamās politiskās iniciatīvas.

att. 1.5. Nacionālās drošības risku metodoloģija³

Scenāriju veidošana ir nacionālās drošības risku izvērtēšanas pamatā. Tas ir incidenta, notikumu virknes vai lēna procesa apraksts. Turklāt, tam jāiekļauj konteksts, notikumi, kas to ir veicinājuši, pamatcēlonis, notikums, kas ir izraisījis riska aktivizēšanos, atbilde, (eksistējošie) kontroles mehānismi un sekas attiecībā uz nozīmīgām interesēm un, ja nepieciešams, kritiskās

¹ Mennen, Marcel G. & van Tuyl, M. C. *Dealing with Future Risks in the Netherlands: the National Security Strategy and the National Risk Assessment*. Journal of Risks Research 18, no. 7 (2015): pp. 861.

² Mennen, Marcel G. & van Tuyl, M. C. *Dealing with Future Risks in the Netherlands: the National Security Strategy and the National Risk Assessment*. Journal of Risks Research 18, no. 7 (2015): pp. 862-863.

³ Nunes-Vaz, Rick, Lord, Steven & Bilusich, Daniel. *From Strategic Security Risks to National Capability Priorities*. Security Challenges 10, no. 3 (2014): pp. 24.

infrastruktūras nepārtrauktība.¹ Tas apraksta situāciju, kas ir nepieciešams notikt līdz riska realizēšanai un norāda uz sekām.

Risku izvērtēšanas sadaļā tiek analizēti drauda varbūtība un ietekme uz nacionālajām interesēm. Vienādojums 1 parādīja, ka riskus var kvantificēt, piemēram, ja ir pieejami vēsturiskie dati un statistika. Citos gadījumos, kā sabiedrības risku un politisko risku gadījumos, tiek veikts kvalitatīvs novērtējums par pagātnes notikumiem un projicēts uz nākotni. Tātad to ir iespējams darīt izmantojot kvalitatīvus terminus, kā “nopietns”, “nenozīmīgs”, “augsts”, “vidējs”, “zems”. Tāpat ir iespējams arī novērtēt varbūtību izmantojot terminus, kā “ļoti iespējams”, “iespējams”, “maz ticams”, u.c. Tomēr, ja nav atbilstošu definīciju, šāda terminoloģija var tikt interpretēta atšķirīgi un var parādīt noteikta līmeņa subjektivitāti un augstu saprašanas nesaskaņas risku.² Tāpat šo abu faktoru vērtēšanā notiek konsultācijas ar ekspertiem, kuri novērtē notikuma varbūtību un, izmantojot dažādus kritērijus, piemēram, “mirstība”, “saslimstība”, “psiholoģiskā ietekme”, “sociālie traucējumi” un “ekonomiskais kaitējums” (novērtējot no 1 līdz 5 – 5 esot lielākajam kaitējumam), izveido drauda nopietnību. Scenāriji, tad tiek novietoti uz ticamības un ietekmes asīm, tādā veidā nosakot risku hierarhiju, kā tas ir redzams 1.1. tabulā.³ Tabula parāda risku matricu uz kuras horizontālās ass atrodas apdraudējuma ietekme, kamēr uz vertikālās ass riska varbūtība. Pieaugot vienam faktoram, pieaug risks.

1.1. tabula

Risku pakāpes/ Risku matrica⁴

		Apdraudējuma ietekme				
		Niecīgs	Zems	Vidējs	Augsts	Ļoti augsts
Rašanās varbūtība	Pakāpe					
	Ļoti maz ticams	ZEMS	ZEMS	ZEMS	ZEMS	VIDĒJS
	Maz ticams	ZEMS	ZEMS	ZEMS	VIDĒJS	VIDĒJS

¹ Mennen, Marcel G. & van Tuyl, M. C. *Dealing with Future Risks in the Netherlands: the National Security Strategy and the National Risk Assessment*. Journal of Risks Research 18, no. 7 (2015): pp. 864.

² Delogu, Bernardo. *Risk Analysis and Governance in EU Policy Making and Regulation*. Switzerland: Springer International Publishing, 2016: pp. 23.

³ Hammerstad, Anne & Boas, Ingrid. *National security risks? Uncertainty, Austerity and other Logics of Risk in the UK Government's National Security Strategy*. Cooperation and Conflict 50, no. 4 (2015): pp. 487.

⁴ Delogu, Bernardo. *Risk Analysis and Governance in EU Policy Making and Regulation*. Switzerland: Springer International Publishing, 2016: pp. 24.

	Tikpat iespējams, kā nē	ZEMS	ZEMS	VIDĒJS	VIDĒJS	AUGSTS
	Ticams	ZEMS	VIDĒJS	VIDĒJS	AUGSTS	AUGSTS
	Ļoti ticams	ZEMS	VIDĒJS	AUGSTS	AUGSTS	AUGSTS

Tāpat, balstoties uz ekspertu spriestspēju, gadījumu varbūtības noteikšanas metodoloģijā tiek uzdoti trīs jautājumi:

1. Vai scenārijs ir iedomājams?
2. Vai it konkrēti pierādījumi vai indikācijas, ka incidents var notikt (piemēram, nākamo piecu gadu laikā)?
3. Vai pretestība draudiem ir pietiekama (ievainojamības analīze)?¹

1.1. tabulā apskatītā risku matrica saorganizē riskus pēc to varbūtības un iespējamās ietekmes un tas nodrošina loģiska procesa ietvaru, lai varu identificēt, analizēt un izvērtēt riskus.² Tomēr, risku matricas nav vienmēr objektīvas, īpaši tādēļ, ka tiek izmantots ekspertu viedoklis, kurš ir subjektīvs, bet tajā pašā laikā nepieciešams atcerēties jau autora iepriekš minēto, ka risks pēc būtības jau ir nenoteikts un ietver sevī nezināmo un neparedzamo. Tajā pašā laikā izmantojot, ekspertus analizējot ietekmi un varbūtību, šis viedoklis ne tikai balstās uz izmaksu un ieguvumu racionalitātes, kas ir pamats 1.1. vienādojumā, bet arī ņem vērā citas racionalitātes.

Risks ir asociēts ar kaut ko no kā ir vēlams izvairīties un tas var vai nevar notikt, bet sniedz pietiekami daudz iemeslu bažām. Risku izvērtēšanā var izmantot nacionālos risku izvērtējumus, kuru pamatā riska matrica – riska iespējamības un ietekmes apkopojums. Ne vienmēr ir iespējams kvantificēt tā iespējamību un ietekmi, tādēļ tiek izmantoti scenāriji un ekspertu viedokļi, lai noteiktu risku pakāpes.

¹ **Mennen, Marcel G. & van Tuyl, M. C.** *Dealing with Future Risks in the Netherlands: the National Security Strategy and the National Risk Assessment.* Journal of Risks Research 18, no. 7 (2015): pp. 867.

² **Bossong, Raphael & Hegemann, Hendrik.** *EU Internal Security Governance and National Risk Assessments: Towards Common Technocratic Model?* European Politics and Society 17, no. 2 (2016): pp. 232.

2. ĶĪNAS EKONOMIKA UN TĀS IETEKMES SPĒJAS

Ķīna ir sociālistiska valsts, kur valsts lomai ir pietiekami milzīga loma visos ekonomikas un sadzīves procesos. Tā ir lielākā pasaules valsts pēc iedzīvotāju skaita: Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dati liecina, ka tās iedzīvotāju skaits 2018. gadā veidoja 1,42 miljardus cilvēku (salīdzinājumam, ES iedzīvotāju skaits bija 0,52 miljardi, bet ASV – 0,33 miljardi)¹. Tā ir liela Ķīnas konkurētspējas priekšrocība, nodrošinot lētu darbaspēku un ļaujot tajā izvietot darbaspēka ietilpīgas rūpniecības nozares.

Pēdējo desmitgažu laikā Ķīna ekonomika ir strauji izaugusi, kļūstot par vienu no lielākajām pasaulē. Par to liecina arī fakts, ka uz lielas daļas lietu, ko var atrast mājās, būs indikācija, ka tā ir ražota Ķīnā. Tas ir ļāvis Ķīnai nostāties uz savām kājām un šobrīd tā arvien vairāk apzinās savas ekonomisko spēku un tās ģeoekonomisko potenciālu, apdraudot citu valstu ekonomisko drošību.

Darba otrajā nodaļā autors apskatīs Ķīnas ekonomikas raksturojošās īpašības, tās attīstības tendences, raksturos Ķīnas ārējo ekonomikas politiku un apkopos Ķīnas veiktos ietekmes pasākumus ārpus tās.

2.1. Ķīnas ekonomikas attīstības tendenču raksturojums

Kopš Ķīnas Tautas Republikas izveides 1949. gadā, tās valdība bija atbildīga par nacionālās ekonomikas plānošanu un vadīšanu. Ķīnas straujā izaugsmē liela loma bija 1978. gada lēmumam uzsākt ekonomikas reformas un atvērties pasaulei. Ķīnai bija svarīgi tikt iekļautai globālajā ekonomiskajā sistēmā, lai spētu uzkrāt kapitālu un veicināt savu uzņēmumu izaugsmi. Reformas atvēra valsti ārvalstu investoriem, īpaši ķīniešu diasporai, bet arī lielām korporācijām, kas darbojas starptautiskā līmenī.² Jau minētais faktors – Ķīnas iedzīvotāju skaits – spēlēja nozīmīgu lomu lielo ārzemju korporāciju piesaistē, kas meklēja veidus, kā samazināt ražošanas izmaksas.

Tāpat reformu ietvarā notika cenu pakāpeniska liberalizācija un neatkarības piešķiršana valstij piederošiem uzņēmumiem, kas nozīmēja, ka pašvaldību ierēdņiem un uzņēmumu vadītājiem tika piešķirta lielāka autonomijai. Papildus tika diversificēta banku nozare un

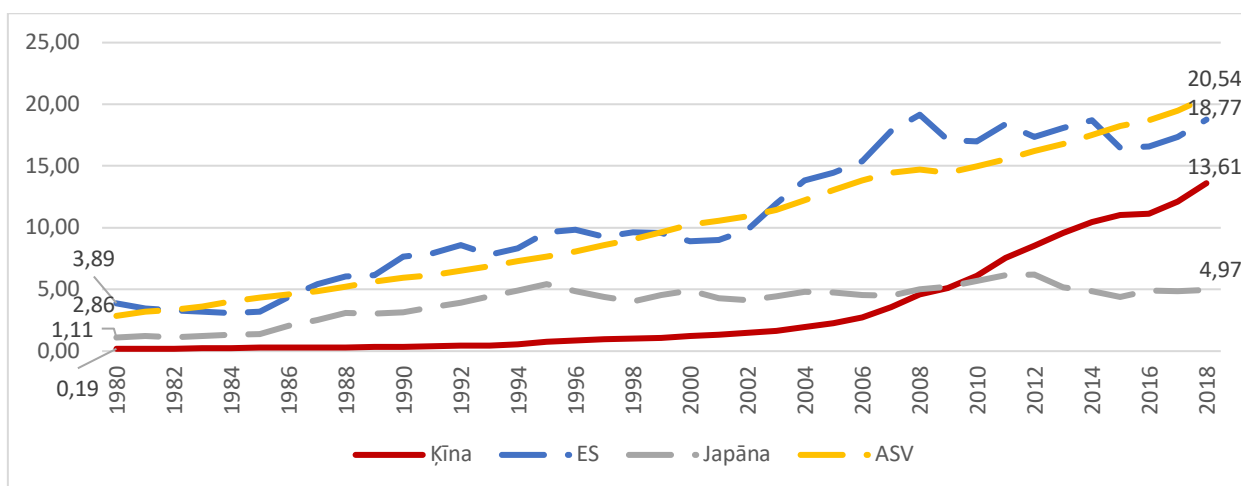
¹ OECD Data. Population. 2019. Pieejams:
<https://data.oecd.org/pop/population.htm> [skatīts 28.04.2020]

² Grosse, Tomasz Grzegorz. *Geoeconomic Relations Between the EU and China: the Lessons from the EU Weapon Embargo and from Galileo*. Geopolitics 19, no. 1 (2014): pp. 45.

uzsākās Ķīnas akciju tirgus attīstība.¹ Ķīnas reformas izveidoja sajaukumu starp tirgus mehānismiem un plašu valsts lomu ekonomikā

Šīs reformas notika pakāpeniski, pretēji “šoka terapijai”, kuru izmantoja Centrālās un Austrumu Eiropas valstis, sabrūkot PSRS. Pakāpeniskas reformas bija Ķīnas mērķis, lai lēnām tiktu ieviesti brīva tirgus mehānismi, konsekventi veidojot Ķīnas uzņēmumu konkurences priekšrocības globālajā ekonomiskajā arēnā.² Tas arī ļāva Ķīnai pasargāt savus uzņēmumus, kas lēnām pielāgojās konkurencei ar citiem – stratēģija, ko Ķīna izmanto arī šodien. Reformu rezultātā sāka attīstīties dažādu veida privāti uzņēmumi pakalpojumu un vieglās rūpniecības nozarēs. Šis solis veicināja Ķīnas attīstību par vienu no lielākajām pasaules ekonomikām un 2010. gadā tā kļuva par lielāko pasaules eksportētāju un 2013. gadā par lielāko tirdzniecības nāciju.³

Ķīnas ekonomikas reformu rezultāti ir redzami attēlā 2.1., kas salīdzina IKP starp pasaules lielākajām ekonomikām laika posmā starp 1980. gadu un 2018. gadu. 1980. gadā Ķīnas IKP sasniedza 0,19 triljonus ASV dolāru, kas veidoja apmēram 1,7% no pasaules IKP (salīdzinājumam ASV IKP veidoja 25,5%). Savukārt 2018. gadā Ķīnas IKP jau veidoja 15,84% no pasaules kopējā IKP sasniedzot 13,61 triljonu ASV dolāru. Īpaša strauja Ķīnas ekonomika ir redzama 2000. gadu sākumā, kur vienu no iemesliem var minēt Ķīnas pievienošanos Pasaules Tirdzniecības organizācijai (PTO) 2001. gada 11. decembrī, ļaujot tai tirgoties ar citām valstīm uz daudz izdevīgākiem noteikumiem.

att. 2.1. *Ķīnas, ES, Japānas un ASV IKP (pašreizējie USD) salīdzinājums (triljoni USD; 1980.-2018. gads)*⁴

¹ Central Intelligence Agency. The World Factbook: China: Economy. 2020. Pieejams:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [skatīts 05.05.2020.]

² Grosse, Tomasz Grzegorz. *Geoeconomic Relations Between the EU and China: the Lessons from the EU Weapon Embargo and from Galileo*. Geopolitics 19, no. 1 (2014): pp. 49.

³ Central Intelligence Agency. The World Factbook: China: Economy. 2020. Pieejams:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [skatīts 05.05.2020.]

⁴ The World Bank Data. *GDP (current US\$) – China, United States, European Union, Japan*. 2019. Pieejams: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN-US-EU-JP> [skatīts 30.04.2020.]

Neskatoties uz to, ka Ķīnas ekonomika ir viena no lielākajām pasaulē, tomēr iedzīvotāju labklājība, kuras viens no indikatoriem ir IKP uz vienu iedzīvotāju, ir zema. Pēc OECD datiem IKP uz vienu iedzīvotāju 2019. gadā bija 20 000 USD, kas bija vairāk nekā uz pusi mazāks nekā ES (kur IKP uz vienu iedzīvotāju bija 46 161 USD) un trīs reizes mazāks nekā ASV (kur šis rādītājs ir sasniedzis 65 127 USD).¹ Tajā pašā laikā, kā var novērot attēlā 2.1. nominālā IKP atšķirības starp Ķīnu un ES un ASV ir daudz mazākās, tādēļ var spriest, ka Ķīnā tiek saražotas preces un sniegti pakalpojumi ar mazāku pievienoto vērtību.

Tajā pašā laikā ne tikai aug ekonomika nominālā izteiksmē, bet arī iedzīvotāju labklājība, neskatoties uz pašreiz zemo IKP uz vienu iedzīvotāju rādītāju. Tiek lēsts, ka katru gadu 20 miljoni ķīniešu māsaimniecību pārkāpj 13 000 USD ienākumu sliekšni, kas raksturo ienākumu līmeni, kurš ļauj māsaimniecībām iegādāties galvenās patēriņa preces un pakalpojumus, piemēram, automašīnas.² Tādēļ Ķīna ir ne tikai pievilcīga vieta, kur ražot produktus, bet arī, kā noieta tirgus.

Līdz ar ekonomisko izaugsmi ir arī mainījusies tās struktūra. Jau 1990. gadā būtiska Ķīnas ekonomikas sastāvdaļa bija rūpniecība, bet tajā pašā laikā lielu ekonomikas daļu veidoja lauksaimniecība, mezsaimniecība un zivkopība (26,82% no IKP). Savukārt pakalpojumu sektori veidoja 28,53% no IKP. Pēdējo 30 gadu laikā lauksaimniecības nozīmība Ķīnas ekonomikā ir strauji samazinājusies līdz 7,35% no IKP, kamēr pakalpojumu nozaru īpatsvars ir pieaudzis un parādot Ķīnas ceļu uz attīstītu ekonomiku.³

Šobrīd vislielāko daļu no IKP veidoja rūpniecība, sasniedzot 32,75% no IKP. Galvenās rūpniecības nozares Ķīnā ir ieguves rūpniecība un rūdas apstrāde (dzelzs, tērauds, alumīnijs un citi metāli, ogles), mašīnbūve, bruņojums, tekstilizstrādājumi un apģērbs, nafta, cements, ķīmikālijas, mēslojums plaša patēriņa preces (t.sk. apavi, rotaļlietas un elektronika), ēdiena pārstrāde, transporta aprīkojums (t.sk. automašīnas, vagoni un lokomotīves, kuģi, lidmašīnas), telekomunikāciju aprīkojums.⁴ Tāpat būtiska Ķīnas ekonomikas sastāvdaļa ir pakalpojumu sektors, veidojot 45,75% no IKP.

Kā autors norādīja iepriekš, viens no reformu mērķiem bija kapitāla uzkrāšana, tādēļ attīstības sākumā Ķīna bija ļoti atkarīga no ārvalstu investoriem. Šobrīd situācija ir mainījusies,

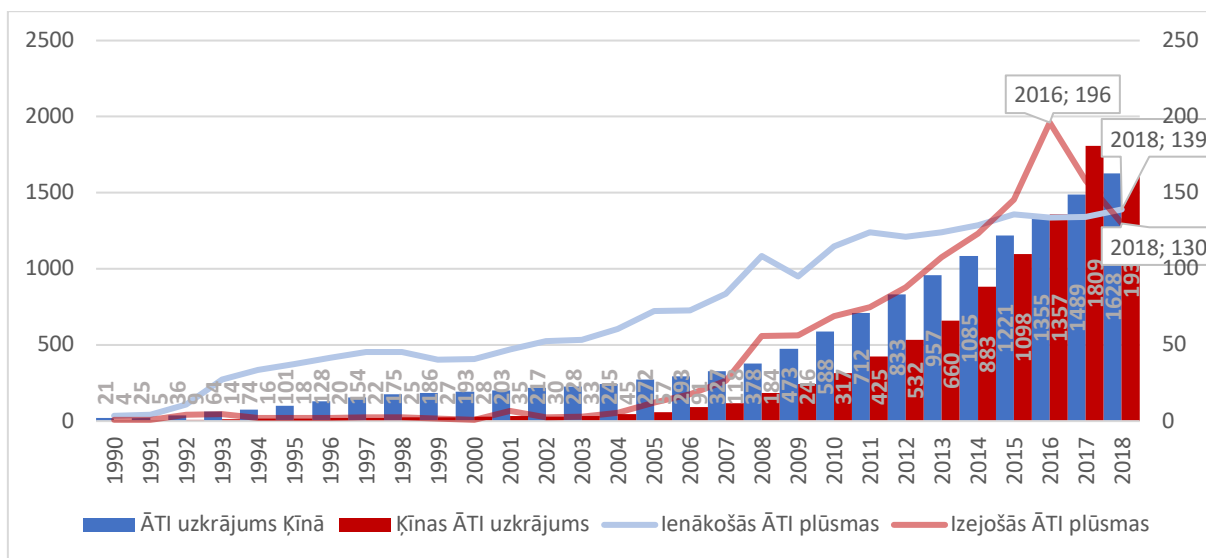
¹OECD.Stats. *Level of GDP per capita and productivity*. 2020. Pieejams: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=54369#> [skatīts 05.05.2020.]

² Geeraerts, Gustaaf & Weiping, Huang. *The Economic Security Dimension of the EU-China Relationship: Puzzles and Prospects*. In *Security Relations between China and the European Union. From Convergence to Cooperation?*, Kirchner, Emil J., Christiansen, Thomas & Dorussen, Han (eds.), pp. 187-208. Cambridge: Cambridge University Press, 2016: pp. 3.

³ OECD.Stat. *Gross Domestic Product (GDP)*. 2020. Pieejams: https://stats-1.oecd.org/index.aspx?DatasetCode=SNA_TABLE1 [skatīts 05.05.2020.]

⁴ Central Intelligence Agency. *The World Factbook: China: Economy*. 2020. Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [skatīts 05.05.2020.]

Ķīnai uzbūvējot savu rūpniecības sistēmu, t.i. Ķīna ir starptautiski konkurētspējīga gandrīz visās nozarēs, sākot no telekomunikāciju aprīkojuma līdz ātrvilcieniem.¹ Turklāt Ķīna no neto ieguldījumu saņēmējas ir kļuvusi par neto ieguldītāju ārzemēs. Attēls 2.2. apkopo informāciju par ārvalstu tiešajām investīcijām (ĀTI) Ķīnā un Ķīnas investīcijām ārvalstīs laika posmā starp 1990. un 2018. gadu. Kopš Ķīnas atvēršanās ārvalstu tiešās investīcijas ir pieaugušas un šāda tendence turpinās arī šobrīd. 2018. gadā ārvalstu tiešo investīciju uzkrājums Ķīnā veidoja 1,628 triljonus USD, kamēr ienākošo ĀTI plūsmas veidoja 139 miljardus USD, kas ir augstākais rezultāts kopš 1990. gada. Savukārt kopš 2004. gada ir strauji pieaugusi Ķīnas ieguldījumi aktivitāte ārzemēs un kopš 2016. gada Ķīnas uzkrātās tiešās investīcijas ārvalstīs pārspēj ĀTI uzkrājumus Ķīnā, to galvenokārt varētu izskaidrot ar Ķīnas ārējām aktivitātēm “Vienas joslas, viena ceļa” iniciatīvas ietvaros un ieguldījumu veikšanas ārzemju uzņēmumos. 2016. gadā varēja novērot lielāko izejošo ĀTI plūsmas, tām sasniedzot 196 miljardus USD, savukārt 2018. gadā bija vislielākās Ķīnas uzkrātās investīcijas ārvalstīs, tām sasniedzot 1,939 triljonus USD.

att. 2.2. ĀTI uzkrājums Ķīnā un tās tiešo investīciju uzkrājumi ārvalstīs (kreisā ass) un ienākošās un izejošās ĀTI plūsmas (labā ass)(miljardi USD; 1990. – 2018. gads)²

Līdz ar lielo izaugsmi Ķīna saskarās ar vairākām ekonomiskām problēmām. Iepriekšējās reformas ir izsmēlušas sevi. Kopumā Ķīnas ekonomika joprojām aug straujāk nekā

¹ **Xin, Zhou.** Coronavirus: how will China's role in the global economy change when faced with pandemic backlash? *South China Morning Post*. 28.04.2020. Pieejams:

<https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3081778/coronavirus-how-will-chinas-role-global-economy-change-when>

[skatīts 30.04.2020.]

² UNCTAD Stat. *Foreign Direct Investment: Inward and Outward Flows and Stocks, Annual*. 2019. Pieejams:

<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>

[skatīts 05.05.2020.]

attīstīto valstu, kā ASV, Japānas un ES ekonomikas. Tomēr Ķīnas ekonomika ar katru gadu aug lēnāk, un 2010. gads bija pēdējais, kad Ķīnas ekonomika pieauga divciparu skaitļa izteiksmē (10,6%). 2018. gadā ekonomika pieauga par 6,6%.¹ Šis parāda, ka Ķīnas ekonomiskās problēmas kļūst arvien aktuālākas, to starpā tiek minētas:

- Nepieciešamība samazināt augsto iekšzemes uzkrājumu līmeni un attiecīgi zemo mājsaimniecību patēriņu;
- Lielā korporatīvā parāda sloga pārvaldīšana, lai saglabātu finanšu stabilitāti;
- Kontrolēt pašvaldību ārpusbilances parādus, ko izmanto, lai finansētu infrastruktūras stimulēšanu;
- Veicināt darbavietas ar lielāku algu vidusšķirai, tostarp migrantiem no lauku apgabaliem un koledžu absolventiem, vienlaikus saglabājot konkurētspēju;
- Samazināt spekulatīvos ieguldījumus nekustamā īpašuma nozarē, strauji nepalēninot ekonomiku;
- Samazināt rūpniecisko pārprodukciju;
- Produktivitātes pieaugumu tempu paaugstināšana, efektīvāk piešķirot kapitālu un valsts atbalstu inovācijām.²

Kopumā Ķīnas ekonomika saskaras ar pieaugoši kredītu burbuli, turklāt daudzi kredīti ir riskanti un netiek piešķirti vadoties pēc tirgus principiem. Tāpat problēmas rodas ar valsts uzņēmumiem, kas ir “dzīvot nespējīgi zombiji”. Visi faktori noved pie Ķīnas ekonomikas bremsēšanās.³ Tāpat daļa no minētajiem faktoriem norāda uz neefektīvu centralizētu ekonomikas pārvaldību, īpaši rūpnieciskās pārprodukcijas tādās nozarēs, kā tērauda un alumīnija ražošana, dēļ. Turklāt šādas problēmas ne tikai atstāj ietekmi uz Ķīnas ekonomiku, bet arī pāriet uz globālajiem tirgiem, kur šāda veida ražošana kropļo tirgu, Ķīnas dempinga dēļ.

Turklāt pie Ķīnas ekonomikas problēmām var minēt tās darbspējīgo (no 15 līdz 59 gadiem) iedzīvotāju skaita samazināšanos (laikā no 2013. gada līdz 2014. gada darbspējīgo iedzīvotāju skaits samazinājās par 3,7 miljoniem iedzīvotāju, bet no 2014. līdz 2015. gadam darbspējīgo iedzīvotāju skaits samazinājās par 4,9 miljoniem). Tāpat, kā Ķīna arī citas pasaules valstu ekonomikas turpina attīstīties – pirmkārt attīstītās ekonomikas turpina attīstīt savas tehnoloģijas un rūpniecību. Otrkārt, attīstības valstīs, īpaši, Indija un Brazīlija tuvinās Ķīnas

¹ The World Bank Data. *GDP growth (annual %) – China, European Union, United States, Japan*. 2020. Pieejams: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN-EU-US-JP> [skatīts 11.05.2020.]

² Central Intelligence Agency. *The World Factbook: China: Economy*. 2020. Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [skatīts 05.05.2020.]

³ **Eichmanis, Jānis**. *European Union-China Relations: but Whose Rules*. Latvian Institute of International Affairs: New Silk Road programme. pp.3-4. Pieejams: <https://www.lai.lv/publikacijas/european-union-china-relations-but-whose-rules-836> [skatīts 07.05.2020.]

izaugsmes līmenim, izmantojot savas priekšrocības.¹ Tādēļ, lai noturētu savu attīstības līmeni un turpinātu attīstīties Ķīnai ir nepieciešams izmainīt savu attīstības struktūru.

Tas, ka ir sasniegti iepriekšējo reformu griezti, norāda fakts, ka Ķīnai šobrīd ir jāizmanto daudz vairāk investīciju, lai augtu daudz lēnāk nekā iepriekš. Ķīnas politikas veidotāji ir sapratuši, ka ir nepieciešama pāreja no eksporta un investīciju balstītas izaugsmes uz jaunu izaugsmes modeli, kurš ir darbaspēka ietilpīgs, uz patēriņa orientēts un kuru virza strauja pakalpojumu sektora paplašināšana.² Nākot pie varas 2013. gadā Ķīnas jaunais prezidents Si Dziņpins (*Xi Jinping*) brīdināja, ja netiks veiktas reformas uz efektivitātes palielināšanos, tad Ķīnas ekonomika atradīsies strupceļā.³ Turklāt ar vien biežāk tiek runāts par Ķīnas nokļūšanu vidējo ienākamu slazdā, t.i. Ķīnas ekonomikas iesprūšanu pašreizējā attīstības līmenī.

Ķīna arvien stratēģiskāk pieiet ekonomikas attīstībai un tās rūpniecības politika ir svarīgs elements Ķīnas ilgtermiņa izaugsmei. Tā ne tikai izveido nosacījumus izaugsmei, bet arī aktīvi vada nacionālās ekonomikas konkurētspējas veicināšanas procesus. Sistēmas elementi iekļauj, piemēram, dažādu nozaru elastīgu regulāciju un centralizētu kontroli pār izaugsmes procesiem.⁴ Būtiska Ķīnas rūpniecības politikas sastāvdaļa ir nozaru dalīšana starp stratēģiskām un ne-stratēģiskām nozarēm, kur stratēģisko nozaru definīcija ir pietiekami vispārīga. Stratēģiskās nozares ir ne tikai tādas, kuru aktivitātes ir saistītas ar nacionālo drošību (piemēram, tehnoloģijas, kurām ir militāra rakstura piemērošana), bet arī rūpniecības drošību (šī iemesla dēļ enerģētika un finanšu nozares tiek atzītas par stratēģiskām). Turklāt Ķīna uzskata, ka visas nozares, kas veido tehnoloģisko pamatu nacionālai ekonomikai ir stratēģiskas.⁵ Stratēģiskajās nozarēs Ķīna ierobežo konkurenci, īpaši konkurenci no ārvalstīm, lai spētu izaudzināt “nacionālos čempionus” – milzīgus uzņēmumus, kas spēj konkurēt ne tikai Ķīnas iekšpusē, bet arī globāli.

¹ **European Union Chamber of Commerce in China.** *China Manufacturing 2025. Putting Industrial Policy Ahead of Market Forces.* 2017: pp. 4-5.

² **Geeraerts, Gustaaf & Weiping, Huang.** *The Economic Security Dimension of the EU-China Relationship: Puzzles and Prospects.* In *Security Relations between China and the European Union. From Convergence to Cooperation?*, Kirchner, Emil J., Christiansen, Thomas & Dorussen, Han (eds.), pp. 187-208. Cambridge: Cambridge University Press, 2016: pp. 11.

³ Asia Society Policy Institute & Thodium Group. *The China Dashboard: Quarterly Net Assessment Winter 2020.* 2020. Pieejams:

<https://chinadashboard.asiasociety.org/winter-2020/page/overview> [skatīts 29.04.2020]

⁴ **Grosse, Tomasz Grzegorz.** *Geoeconomic Relations Between the EU and China: the Lessons from the EU Weapon Embargo and from Galileo.* *Geopolitics* 19, no. 1 (2014): pp. 46-47.

⁵ **Geeraerts, Gustaaf & Weiping, Huang.** *The Economic Security Dimension of the EU-China Relationship: Puzzles and Prospects.* In *Security Relations between China and the European Union. From Convergence to Cooperation?*, Kirchner, Emil J., Christiansen, Thomas & Dorussen, Han (eds.), pp. 187-208. Cambridge: Cambridge University Press, 2016: pp. 8.

Turklāt stratēģiskās nozares ne tikai tiek aizsargātas no “liekas konkurences”, bet arī tiek kontrolētas ārvalstu investoru pieeja un īpašumtiesības uz nozares uzņēmumiem.¹ Tādā veidā Ķīna vēlās pasargāt savu konkurētspējas priekšrocību.

Rūpniecības politikas ietvaros, priviligrētām nacionālajām rūpniecības nozarēm tiek piemērotas ievērojamas subsīdijas. Turklāt šie uzņēmumi arī bauda labvēlīgāku attieksmi no valsts, piemēram, priviligrēta pieeja valsts pārvaldītājai banku nozarei, kur iespējams saņemt “lētu” finansējumu. Dažos gadījumos, kā autorūpniecība un tērauda nozare, visa nozare iegūst no integrētas rūpniecības politikas, kuras mērķis ir atbalstīt vietējo ražošanu un palielināt eksportu.² Šī iemesla dēļ Ķīna ir spējīga saražot preces par ievērojami zemākām izmaksām, veidojot rūpniecības pārprodukciju, īpaši tērauda nozarē un kropļojot pasaules tirgus.

Daļa no Ķīnas rūpniecības politikas ir 2015. gadā ieviestā *Made in China* stratēģija, kas ir viena no Ķīnas prezidenta Si Dzinpinga refirmu prioritātēm, lai radītu inovāciju virzītu attīstību. Laikā, kad Ķīnas ekonomiskā izaugsme samazina tempu, izmantot jaunās nozares un tehnoloģijas tiek uzskatītas par kritiskiem veidiem, kā noturēt un uzlabot Ķīnas ekonomisko izaugsmi.

Made in China 2025 ir par visas rūpniecības pārstrukturēšanu un padarīt to konkurētspējīgāku, izmantojot progresīvās ražošanas tehnoloģijas, kā vienu no instrumentiem. Tāpat stratēģija strādā, lai stiprinātu Ķīnas iekšējo inovāciju kapacitāti un mazināt institucionālos šķēršļus.³ Mērķis ir padarīt Ķīnas ekonomiku efektīvu, atrast jaunus izaugsmes avotus un virzīt Ķīnu augšup pa pievienotās vērtības ķēdēm, t.i. attīstīt daudz sarežģītākas nozares, kas balstās uz tehnoloģijām nevis uz izejvielām un darbaspēku.

Made in China 2025 pamatā ir Ķīnas transformācija par “rūpniecības lielvaru”. Šis plāns liek uzsvaru uz desmit prioritātēm nozarēm, kas iekļauj jaunās paaudzes informācijas tehnoloģijas, modernas digitālās vadības darbmašīnas un robotiku, kosmiskās aviācijas tehnoloģijas, ieskaitot gaisa kuģu dzinējus un gaisa kuģu aprīkojumu, kā arī biofarmaceutiskos līdzekļus un augstas veiktspējas medicīnisko aprīkojumu. Turklāt šī plāna galvenais mērķis ir ne tikai Ķīnai kļūt pašpietiekamai daudzās prioritārās nozarēs un panākt citas attīstītās ekonomikas, bet arī tās pārspēt un aizstāt, lai panāktu dominējošo stāvokli šajās nozarēs.⁴ Ķīna

¹ **Grosse, Tomasz Grzegorz.** *Geoeconomic Relations Between the EU and China: the Lessons from the EU Weapon Embargo and from Galileo.* Geopolitics 19, no. 1 (2014): pp. 47.

² **Geeraerts, Gustaaf & Weiping, Huang.** *The Economic Security Dimension of the EU-China Relationship: Puzzles and Prospects.* In *Security Relations between China and the European Union. From Convergence to Cooperation?*, Kirchner, Emil J., Christiansen, Thomas & Dorussen, Han (eds.), pp. 187-208. Cambridge: Cambridge University Press, 2016: pp. 8.

³ **European Union Chamber of Commerce in China.** *China Manufacturing 2025. Putting Industrial Policy Ahead of Market Forces.* 2017: pp. 4-5.

⁴ **Kania, Elsa B.** *Made in China 2025, Explained.* *The Diplomat* 01.02.2019. Pieejams: <https://thediplomat.com/2019/02/made-in-china-2025-explained/> [skatīts 01.05.2020.]

mērķtiecīgi ir identificējusi nozares un darāmos darbus, lai līdz 2025. gadam izrautos globālo vērtību ķēžu augšgalā.

Arī *Made in China 2025* stratēģijas ietvaros Ķīna izmanto autora iepriekšminētos pasākumus, kā subsīdijas un konkurences ierobežošanu. Kā min Eiropas tirdzniecības kamera Ķīna, tad desmit galvenie pasākumi, ko izmanto Ķīnas centrālā valdība un pašvaldības ir:

1. Piespiedu tehnoloģiju pārnese apmaiņā pret tirgus pieeju;
2. Tirgus pieejas un valsts iepirkumu ierobežojumi ārvalstu uzņēmumiem;
3. Standarti;
4. Subsīdijas;
5. Finanšu politika;
6. Valsts atbalstīti investīciju fondi;
7. Atbalsts no pašvaldības;
8. Tehnoloģiju meklējumu investīcijas ārvalstīs;
9. Valstij piederoši uzņēmumi: apvienošanās un politizācija;
10. Valsts un privātā partnerība.¹

Vietējās inovācijas tiek panāktas, veicinot “globālos čempionus”, piemēram apvienojot vietējos uzņēmumus, lai izveidotu 80 inovāciju veicinošus un starptautiski konkurētspējīgus nacionālos uzņēmumus. Turklāt tas ne tikai veicina ekonomikas konkurētspēju, bet arī stiprina valsts un komunistiskās partijas lomu, paplašinot partijas komiteju lomu valstij piederošajos uzņēmumos.

Nacionālajiem čempioniem tiek piešķirta labvēlīgāka pieeja kapitālam, lai tie spētu iegādāties tehnoloģijas, investēt kopuzņēmumus un/ vai iegādāties uzņēmumu attīstītās ekonomikās. Tāpat šāda politika iedrošina veidot kopuzņēmumus, piešķir labvēlīgākus apstākļus augsto tehnoloģiju importam (tajā pašā aizsargājot vietējās inovācijas), palīdz veicināt zemāko tehnoloģiju un jaudu pārpalikumu pārvešanu uz “Joslas un ceļas” iniciatīvas dalībvalstīm, kā arī savu standartu izplatīšanu tajā, lai paplašinātu savu preču noietu tirgus.² Ķīna arvien aktīvāk ir uzsākusi dalību starptautisko standartu izveidošanā, lai nodrošinātu, ka Ķīnas attīstītās tehnoloģijas, kā 5G, tajos tiek iekļautas.

Šis vēlreiz apliecina Ķīnas mērķtiecīgumu ne tikai sasniegt attīstīto valstu līmeni, bet to pārspēt un veicināt savas ekonomikas uz dominējošo stāvokli pasaulē. Ķīna ir sapratusi cik ļoti svarīga ir tehnoloģiskā attīstība, tādēļ, tai piešķir lielu nozīmību.

¹ **European Union Chamber of Commerce in China.** *China Manufacturing 2025. Putting Industrial Policy Ahead of Market Forces.* 2017: pp. 15.-20.

² **OECD.** *The Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape.* In *OECD Business and Finance Outlook 2018.* Paris: OECD Publishing, 2018: pp. 25

Ķīnas tehnoloģiskā un inovāciju attīstība tiek panākta ar zinātniskām un inovāciju centrētām politikām un izglītības un cilvēkresursu veicināšanas sistēmu attīstību, kuru elementi, piemēram, ir ķīniešu studentu klātesamība pasaules labākajās universitātēs. Tāpat Ķīnas ekonomika absorbē ārvalstu risinājumus. Pirmkārt, tas tiek panākts ar starptautisko korporāciju klātbūtni Ķīnā, kurām, lai darbotos Ķīnas tirgū ir jābūt gatavām dalīties ar tehnisko ekspertīzi un zināšanām ar vietējiem partneriem. Otrkārt, Ķīnas uzņēmumi iegūst tehnoloģijas no ieguldījumiem ārvalstīs, pārpērkot vadošos ārvalstu uzņēmumus.¹ Tas viss Ķīnas ekonomiku padara inovatīvāku un tehnoloģiski attīstītāku. Turklāt tas ne tikai Ķīnu virza uz augšu pa vērtību ķēdēm, bet arī izmaina ekonomiskās attiecības, tā, ka Ķīna kļūst pārākāka un spēj diktēt savus noteikumus. Papildu Ķīnas uzņēmumi cenšas aptvert visu ražošanas sistēmu, nodrošinot, ka visa produkcija tiek saražota Ķīnā.

Ķīnas tehnoloģisko izaugsmi un ieešanu attīstīto valstu nišu tirgos uzskatāmi var redzēt 2.1. tabulā, kur tiek salīdzināti pasaulē 10 lielākie saules paneļu un bateriju ražotāji. 2001. gadā šo sarakstu dominēja attīstīto valstu, īpaši Japānas un ES, ražotāji. Savukārt jau 2009. gadā sarakstā atradās četri Ķīnas uzņēmumi izspiežot Japānas un īpaši ES ražotājus. 15 gadus vēlāk Ķīnas uzņēmumi jau dominē saules paneļu un bateriju ražošanu un sarakstā atradās tikai divi uzņēmumi, kuru izcelsme nebija meklējama Ķīnā. Šis parāda Ķīnas mērķtiecīgo izaugsmi jauno tehnoloģiju virzienā.

2.1. tabula

Pasaulē 10 lielākie saules paneļu un bateriju ražotāju salīdzinājums starp 2001., 2009. un 2017./2018. gadu²

Vieta	2001. gads	2009. gads	2017.-2018. gads
1.	Sharp (Japāna)	First Solar (ASV)	Jinko Solar (Ķīna)
2.	Kyocera (Japāna)	Suntech (Ķīna)	Trina Solar (Ķīna)
3.	Shell Solar (ES)	Sharp (Japāna)	Canadian Solar (Kanāda)
4.	BP Solar (ES/ ASV)	Q-Cells (ES)	JA Solar (Ķīna)
5.	Astropower (ASV)	Yingli (Ķīna)	Hanwha Q Cells (Korejas Republika)
6.	Sanyo (Japāna)	JA Solar (Ķīna)	GCL-SI (Hongkonga)

¹ Grosse, Tomasz Grzegorz. *Geoeconomic Relations Between the EU and China: the Lessons from the EU Weapon Embargo and from Galileo*. Geopolitics 19, no. 1 (2014): pp. 48.

² European Political Strategy Centre. *EU Industrial Policy After Siemens-Alstom. Finding a New Balance between Openness and Protection*. 18.03.2019: pp. 9. Pieejams:

<https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/03fb102b-10e2-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-118654185>

[skatīts 05.05.2020.]

7.	Isofoton (ES)	Kyocera (Japāna)	LONGi Solar (Ķīna)
8.	RWE Solar (ES)	Trina Solar (Ķīna)	Risen Energy (Ķīna)
9.	Mitsubishi (Japāna)	SunPower (ASV/ Filipīnas)	Shunfeng (Ķīna)
10.	Photowatt (ES)	Gintech (Taivāna)	Yingli Green (Ķīna)

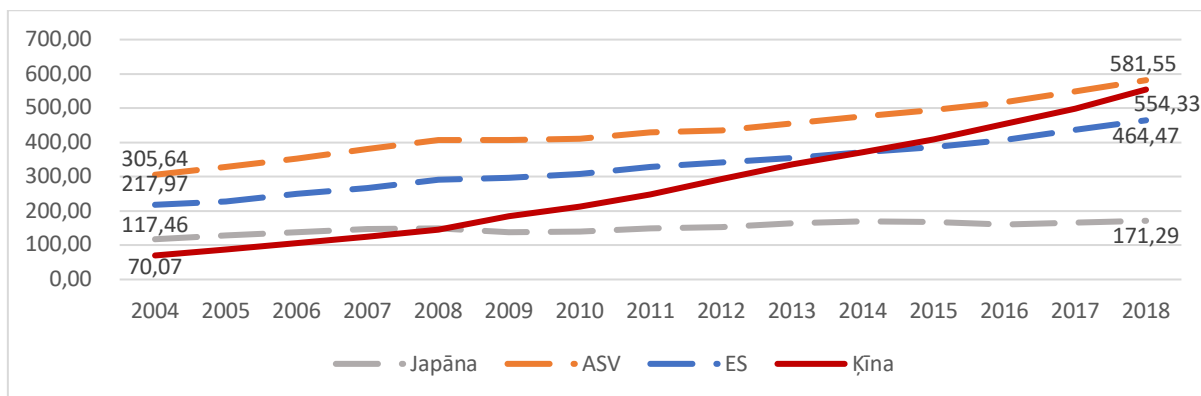
Līdzīga tendence ir ne tikai attiecībā uz saules paneļiem un baterijām, bet arī citās nozarēs. Ķīnas produkti kļūst arvien konkurētspējīgāki un turklāt zinātniskā attīstība nodrošina to konkurētspēju ar Eiropas nišas produktiem. Briseles Mūsdienu Ķīnas pētījumu institūts ir atklājis, kas ES un Ķīnas eksporta papildinošais indekss ir nokritis no 85% 2000. gadā līdz 65% 2010. gadā.¹ Tas nozīmē, ka ES un Ķīnas eksporta pārklājums 2000. gadā bija 15%, savukārt pēc 10 gadiem tas jau sasniedza 35%, t.i. Ķīna vairs nav vienkārši izejvielu un detaļu piegādātāja ES uzņēmumiem, bet kļūst par tiešu konkurenti ES ražotiem produktiem

Ķīna turpina darbu, lai modernizētu un attīstītu savas rūpniecības nozares, tādēļ attīstība, zinātniskā un tehnoloģiskā prioritāte ir valsts prioritāte. Uz to, ka attīstība, pētniecība un tehnoloģiskā līderība ir valsts prioritāte norāda arī attēls 2.3., kurš apkopo OECD datus par to cik daudz līdzekļus pētniecībai un attīstībai atvēl Japāna, ASV, ES (28 dalībvalstis) un Ķīna. Arī šajā attēlā ir redzams Ķīnas attīstības lēciens. 2008. gadā Ķīna atvēlēja 70,07 miljardus USD, kas bija mazākais finansējums no visām četrām apskatītajām ekonomikām. Tomēr 14 gadus vēlāk finansējums ir palielinājies par gandrīz astoņām reizēm, sasniedzot 554,33 miljardus USD un nedaudz atpaliekot no ASV. Tas apliecina Ķīnas mērķtiecīgumu attīstīt tās tehnoloģisko kapacitāti un dominēt pasaules ekonomiku. Ja aplūko tuvāk finansējuma avotus, tad pēc OECD datiem lielākā daļa no pētniecības un attīstības finansējuma nāk no uzņēmumiem – 76,63%² no kopējiem iekšzemes izdevumiem pētniecībai un attīstībai 2018. gadā bija uzņēmumu finansēti, tomēr kā autors minēja iepriekš, jāņem vērā, ka liela daļa šo uzņēmumu pieder valstij vai saņem valsts subsīdijas un atbalstu, lai attīstītu jaunas tehnoloģijas.

¹ Geeraerts, Gustaaf & Weiping, Huang. *The Economic Security Dimension of the EU-China Relationship: Puzzles and Prospects*. In *Security Relations between China and the European Union. From Convergence to Cooperation?*, Kirchner, Emil J., Christiansen, Thomas & Dorussen, Han (eds.), pp. 187-208. Cambridge: Cambridge University Press, 2016: pp. 6.

²OECD.Stats. *Main Science and Technology Indicators: Gross Domestic Expenditures on R&D at current PPP \$*. 2020. Pieejams:

https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=MSTI_PUB&lang=en# [skatīts 30.04.2020.]

att. 2.3. Iekšzemes kopējo izdevumu pētniecībai un attīstībai salīdzinājums starp Japānu, ASV, ES-28 un Ķīnu (pašreizējās pirktspējas paritātes vērtība miljardos USD; 2004. – 2018. gads) ¹

Neskatoties uz Ķīnas mērķtiecīgo izaugsmi, šobrīd Ķīna nav tehnoloģiski apsteigusi ASV, bet tajā pašā laikā Ķīna tehnoloģiski neatpaliek. Ir vairākas tehnoloģijas no kurām Ķīna joprojām ir atkarīga. Tajā pašā laikā Ķīnai ir milzīgs potenciāls, jo ir pieejama spēcīga inovāciju vide ar pieejamu kapitālu, kā arī nelielā attālumā atrodas visa vērtību ķēde un pāris stundu laikā ir iespējams izgatavot prototipu, sniedzot Ķīnai milzīgu priekšroku inovāciju jomā.² Šādu viedokli pauž žurnālists Kaisers Kuo (*Kaiser Kuo*) *Techplomacy* podkāsta sarunā ar Dānijas tehnoloģiju vēstnieku Kasperu Klingi (*Casper Klynge*). Tomēr ir skaidrs, ka Ķīna turpina strauji attīstīt savu tehnoloģisko kapacitāti un drīzumā varētu kļūt par līderi. Tas jau redzams dažās nozarēs, piemēram, 5G sakaru tīklu aprīkojums, kur Ķīnas uzņēmums *Huawei* ir nozares līderis un pionieris.

Uz ekonomikas lielumu, izaugsmi un dominanci norāda arī valstī esošo uzņēmumu lielums. *Fortune Global 500* ik gadu ierindo 500 lielākos pasaules uzņēmumus pēc to ienākumiem. Attēls 2.4. salīdzina šajā sarakstā iekļautos lielākos uzņēmumus starp pasaulē lielākajām ekonomikām, t.i. ASV, Japānas, Francijas, Lielbritānijas un Ķīnas. 2008. gadā tikai 29 Ķīnas uzņēmumi atradās šajā sarakstā un to kopējie ienākumi bija 1,1 triljonu ASV dolāru, kas veidoja 5% no kopējiem pasaules 500 lielāko uzņēmumu ienākumiem. Savukārt 2019. gadā sarakstā atradās 119 Ķīnas uzņēmumu ar kopējo ienākumu apmēru 7,9 miljardu ASV dolāru un veidojot gandrīz ceturtdaļu no visiem 500 pasaules lielāko uzņēmumu ienākumiem. 2019. gadā Ķīnas uzņēmumiem bija otra vislielākā peļņa nedaudz atpaliekot no ASV, kuru uzņēmumu peļņa bija 9,4 miljardi USD. Pēdējo desmit gadu laikā Ķīna ir pieredzējusi milzīgu

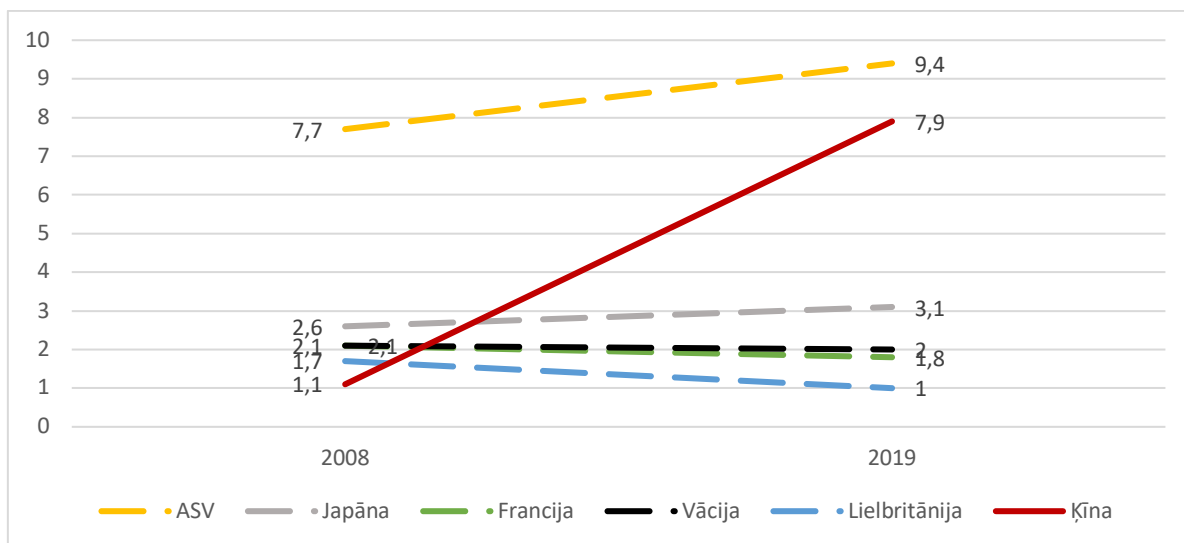
¹ OECD.Stats. *Main Science and Technology Indicators: Gross Domestic Expenditures on R&D at current PPP \$*. 2020. Pieejams:

https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=MSTI_PUB&lang=en# [skatīts 30.04.2020.]

² **The Danish Tech Ambassador** (Klynge, Casper; Host). *Episode 23 – Kaiser Kuo*. TechPlomacy Talk. 22.10.2019. [Audio Podcast]. Pieejams:

<https://open.spotify.com/episode/6L2CqrTu0XsJpGsKw2Kj1W?si=biK7KlbfTnWbbcG9T1EpHg>

izaugsmi; šādu izaugsmi nav pieredzējusi neviena cita valsts, kas atrodas šajā sarakstā. Arī šis rādītājs parāda uz Ķīnas straujo ceļu uz dominējošās ekonomikas statusu pasaulē.

att. 2.4. Apkopotie dati par ASV, Japānas, Francijas, Vācijas, Lielbritānijas un Ķīnas uzņēmumiem, kas publicēti Fortune Global 500 un Brand Finance Global 500 sarakstos pēc peļņas (triljoni USD; 2008. un 2019. gada salīdzinājums)¹

Līdzīgu tendenci var novērot arī apskatot tuvāk sarakstu augšgalu, kur ir apkopota informācija par pasaulē pieciem lielākajiem uzņēmumiem pēc to ienākumiem. Šāda informācija ir atspoguļota 2.2. tabulā. 2008. gadā piecu lielāko uzņēmumu sarakstā neatradās neviens Ķīnas uzņēmums un tajā dominēja uzņēmumi no attīstīto valstu ekonomikām (ASV, ES un Japāna). Savukārt 10 gadus vēlāk situācija ir krasi mainījusies un no pieciem lielākajiem pasaules uzņēmumiem, trīs nāca no Ķīnas, tikai viens no ASV un viens no ES (Nīderlandes).

2.2. tabula

Fortune Global 500 piecu lielāko uzņēmumu pēc ienākumiem salīdzinājums 2008. un 2019. gadā²

Vieta	2008. gads		2019. gads	
	Uzņēmums	Ienākumi (M USD)	Uzņēmums	Ienākumi (M USD)

¹ Center for Strategic & International Studies: China Power Project. *How dominant are Chinese companies globally?* 2019. Pieejams: <https://chinapower.csis.org/chinese-companies-global-500/> [skatīts 29.04.2020.]

[skatīts 29.04.2020.]

² Fortune. *Global 500*. 2020. Pieejams:

<https://fortune.com/global500/> [skatīts 04.05.2020.]

1.	Wall-Mart Stores, Inc. (ASV)	378 799	Walmart (ASV)	514 405
2.	Exxon Mobile Corporation (ASV)	372 824	Sinopec Group (Ķīna)	414 649
3.	Royal Dutch Shell plc (Nīderlande)	355 782	Royal Dutch Shell (Nīderlande)	396 556
4.	BP p.l.c. (Lielbritānija)	291 438	China National Petroleum (Ķīna)	392 976
5.	Toyota Motor Corporation (Japāna)	230 200	State Grid (Ķīna)	387 056

No *Fortune Global 500* sarakstā iekļuvušajiem Ķīnas uzņēmumu visvairāk atradās finanšu nozares uzņēmumu – 26 un enerģētikas nozares uzņēmumi – 21. Turklāt visi trīs Ķīnas uzņēmumi, kas bija redzami 2.1. tabulā bija enerģētikas nozares uzņēmumi. Apskatot tuvāk jaunās stratēģiskās nozares, kā tehnoloģiju nozari, tad šo nozari pārstāvēja pieci Ķīnas uzņēmumi. Turklāt, šeit varētu teikt, ka pierādās Kaisera Kuo teiktas, ka ir pārāgri runāt par Ķīnas tehnoloģisko pārkumu – Ķīna joprojām atpaliek no ASV, kurai piederēja 12 uzņēmumi, no Japānas, kurai piederēja septiņi uzņēmumi un arī no Taivānas, kuras seši uzņēmumi bija pārstāvēti sarakstā.¹ Tajā pašā laikā jāmin, ka Ķīnas pašreizējās stratēģijas ietvaros, tā apvieno uzņēmumus, lai veicinātu nacionālo čempionu izveidi, nevis rada jaunus lielus uzņēmumus, kas varētu parādīties šajā sarakstā.

Turklāt šie saraksti arī parāda iepriekš minēto par lielo valsts lomu Ķīnas ekonomikā. Tabula 2.3. apkopo informāciju par Ķīnas valstij piederošo uzņēmumu īpatsvaru *Fortune Global 500* un *Brand Finance Global 500* sarakstu ietvaros. Īpatsvars no saraksta izdevēja atšķiras, tomēr apmēram puse no sarakstā iekļuvušajiem Ķīnas uzņēmumiem tieši piederēja Ķīnas valdībai, parādot valsts milzīgo lomu ekonomikā.

¹ Fortune. *Global 500*. 2020. Pieejams: <https://fortune.com/global500/> [skatīts 04.05.2020.]

Ķīnas valstij piederošo uzņēmumu īpatsvars 2019. gada *Fortune Global 500* un *Brand Finance Global 500* sarakstu ietvaros¹

	Ķīniešu uzņēmumu kopskaits TOP 500	Valstij piederošu uzņēmumu skaits	Valstij piederošu uzņēmumu kopskaits (%)
Fortune Global 500	119	83	69,7%
Brand Finance Global 500	68	33	48,5%

COVID-19 pandēmija ir atstājusi iespaidu uz Ķīnas ekonomiku. Ekonomikas reformu tempi ir piebremzējuši un ir sagaidāms, ka 2020. gada pirmajā ceturksnī IKP izaugsme būs negatīva salīdzinot ar to pašu periodu pirms gada. Pirmās indikācijas ir parādījušas uz ekonomikas izaugsmes kritienu, kas sekos pandēmijas dēļ. Iedzīvotāju kustība, ko mēra ar pasažieru ceļojumiem, pirmajās 25 dienās pēc Ķīniešu jaunā gada (2020. gadā tas bija 25. janvārī) samazinājās par 82% salīdzinot ar to pašu periodu pirms gada. Tāpat viens no ekonomiskās aktivitātes rādītājiem elektroenerģijas patēriņš ir samazinājies. Tā dēļ ogļu patēriņš sešās nozīmīgākajās elektrostacijās ir samazinājies par 42%.² Tas noteikti atstās iespaidu uz Ķīnas spējām turpināt attīstīt tehnoloģiskās nozares, bet tajā pašā laikā, tas ir licis saprast cik svarīga ir digitālā ekonomika, kas varētu būt iniciatīva jaunai attīstības virzienam.

Tāpat ir koronavīruss parādīja pasaules ekonomiku savstarpējo atkarību un vērtību ķēžu vājumu, tādēļ vairākas pasaules ekonomikas meklēs veidus, kā nodrošināties pret šādām svārstībām nākotnē. Šī iemesla dēļ, viens no lielākajiem izaicinājumiem Ķīnas ekonomikai nākotnē būs globālo vērtības ķēžu pārkārtošanās, kas skars Ķīnas darba tirgu īstermiņā un rada risku, ka ilgtermiņā Ķīna var zaudēt savu nozīmīgo lomu pasaules ekonomikā.³ Rezultātā ir apdraudēta Ķīnas ekonomiskā izaugsme nākotnē, daudziem uzņēmumiem izvēloties savas

¹ Center for Strategic & International Studies: China Power Project. *How dominant are Chinese companies globally?* 2019. Pieejams:

<https://chinapower.csis.org/chinese-companies-global-500/>

[skatīts 29.04.2020.]

² Asia Society Policy Institute & Thodium Group. *The China Dashboard: Quarterly Net Assessment Winter 2020.* 2020. Pieejams:

<https://chinadashboard.asiasociety.org/winter-2020/page/overview> [skatīts 29.04.2020]

³ **Xin, Zhou.** Coronavirus: how will China's role in the global economy change when faced with pandemic backlash? *South China Morning Post.* 28.04.2020. Pieejams:

<https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3081778/coronavirus-how-will-chinas-role-global-economy-change-when>

[skatīts 30.04.2020.]

ražošanas pārcelt tuvāk savas izcelsmes zemēm. Ķīnas ekonomika varētu nebūt pietiekami gatava šāda scenārija attīstībai.

Ķīna pēc lēmuma uzsākt ekonomiskās reformas un pilnvērtīgi piedalīties starptautiskajā ekonomikā ir strauji izaugusi, kļūstot par vienu no lielākajām ekonomikām pasaulē. Reformas 1970.-tajos gados notika pakāpeniski tā, lai tiktu pasargāta Ķīnas uzņēmumu konkurētspēja pasaulē. Reformu rezultātā Ķīnas ekonomika izveidojās, kā sajaukums starp tirgus mehānismiem un plašu valsts lomu ekonomikā.

Tomēr arvien vairāk parādās indikatori, ka reformas ir izsmēlušas sevi un Ķīnas izaugsme sāk samazināties. Tās ekonomikai ir nopietnas strukturālās problēmas, kas veido nestabilu, nelīdzsvarotu, nekoordinētu un neilgtspējīgu attīstību, tādēļ ir nepieciešami jauni attīstības modeļi.

Daļa no risinājuma ir rūpniecības politika un *Made in China 2025* stratēģija, kuras mērķis ir padarīt Ķīnas ekonomiku efektīvu, atrast jaunus izaugsmes avotus un virzīt Ķīnu augšup pa pievienotās vērtības ķēdēm. Stratēģija liek uzsvaru uz desmit jaunām prioritārām nozarēm, kā jaunās paaudzes informācijas tehnoloģijas, robotika, biofarmācija u.c. Turklāt ar šo stratēģiju Ķīna vēlas ne tikai panākt attīstītās valstis, bet tehnoloģiski tās apsteigt.

Stratēģiskajās nozarēs Ķīna ierobežo konkurenci, īpaši konkurenci no ārvalstīm, lai spētu izaudzināt “nacionālos čempionus” – uzņēmumus, kas spēj konkurēt globāli. Šādiem uzņēmumiem ir labvēlīgāka attieksme no valsts – tas notiek subsīdiju, vieglākās pieejas kapitālam, ierobežotas konkurence u.c. valsts atbalsta pasākumu veidā.

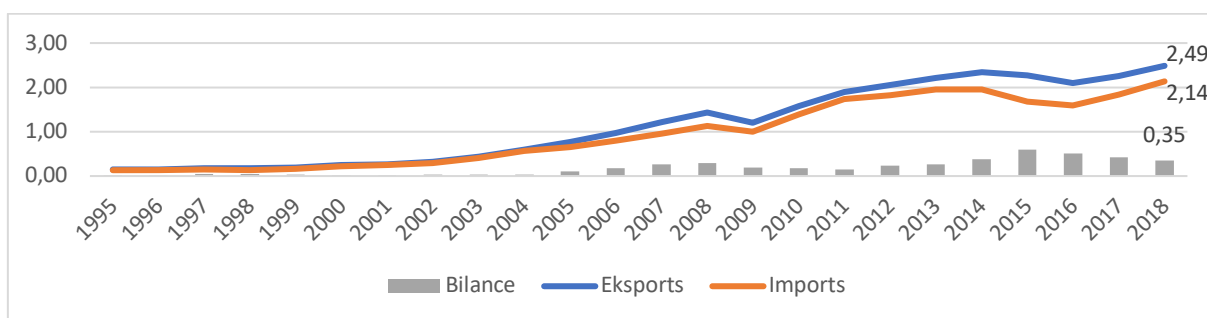
Tādā veidā Ķīna ir kļuvusi daudz konkurētspējīgāka un tās zinātniskā attīstība ir nodrošinājusi konkurētspēju tradicionālos Eiropas nišas tirgos, piemēram, saules paneļu un bateriju ražošanā. Turklāt Ķīnas uzņēmumi sāk dominēt pasaules ekonomikā. Tās uzņēmumi kļūst lielākie vairākās nozarēs un ekonomikā kopumā. Trīs no pasaulē lielākajiem uzņēmumiem pēc ienākumiem nāk no Ķīnas.

Pašreizējā COVID-19 pandēmija ir atstājusi un atstās paliekošu iespaidu uz Ķīnas ekonomiku. Ir sagaidāms, ka Ķīnas ekonomika pirmo reizi vairāku desmitgažu laikā saruks. Turklāt ir jautājums par Ķīnas lomu pasaules ekonomikā, jo pandēmija parādīja piegāžu ķēžu trauslumu un arvien vairāk valstu nosliecas par to saīsināšanu un stratēģisko nozaru rūpniecību pārcelšanu uz mītnes zemēm.

Tomēr nenoliedzami Ķīnas izaugsmes modelis, kur valstij ir milzīga loma, izaicina pasaules kārtību, kas atspoguļo Rietumu pasaules uzskatus par liberālām demokrātijām un brīviem tirgiem. Tas ļauj Ķīnai arvien vairāk apzināties savu ekonomisko spēku un tai parādās pasaules mēroga ambīcijas.

2.2. Ķīnas ārējo ekonomisko attiecību politika

Būtisks Ķīnas izaugsmes faktors ir bijis tās dalība starptautiskajā ekonomikā. Kā autors apskatīja iepriekš, kopš Ķīnas iestāšanās PTO, tās ekonomika pieredzēja milzīgu izaugsmi. To pašu var secināt arī apskatot Ķīnas eksporta un importa plūsmas, kas apkopots attēlā 2.5. Kopš 2000. gadu sākuma ir notikusi strauja Ķīnas tirdzniecības paplašināšanās, īpaši strauji augot tās eksportam. Jau kopš 1995. gada Ķīnas tirdzniecības bilance ir bijusi pozitīva, tomēr pēc iestāšanās PTO tās apjoms ir pieaudzis. 2018. gadā Ķīnas eksports veidoja 2,49 triljonus USD. Tomēr pēdējos gados ir straujāk pieaudzis Ķīnas imports un 2018. gadā tas sasniedza 2,14 triljonus USD. To galvenokārt varētu pamatot ar Ķīnas atkarību no energoresursiem, kas ir nepieciešams Ķīnas ekonomikai.

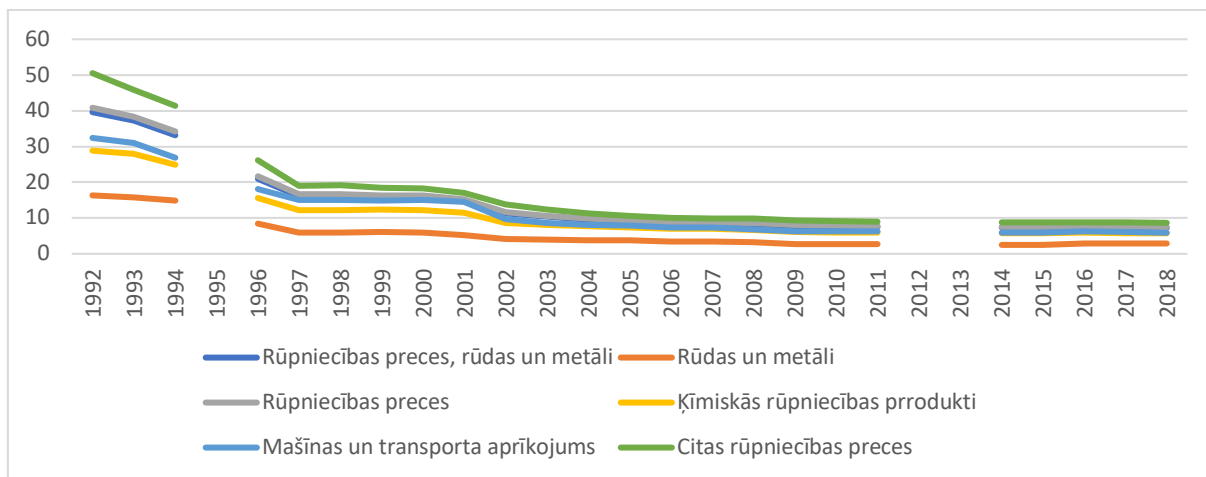
att. 2.5. Ķīnas preču eksporta un importa rādītāji (triljoni USD; 1995.-2018. gads)¹

Ķīnas ārējā ekonomika politika ir tās rūpniecības politikas turpinājums un palīdz nodrošināt režīma stabilitāti. Ķīnas tirdzniecības politiku vada valsts mērķis ambiciozi modernizēt ekonomiku. Ķīna nopietni raugās uz šī mērķa sasniegšanu un daudz stratēģiskāk izmanto dažādus tradicionālas un netradicionālas tirdzniecības politikas jomas. Tās mērķis ir palielināt Ķīnas stratēģisko pozīciju pasaules vērtību ķēdēs, nodrošināt Ķīnas dominējošo stāvokli tirdzniecība jaunos ģeogrāfisko apgabalos un mainīt asimetrisko savstarpējo atkarību Ķīnas labā.² Iepriekš apskatīties rūpniecības politikas aspekti veicina Ķīnas konkurētspēju un ekonomisko attiecību atkarību no Ķīnas. Konkurences politika, veicina valstij piederošu uzņēmumu koncentrāciju un palielināšanos, radot nacionālos čempionus.

¹ UNCTADstats. *International Trade in Goods and Services: Trade Structure by partner, product or service-category*. 2019. Pieejams: <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> [skatīts 11.05.2020.]

² Huotari, Mikko, Wiedenfeld, Jan & Arcesati, Rebecca. *Managing Economic Cooperation and Competition with China. Towards a More Integrated European Trade Policy Approach*. Mercator Institute for China Studies. 2020. pp. 5. Pieejams: <https://www.merics.org/en/managing-economic-cooperation-and-competition-with-china> [skatīts 08.05.2020.]

Ķīnā ir plaši izplatīta teorija, ka tai ir nepieciešams izmantot tās ekonomisko un merkantilo varenumu, lai dominētu pasauli, “pagrābjot” skatuves centru un pierādot Ķīnas pārvaldības un institūciju pārākumu pār Rietumiem.¹ Daļa no merkantilā varenuma ir tās tirdzniecības politika. Tādēļ ir tas ir pašsaprotami, ka Ķīna nepilnīgi ir ieviesusi savas PTO saistības un tā izmanto tirgus pieejas barjeras, lai aizsargātu savu tirgu. Lai arī, kā var redzēt attēlā 2.6., Ķīna kopš 1990.-to gadu sākuma ir samazinājusi importa tarifus nelauksaimniecības precēm un nedegvielas produktiem, tomēr tie ir saglabājušie salīdzinoši augsti dažādām rūpniecības precēm – tie vidēji svārstās no 5 līdz 9%.

att. 2.6. *Ķīnas importa tarifu likmes nelauksaimnieciskiem un nedegvielas produktiem, gadā (%; 1992. – 2018. gads)*²

Papildu tarifiem, citu valstu eksportētāji saskarās ar augošu skaitu netarifu barjeru, produktu sertifikācijas, marķēšanas standartiem, importa apstiprināšanas pieprasījumime un muitošanas kavēšanos. Šo tendenci atspoguļo attēls 2.7., kas apkopo PTO informāciju par netarifu tirdzniecības barjerām Ķīnā no 1995. gada, kas Ķīna bija reģistrētas 10 netarifu tirdzniecības barjeras. Kopš Ķīnas iestāšanās PTO šādas barjeras ir strauji pieaugušas, īpaši sanitāro un fitosanitāro pasākumu jomā, kur šī rādītāja daudzums sasniedza 1290 2020. gada sākumā. Tāpat būtisks instruments, ko izmanto Ķīna ir antidempinga pasākumi un 2020. gadā bija ieviesti 129 šādi pasākumi. Kopumā 2020. gadā bija ieviesti 1478 pasākumi.

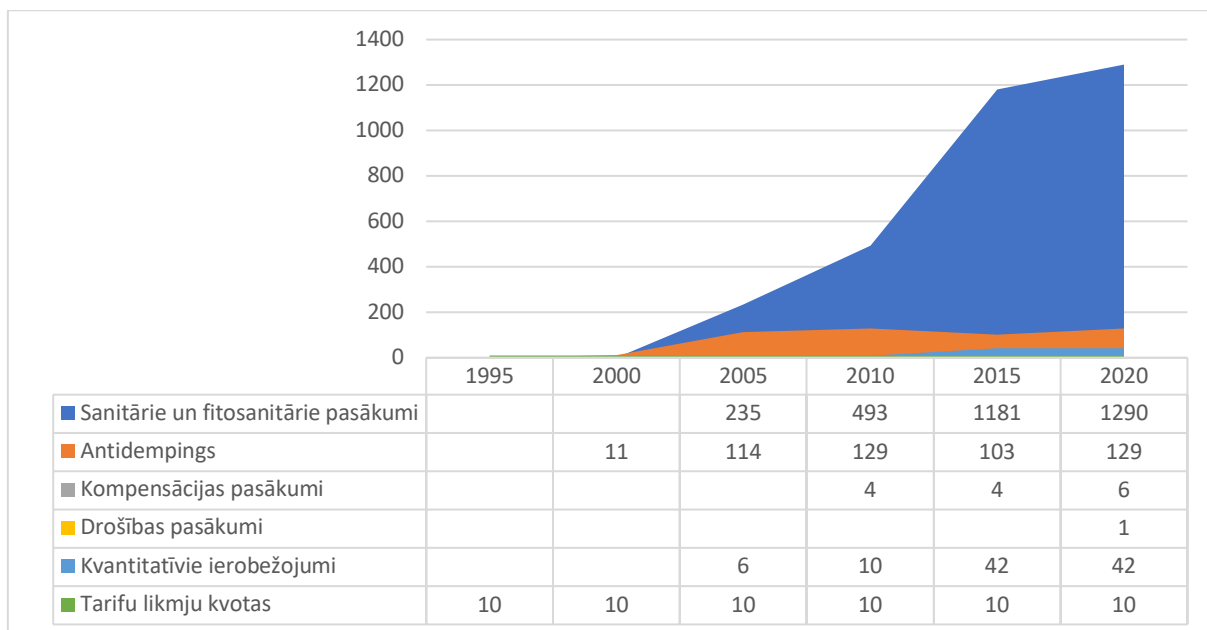
¹ **Xin, Zhou.** Coronavirus: how will China’s role in the global economy change when faced with pandemic backlash? *South China Morning Post*. 28.04.2020. Pieejams:

<https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3081778/coronavirus-how-will-chinas-role-global-economy-change-when>

[skatīts 30.04.2020.]

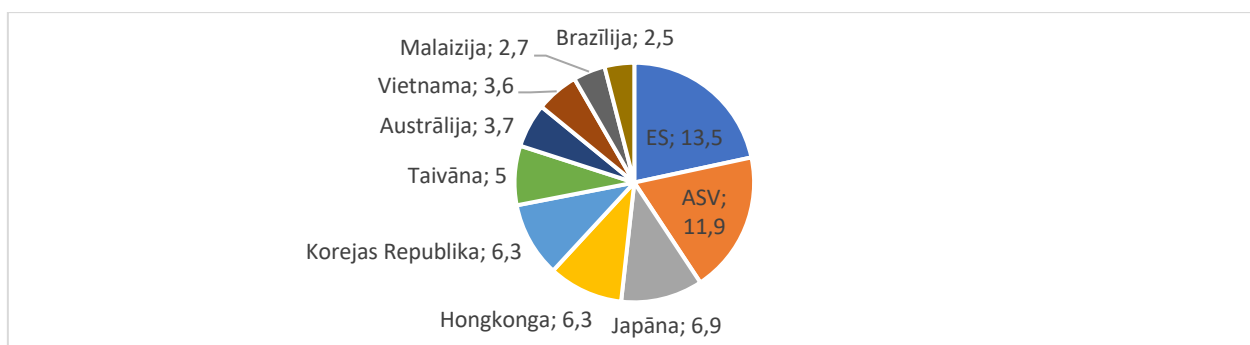
² UNCTAD Stat. *Import Tariff Rates on Non-agricultural and Non-fuel products, annual*. Pieejams:

<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx> [skatīts 06.05.2020.]

att. 2.7. *Ķīnas netarifū tirdzniecības barjeras (pasākumu daudzums; 1995. - 2020. gads)*¹

Ņemot vērā, ka attīstīto valstu korporācijas bija ieinteresētas Ķīnā, kā vietā, kur izvietot savas ražotnes, lētā darbaspēka dēļ un to, ka Ķīna ir kļuvusi par “pasauls rūpnīcu”, tad Ķīnas lielākie tirdzniecības partneri bija tieši attīstītās valstis. Attēls 2.8. apkopo informāciju par Ķīnas desmit lielākajiem tirdzniecības partneriem (pēc tirdzniecības kopagroziņuma) 2019. gadā. Visaktīvākā tirdzniecība Ķīnai bija ar ES ar kuru tirdzniecība veidoja 13,5% no Ķīnas kopējā tirdzniecības apjoma. Tāpat būtiska tirdzniecības partnere bija ASV ar kuru tirdzniecība veidoja 11,5% no Ķīnas tirdzniecības kopagroziņuma. Tāpat apskatot galvenos Ķīnas tirdzniecības partnerus ir iespējams novērot, ka piepildās ekonomiskās gravitācijas teorija – lielākā daļa no desmit lielākajiem Ķīnas tirdzniecības partneriem bija reģiona valstis, kā Japāna, Korejas Republika, Taivāna, Austrālija, Vjetnama un Malaizija.

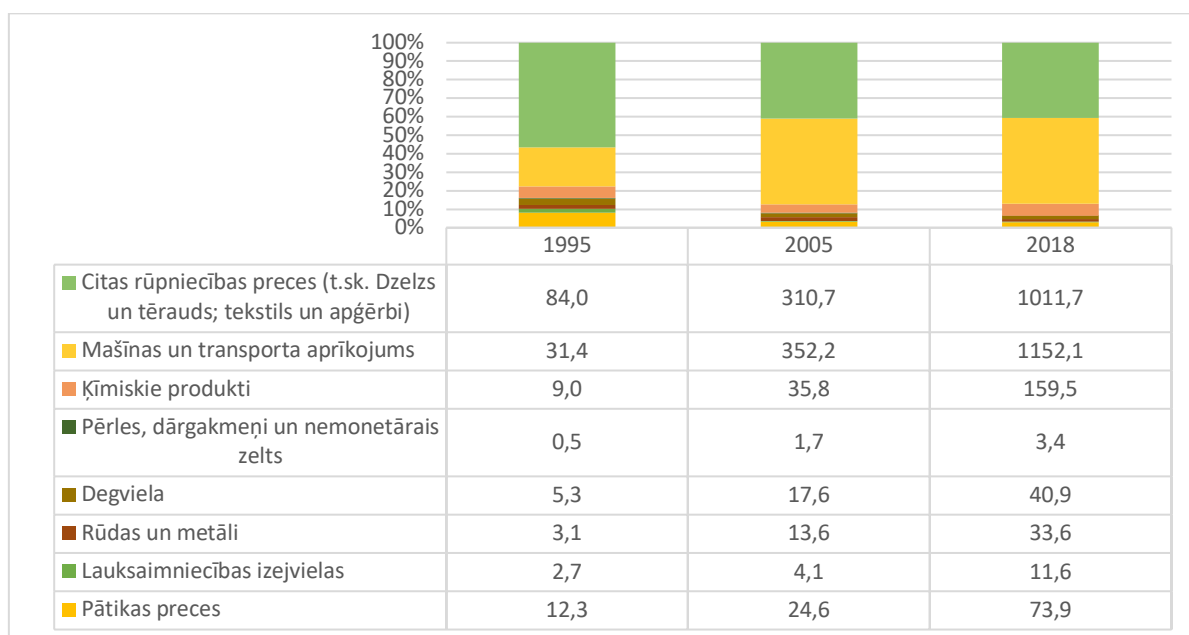

att. 2.8. *Ķīnas desmit lielākie tirdzniecības partneri (% no kopējā tirdzniecības apgroziņuma; 2019. gads)*²

¹ World Trade Organisation. *Non-tariff barriers – Tables by Members*. 2020. Pieejams: <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/MemberView.aspx?mode=modify&action=search> [skatīts 06.05.2020.]

² European Commission. *European Union, Trade in Goods with China*. 2020. Pieejams: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf [skatīts 11.05.2020.]

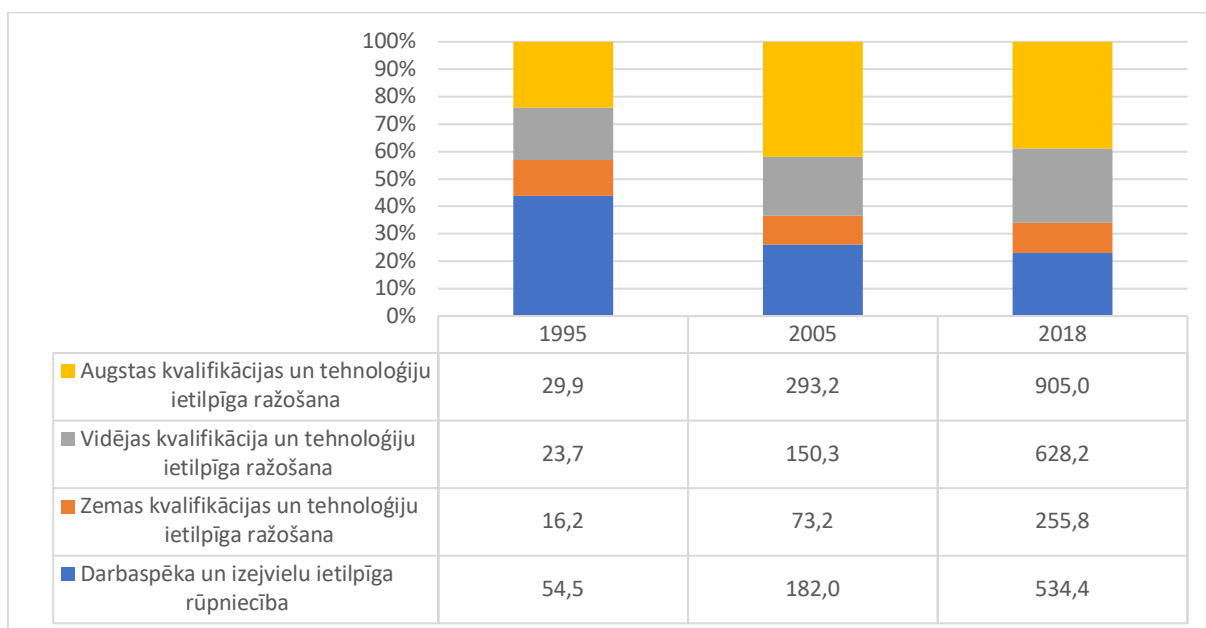
Līdz ar Ķīnas ekonomikas izaugsmi ne tikai ir pieauguši tirdzniecības, jo īpaši eksporta apjomi, bet arī izmainījusies eksporta struktūra, ko parāda attēls 2.9. 1995. gadā vairāk nekā pusi no Ķīnas eksporta jeb 84 miljardi USD veidoja citas rūpniecības preces, kā dzelzs un tērauds, tekstils un apģērbi. Nākamās produktu grupas, kas bija nozīmīgas Ķīnas eksportā bija mašīnas un transporta aprīkojums, kā arī pārtikas preces. Savukārt 20 gadus vēlāk, t.i. 2018. gadā bija samazinājies gan citas rūpniecības preču (bet joprojām saglabājot pietiekami lielu īpatsvaru) un pārtikas preču eksporta īpatsvars, savukārt mašīnu un transporta aprīkojuma īpatsvars bija pieaudzis. Tas apliecina, ka Ķīnas ekonomika virzās uz piegāžu ķēžu augšgalu, jo šajā eksporta preču grupā ietilpst elektropreces un to komponentes. Tas norāda uz Ķīnas rūpniecības sarežģītības palielināšanos

att. 2.9. Ķīnas eksporta sadalījums pa preču grupām (miljardi USD; 1995.-2018. gads)¹

Līdzīgus secinājumus un rezultātus atspoguļo attēls 2.10., kurā ir apkopota informācija par Ķīnas rūpniecības preču eksporta sadalījuma pēc ražošanas pakāpes, t.i. apkopo informāciju par rūpniecības sarežģītību. 1995. gadā lielu daļu Ķīnas eksporta veidoja preces, kuru ražošana bija darbaspēka un izejvielu ietilpīgas, kas norāda uz autora iepriekš apskatīto, ka Ķīnas ekonomiku pēc atvēršanās pasaulei veidoja zemu tehnoloģiju preces. Savukārt 2005. un jo īpaši 2018. gadā situācija ir mainījusies. Lielāko daļu Ķīnas eksporta veido preces, kuru ražošanā ir nepieciešama augstākas kvalifikācijas darbaspēks un kuras tehnoloģiski ietilpīgas. Tajā pašā laikā, preču eksports, kuru ražošana ir darbaspēka un izejvielu ietilpīgas, joprojām veidoja nozīmīgu Ķīnas eksporta daļu.

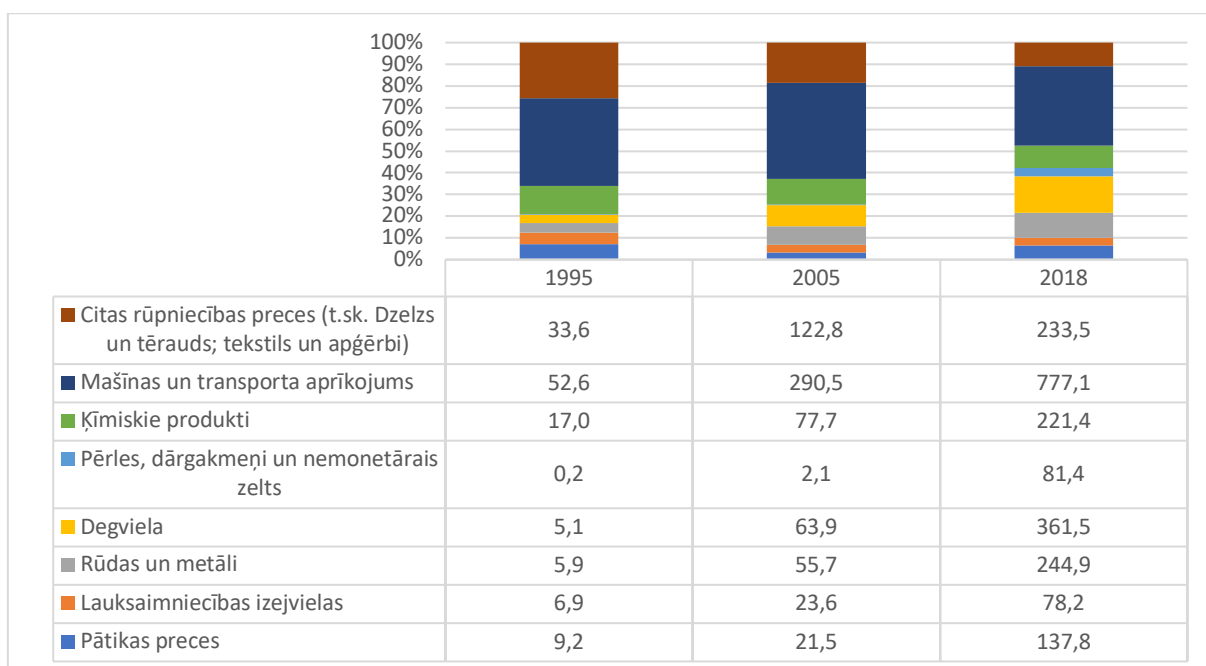
¹UNCTAD Stats. *Merchandise Trade Matrix – Product Groups, Exports in Thousands of United States Dollars, Annual*. 2019. Pieejams: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739> [skatīts 09.05.2020.]

att. 2.10. Ķīnas rūpniecības preču eksporta sadalījums pēc ražošanas pakāpes (miljardi USD; 1995.-2018. gads)¹

Arī Ķīnas importa rādītāji norāda uz Ķīnas izaugsmes tendencēm. Attēls 2.11. salīdzina datus par Ķīnas importu sadalījumā pa preču grupām laika posmā no 1995. līdz 2018. gadam. Apskatītā perioda sākumā dominēja mašīnu un transporta aprīkojuma, dzelzs tērauda, tekstila un apģērba imports, kā arī ķīmisko produkti imports. 2018. gadā joprojām lielu importa daļu veidoja mašīnas un transporta aprīkojuma imports, par ko varētu spriest, ka Ķīna joprojām ir atkarīga no ārzemju tehnoloģiju importa. Tāpat būtisks bija ķīmisko produktu imports, kas nepieciešams Ķīnas rūpniecībai. Savukārt vislielākās izmaiņas ir bijušas degvielas importā, kas ir saprotams, ņemot vērā, ka Ķīnā nav ievērojami energoresursi. Līdzīgi ir pieaudzis arī rūdas un metālu imports. Interesants novērojums ir pērļu, dārgakmeņu un nemonētārā zelta importa īpatsvara pieaugums. Autors jau iepriekš minēja, ka arvien vairāk Ķīniešu mājsaimniecības sasniedz vidusslāņa ienākumu līmeni, līdzīgi tendenci varētu attiecināt uz bagātāko mājsaimniecību paplašināšanās un ienākumu līmeņa palielināšanos, kas rada pieprasījumu pēc vērtslietām.

¹ UNCTAD Stats. *Merchandise Trade Matrix – Product Groups, Exports in Thousands of United States Dollars, Annual*. 2019. Pieejams: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739> [skatīts 09.05.2020.]

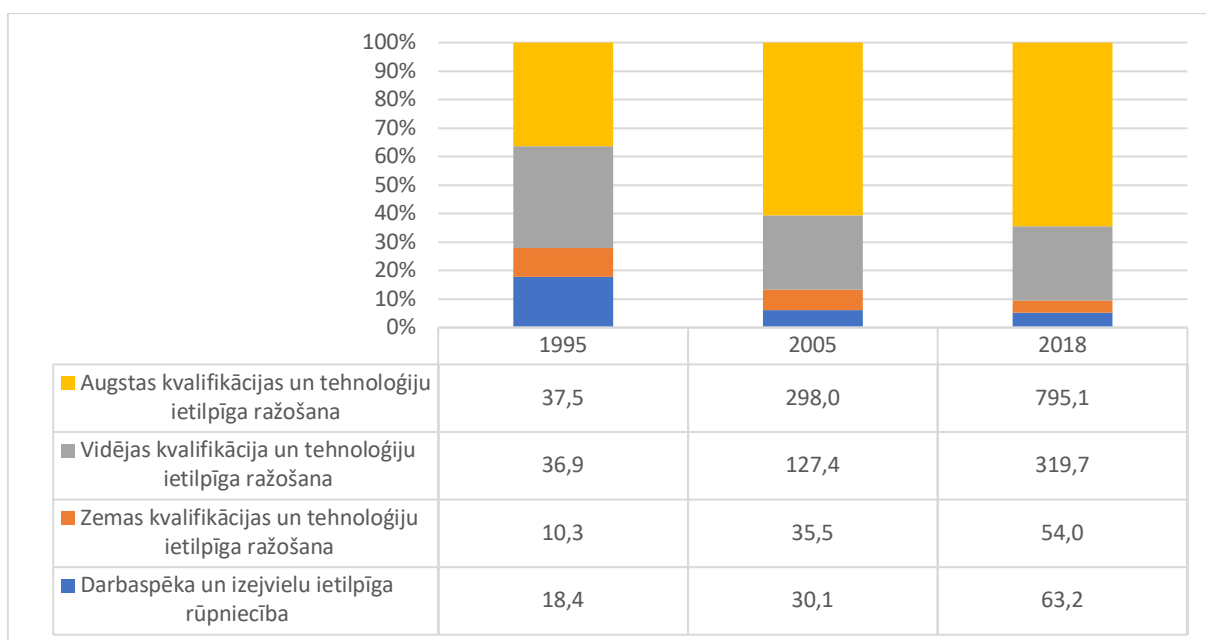

att. 2.11. *Ķīnas importa sadalījums pa preču grupām (miljardi USD; 1995.-2018. gads)¹*

Apskatot datus par Ķīnas rūpniecības preču importa sadalījumu pēc ražošanas pakāpes (skat. att. 2.12.) var secināt, ka Ķīnas importā ir bijušas nozīmīgas preces, kuru ražošanā ir nepieciešams darbaspēks ar augstu kvalifikāciju un kas ir tehnoloģiski ietilpīgas. Šāda situācija ir bijusi gan 1995. gadā, gan 2018. gadā. Turklāt šādu preču importa īpatsvars 2018. gadā ir tikai palielinājies. Viens no iemesliem ir fakts, ka Ķīna pati ir spējīga saražot preces, kas ir darbaspēka un izejvielu ietilpīgas, kā to varēja redzēt iepriekš.

Tajā pašā laikā ir būtiski salīdzināt nominālvērtības. Ķīna 2018. gadā eksportēja vairāk preces, kuru ražošanā tika izmantots augsts kvalifikācijas darbaspēks un kuras ir tehnoloģiski ietilpīgas – imports veidoja 795,1 miljardus USD, kamēr eksports bija 905 miljardi USD, kamēr 1995. gadā situācija bija pretēja. Tas norāda uz faktu, ka Ķīna ne tikai ir nozīmīga rūpniecības valsts, bet tajā pašā laikā tajā saražotās preces arvien vairāk ir ar pievienoto vērtību un Ķīna virzās uz augšu pasaules piegādes ķēdēs.

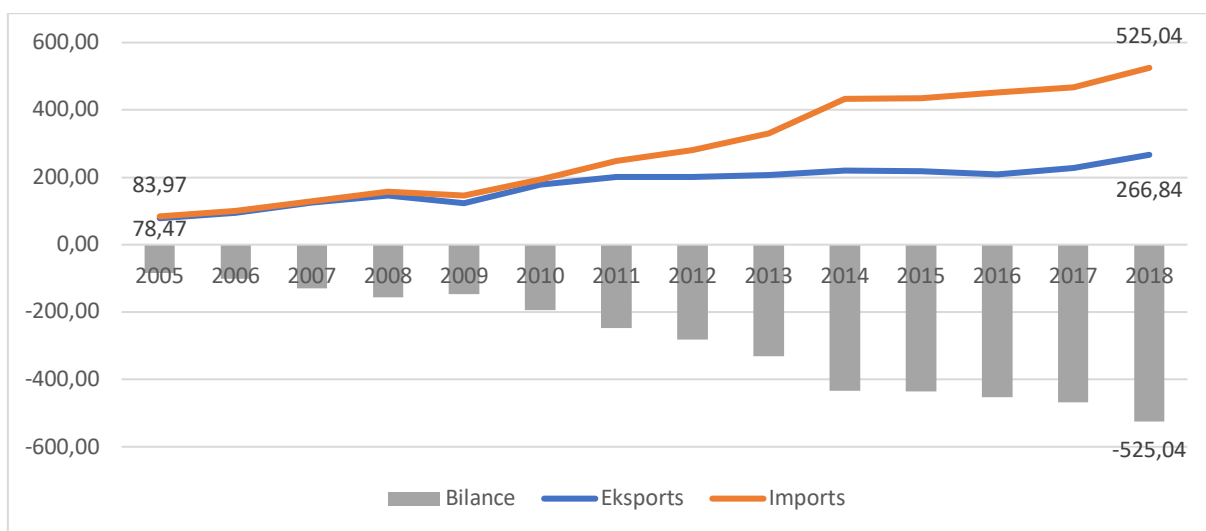
¹ UNCTAD Stats. *Merchandise Trade Matrix – Product Groups, Imports in Thousands of United States Dollars, Annual*. 2019. Pieejams: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741> [skatīts 09.05.2020.]

att. 2.12. *Ķīnas rūpniecības preču importa sadalījums pēc ražošanas pakāpes (miljardi USD; 1995.-2018. gads)¹*

Turpretim, apskatot Ķīnas pakalpojumu tirdzniecības datus, ko apkopo attēls 2.13., var secināt, ka situācija ir daudz savādāka. Ņemot vērā, ka Ķīnas ekonomika vairāk balstās uz rūpniecību, ir saprotams, ka Ķīnas pakalpojumu sektors spēlē daudz mazāku lomu arī tās ārējās ekonomiskajās attiecībās. 2018. gadā Ķīnas pakalpojumu tirdzniecības kopapjoms veidoja 791,88 miljardus USD (kamēr preču tirdzniecības kopapjoms bija 4,63 triljoni USD). Turklāt atšķirībā no preču tirdzniecības, pakalpojumu tirdzniecībā Ķīnai bija negatīva tirdzniecības bilance, kas ar katru gadu kļūst arvien lielāka, 2018. gadā tai esot 525,04 miljardu USD apmērā. Neskatoties uz to pakalpojumu tirdzniecības importa un eksporta plūsmas turpina pieaugt. Tomēr pakalpojumu imports pieaug daudz straujāk, nekā eksports – imports 13 gados pieauga par 525,27%, kamēr eksports pieauga par 240,05%.

¹ UNCTAD Stats. *Merchandise Trade Matrix – Product Groups, Imports in Thousands of United States Dollars, Annual*. 2019. Pieejams: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741> [skatīts 09.05.2020.]

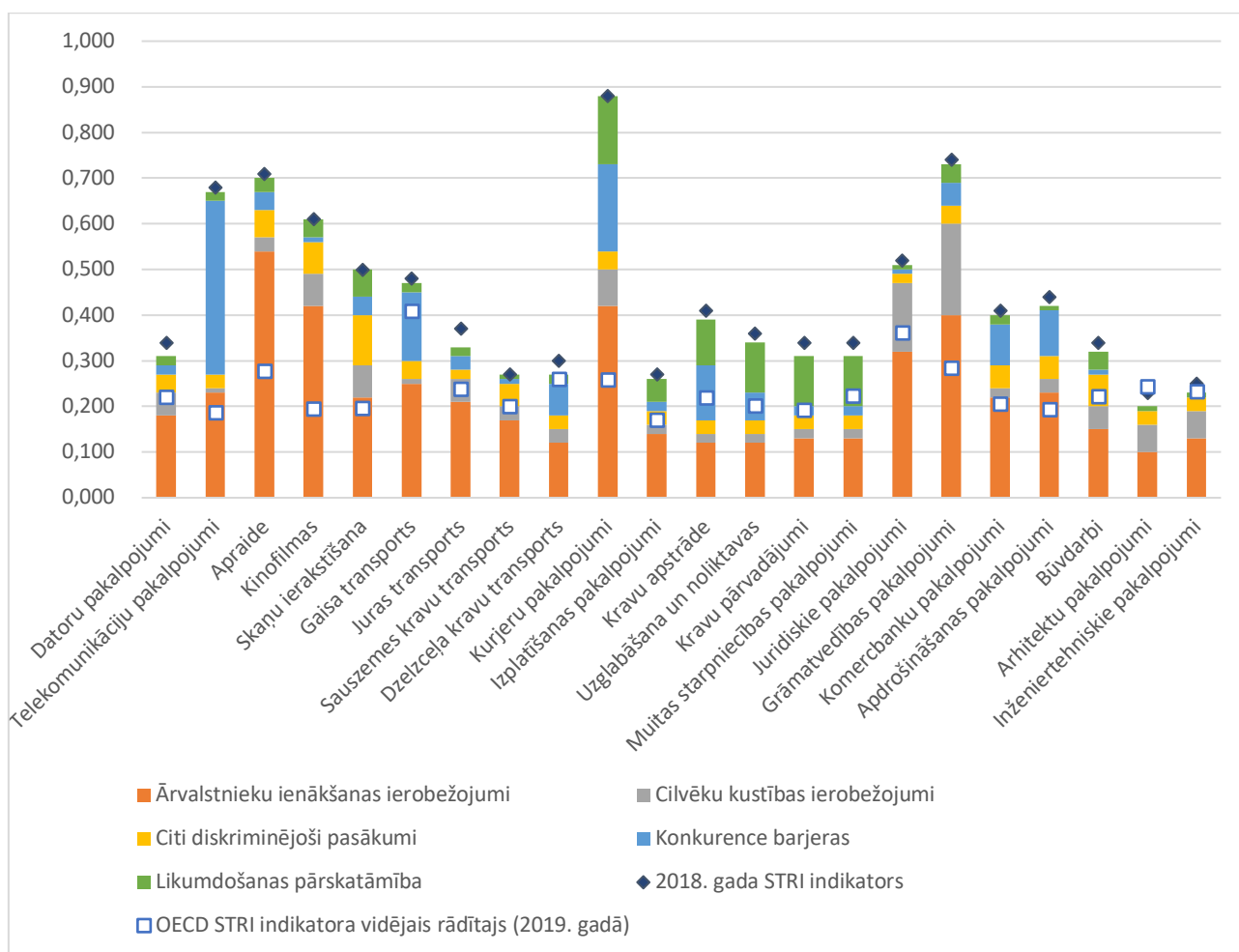
att. 2.13. Ķīnas pakalpojumu eksporta un importa rādītāji (miljardi USD; 2005.-2018. gads)¹

Autoram apskatot literatūru par Ķīnu, kā arī tas tika atspoguļots iepriekšējā nodaļā, Ķīna ir ļoti protekcioniska valsts un izmanto dažādus pasākumus, lai ierobežotu ārvalstu konkurentu ienākšanu tirgū. Līdzīgi, kā tas bija ar preču tirdzniecību, arī pakalpojumu tirdzniecībā Ķīna izmanto dažādas barjeras, lai traucētu ārvalstu uzņēmumu ienākšanai. Šie pakalpojumu ierobežojumi ar atspoguļoti attēlā 2.14., kas apkopo OECD datus par pakalpojumu tirdzniecības ierobežojumiem, apskatot dažādas nozares un ierobežojumu veidus 2019. gadā. Kopumā arī apskatot OECD datus, var secināt, ka Ķīnas pakalpojumu nozarēs eksistē daudz ierobežojumu (daudzi rādītāji ir tuvu “1”, kas nozīmē, ka pakalpojumu tirdzniecība ir tuvu slēgtam statusam) un turklāt vairums nozarēs ir vairāk ierobežojumu nekā vidēji OECD valstīs, izņēmums ir tikai arhitektu un inženiertehniskie pakalpojumi, kur Ķīnas rādītāji ir labāki nekā vidēji OECD dalībvalstīs. Visvairāk Ķīna izmantoja pasākumus, kas traucēja ārvalstniekiem ienākt Ķīnas tirgū un arī konkurences barjeru bija relatīvi bieži izmantots pasākums, vēlreiz apliecinot cik ļoti tiek aizsargāts Ķīnas tirgus. Visvairāk aizsargātākās nozares 2019. gadā bija kurjeru, grāmatvedības, telekomunikāciju un apraides pakalpojumi. Ir skaidrs, ka ņemot vērā telekomunikāciju nozīmību Ķīnas ekonomikā un tās attīstības stratēģijā, šī nozare būs spēcīgi aizsargāta. Savukārt apraides un kinofilmu pakalpojumu nozares varētu būt aizsargātas politisku iemeslu dēļ.

Lai gan Ķīnas pakalpojumu tirdzniecība ir strikti regulēta un ierobežota ir novērojamas pozitīvas tendences un Ķīnas atvēršanās. Vairākās pakalpojumu nozarēs ir vērojams ierobežojumu samazinājums salīdzinot ar 2018. gadu. Vislielākās izmaiņas ir notikušas tieši transporta pakalpojumu nozarēs – jūras un dzelzceļa kravu transporta jomās.

¹ UNCTAD Stats. *Services (BPM6): Exports and Imports by Service-category and by Trade-partner, annual*. 2019. Pieejams:

<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=135718> [skatīts 09.05.2020.]

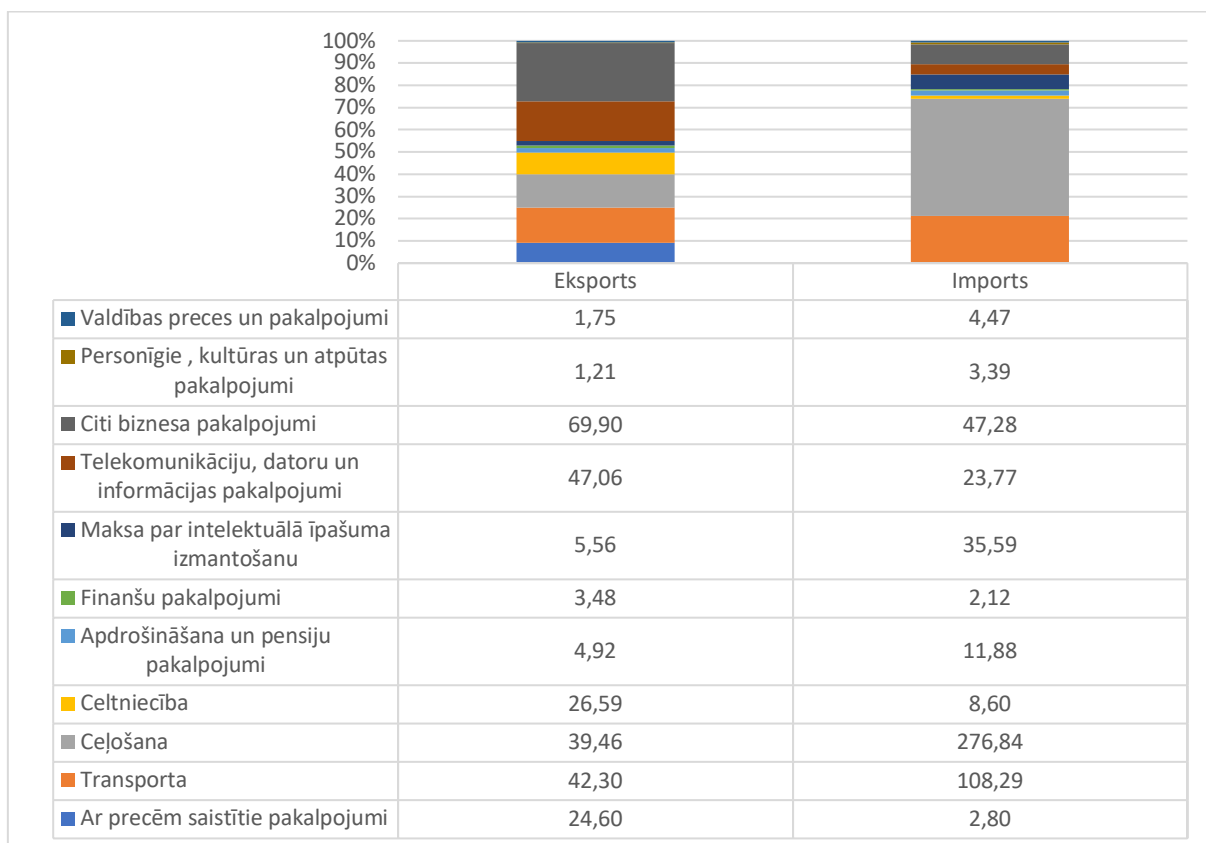
att. 2.14. *OECD Pakalpojumu tirdzniecības ierobežojumu indekss (STRI); sadalījums pēc kategorijām (indeksa rādītājs – 0-atzērts; 1 - slēgts; 2019. gads)¹*

Pakalpojumu tirdzniecībā atšķirība ir ne tikai starp importa un eksporta apjomu, bet arī sniegto pakalpojumu nozarēm, kas ir apkopots attēlā 2.15. Ķīnas galvenie eksporta pakalpojumi 2018. gadā bija citi biznesa pakalpojumi, kas iekļauj pētniecību un attīstību, profesionāli un vadības pakalpojumi, kā arī tehniskie, ar tirdzniecību saistītie pakalpojumi. Šādi pakalpojumi veidoja 69,90 miljardus USD. Tāpat būtiski bija telekomunikāciju, datoru un informācijas pakalpojumi, kas saskan ar to, ka telekomunikāciju iekārtas bija būtiska Ķīnas eksporta prece. Nozīmīgas pakalpojumu eksporta nozares arī bija celtniecība, kas varētu būt saistīta ar Ķīnas “Joslas un ceļa” iniciatīvu un arī ar preču ražošanu saistītie pakalpojumi, kas iet roku rokā ar Ķīnas rūpniecības nozīmīgumu.

Savukārt galvenās pakalpojumu importa nozares bija ceļošana (tūrisms), veidojot vairāk nekā pusi no visas Ķīnas pakalpojumu importa. Jau iepriekš minētā atziņa, ka arvien vairāk Ķīnas mājražotāji iekļūst vidusslānī un ir turīgāki, apstiprinās šeit. Jo turīgākas ir

¹ OECD.Stat. *Services Trade Restrictiveness Index*. 2020. Pieejams: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STRI#> [skatīts 06.05.2020.]

mājsaimniecības, jo lielāka iespēja tām ir ceļot un izmantot ceļošanas pakalpojumus ārvalstīs. Tāpat ļoti nozīmīga bija transporta pakalpojumu nozares imports 2018. gadā. Arī šīs nozares nozīmīgumu var skaidrot ar Ķīnas lomu, kā pasaules rūpniecības centru un nepieciešamību izplatīt preces pa visu pasauli, tāpēc šajā procesā iesaistās arī pasaules lielās jūras un gaisa transporta, kā arī pasta un kurjeru pakalpojumu uzņēmumi.

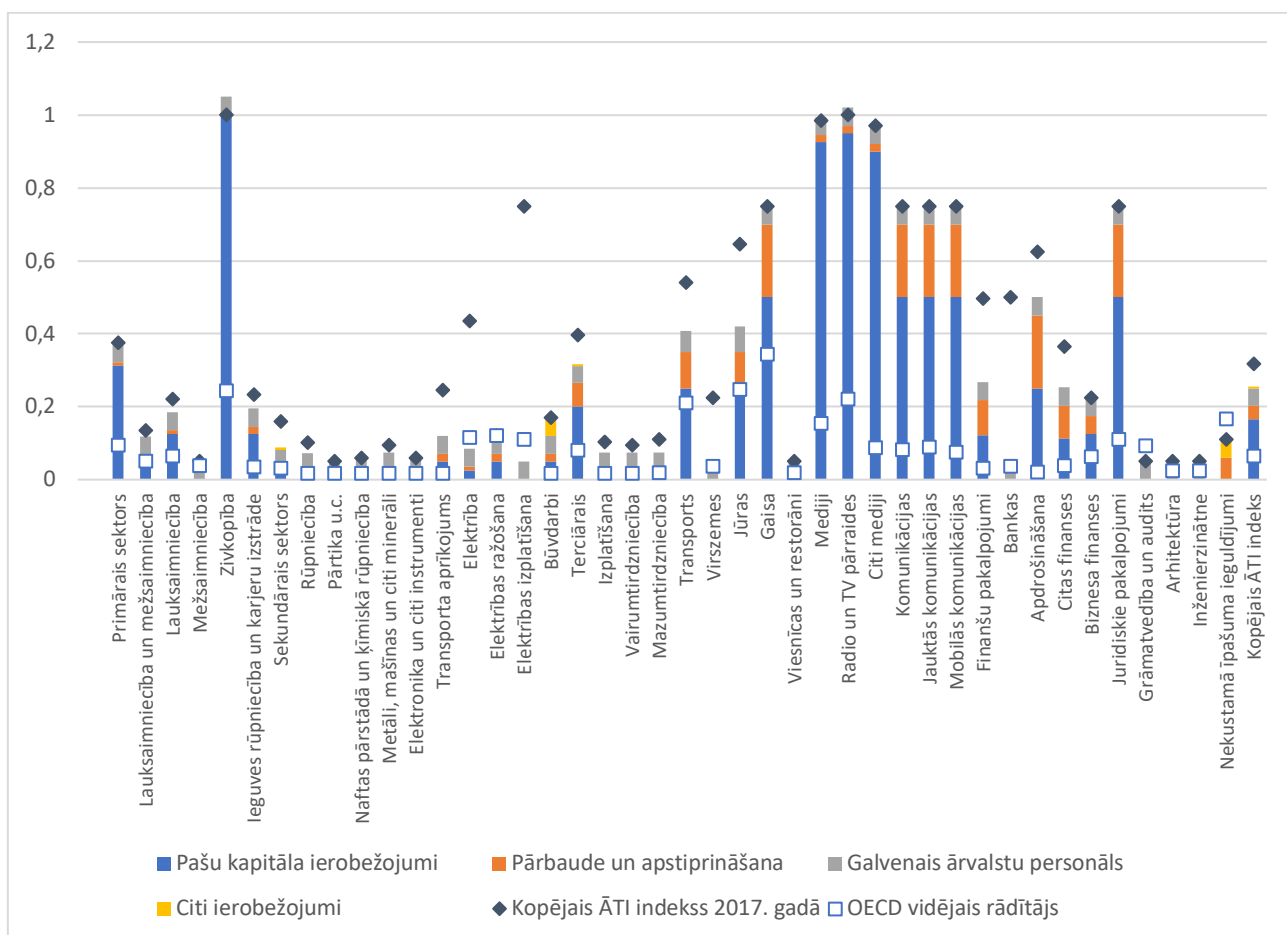

att. 2.15. *Ķīnas pakalpojumu eksporta un importa sadalījums pēc veidiem (miljardi USD; 2018. gads)¹*

Visbeidzot, apskatot Ķīnas ārējās ekonomikas politiku, nepieciešams izvērtēt ierobežojumus, kas skar ārējās tiešās investīcijas Ķīnā. Apskatot Ķīnas ekonomiku, tika minēts, ka tā ne tikai tiek ierobežota ārvalstu konkurentiem, bet arī ārvalstu investoriem. Tas savukārt ir izveidojis situāciju, kur Ķīnas investīcijas ārvalstīs ir daudz lielākas nekā ārvalstu investīcijas Ķīnā. OECD ir izveidojusi indeksu, kas apskata ārvalstu tiešo investīciju ierobežojumus dažādās nozarēs, kura dati ir redzami attēlā 2.16. Līdzīgi, kā ar pakalpojumu tirdzniecības ierobežojumu indeksu, tā arī šajā indeksā lielākajā daļā nozaru, Ķīnā bija vairāk ierobežojumu nekā OECD vidēji, izņemot nekustama īpašuma, grāmatvedības un audita, kā arī elektrības

¹ UNCTAD Stats. *Services (BPM6): Exports and Imports by Service-category and by Trade-partner, annual. 2019.* Pieejams: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=135718> [skatīts 09.05.2020.]

izplatīšanas nozarēs. Savukārt zivkopības, mediju, radio un TV pārraides un citu mediju nozares bija pilnībā slēgtas ārvalstu investoriem. Līdzīgi, kā ar pakalpojumu tirdzniecību, to varētu attiecināt uz politiski vadītu lēmumu pasargāt komunistiskās partijas ietekmi. Tāpat būtiski ierobežojumi pastāvēja vairākās transporta nozarēs, kā gaisa un jūras transporta jomā, kā arī dažādās komunikāciju tehnoloģiju nozarēs, ar mērķi pasargāt to konkurētspējas priekšrocību. Galvenais pasākums, kas tika izmantot ārvalstu investīciju ierobežošanā ir pašu kapitāla ierobežojumi, nosakot augstus kapitāla rādītājus.

att. 2.16. OECD ATI normatīvu ierobežošanas indekss; sadalījums pēc kategorijām (indeksa rādītājs – 0-atvērts; 1 – slēgts; 2018. gads)¹

Tomēr līdzīgi, kā ar pakalpojumu nozari, arī attiecībā uz ieguldījumiem situācija strauji uzlabojas. 2018. gadā vairums nozarēs tika samazināti dažādi ierobežojumi salīdzinot ar 2017. gadu. Īpaši lieli uzlabojumi bija pieredzami transporta aprīkojuma ražošanas, elektrības, tās ražošanas un izplatīšanas nozarēs, kā arī vairākās transporta un finanšu nozarēs.

¹ OECD.Stat. Services Trade Restrictiveness Index. 2020. Pieejams: http://localhost/OECDStat_Metadata/ShowMetadata.ashx?Dataset=FDIINDEX&ShowOnWeb=true&Lang=en [skatīts 06.05.2020.]

Ķīnas ārējo ekonomisko attiecību politikas mērķis ir palielināt tās stratēģisko pozīciju pasaules vērtību ķēdēs, kā arī veicināt Ķīnas dominējošos stāvokli un asimetrisko savstarpējo atkarību Ķīnas labā. Tas tiek sasniegts ierobežojot ārzemju uzņēmumu pieeju Ķīnas tirgum.

Lai arī Ķīna ir ieguvusi no dalības PTO un brīvās tirdzniecības, tomēr tā nav pilnībā ieviesusi savas uzņemtās PTO saistības. Kopumā no dalības uzsākšanas PTO, ir samazinājušie importa tarifā, tomēr tie tiek aizvietoti ar netarifū barjerām, kā sanitārie un fitosanitārie pasākumi, produktu sertifikācijas, marķēšanas standartiem, muižošanas kavēšanas u.c.

Ķīnas nozīmīgākie tirdzniecības partneri ir ES (veidojot 13,5% no visas Ķīnas tirdzniecības apjoma) un ASV (11,5% no tirdzniecības kopapjoma). Turklāt līdz ar Ķīnas tehnoloģisko izaugsmi ir mainījies tās eksporta struktūru un arvien būtiskās ir preces, kuru ražošanā ir nepieciešama augstākas kvalifikācijas darbaspēks un kuras ir tehnoloģiski ietilpīgas. Tomēr preces, kuru ražošana ir darbaspēka un izejvielu ietilpīgas, joprojām ieņem nozīmīgu lomu Ķīnas eksportā.

Nemot vērā, ka Ķīnas ekonomika vairāk balstās uz rūpniecību, pakalpojumu tirdzniecība spēlē daudz mazāku lomu. Turklāt, Ķīnas pakalpojumu tirdzniecības bilance ir negatīva. Pakalpojumu tirdzniecībā Ķīna izmanto daudz barjeru, lai ierobežotu ārvalstnieku ieviešanu tirgū. Pēc OECD datiem, pakalpojumu tirdzniecības jomā, Ķīnā valdīja vairāk ierobežojumu nekā OECD vidēji, īpaši, kurjeru, grāmatvedības, telekomunikāciju un apraides pakalpojumu jomās.

Līdzīgi situācija ir ar ārvalstu tiešo investīciju ierobežošanu – Ķīnā ir daudz striktāki ierobežojumi nekā OECD vidēji un zivkopības, mediju, radio un TV pārraides un citu mediju nozares ir pilnībā slēgtas ārvalstu investoriem.

Tomēr gan pakalpojumu tirdzniecības, gan investīciju jomā ir redzami strauji uzlabojumi un Ķīna turpina savu atvēršanās ceļu.

2.3. Ķīnas ekonomiskās aktivitātes pasaulē

Ķīnas iekšējā tirgus aizsardzība un ārvalstu konkurentu ierobežošana tajā ir vērsta uz savu spēju un ietekmes palielināšanu. Ķīnas ekonomiskā izaugsme ir palielinājusi tās politisko ietekmi tālu aiz robežām un padara to par daudz pašpārliecinātāku spēlētāju. Pakāpeniski Ķīna arī attīsta savu skatījumu uz modernitāti un pasaules pārvaldību. Daļa no šiem pasaules pārvaldības principiem apšaubā pašreizējos ekonomikas un monetārās stabilitātes politikas

principiem.¹ Tādā veidā Ķīna kļūst arvien drošāka un tiešu sāncensi Rietumu ekonomikām un arī vērtībām.

Tādu viedokli arī pauž Eiropas Komisija, kas vērtē, ka Ķīna daudzās jomās ir sabiedrotais, bet arī konkurents sacensībās par tehnoloģisko līderību un sistemātiska sāncense, kas veicina alternatīvus pārvaldības modeļus.² Ķīnas ekonomiskās attīstība ir tiešs izaicinājums Rietumu pasaules noteiktajām pārvaldības modeļiem, turklāt ar dažādām iniciatīvām, Ķīna vēlās savu ekonomikas modeli “eksportēt” uz citām valstīm.

Šī iemesla dēļ, Ķīna uzsāk jaunas, bieži izveidojot alternatīvas Rietumu iniciatīvām, piemēram, Āzijas Infrastruktūras ieguldījumu banka (*Asian Infrastructure Investment Bank*), Jaunā attīstības banka (*New Development Bank*) un “Joslas un ceļa iniciatīva” (*Belt and Road Initiative* – BRI).³ “Joslas un ceļa iniciatīva” ir gan veids, kā Ķīna vēlās izplatīt savu ietekmi un pārvaldības modeli, bet arī daļa no risinājuma savas ekonomikas pavājināšanai – tas ir veids, kā tikt galā ar pārprodukciju, paplašināt noietu tirgus un arī iespēja attīstīt savu augsto tehnoloģiju ražošanu, pārceļot resursu ietilpīgu ražošanu uz BRI dalībvalstīm. Tāpat Ķīnas finansējuma izmantošana projektos, veicinātu Ķīnas nacionālās valūtas – juaņas – izplatību.

Joslas un ceļa iniciatīva (*Belt and Road Initiative; BRI*)

Viena no galvenajām Ķīnas programmām ārvalstīs ir iepriekš minētā “Joslas un ceļa iniciatīva”. Ar tās ideju 2013. gadā nāca klājā Ķīnas prezidents Si Dziņpins, kā plānu būvēt jauno Zīda ceļa ekonomisko joslu un 21. gadsimta jūras zīda ceļu. Tas apvieno uz rietumiem vērsto sauszemes ceļu caur Centrālajai Āzijai un uz dienvidiem vērsto jūras ceļu no Ķīnas caur Dienvidaustrumu Āziju un tālāk uz Dienvidāziju, Āfriku un Eiropu.

Iniciatīvas mērķis ir veicināt lielāku savienojamību, ekonomikas plūsmas, darba iespēju izaugsmi, investīcijas, patēriņu, kultūras apmaiņu un reģionālo sadarbību starp Āziju, Eiropu un Āfriku, kopīgi būvējot tirdzniecības ceļus.⁴ Iniciatīvas ietvaros plānotas 900 miljardu USD

¹ Geeraerts, Gustaaf & Weiping, Huang. *The Economic Security Dimension of the EU-China Relationship: Puzzles and Prospects*. In *Security Relations between China and the European Union. From Convergence to Cooperation?*, Kirchner, Emil J., Christiansen, Thomas & Dorussen, Han (eds.), pp. 187-208. Cambridge: Cambridge University Press, 2016: pp. 3.

² European Commission & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. *Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council: EU-China – Strategic Outlook*. Strasbourg: 2019. pp.1. Pieejams: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> [skatīts 12.05.2020.]

³ Geeraerts, Gustaaf & Weiping, Huang. *The Economic Security Dimension of the EU-China Relationship: Puzzles and Prospects*. In *Security Relations between China and the European Union. From Convergence to Cooperation?*, Kirchner, Emil J., Christiansen, Thomas & Dorussen, Han (eds.), pp. 187-208. Cambridge: Cambridge University Press, 2016: pp. 12-13.

⁴ Lu, Hui, Rohr, Charlene, Hafner, Marco & Knack, Anna. *China Belt and Road Initiative: Measuring the Impact of Improving Transport Connectivity on International Trade in the Region – a proof-of-concept study*. Santa Monica (USA) & Cambridge (UK): RAND Cooperation. 2018: pp. VII

investīcijas infrastruktūras projektos.¹ Galvenie iniciatīvas finansējuma avoti ir Ķīnas attīstības bankas, 40 miljardus USD vērtais Zīda Ceļa fonds un divas no lielajām valstij piederošajām komerciālajām bankām.²

Iniciatīvas fokuss ir savienojamības veicināšana caur infrastruktūras projektiem, tādā veidā Ķīna vēlās palielināt tirdzniecību un investīcijas ar BRI dalībvalstīm. Tas pirmkārt, veicinās Ķīnas kaimiņvalstu attīstību. Otrkārt, iniciatīva palīdzēs Ķīnai nodrošināt pieeju enerģijas avotiem, izejvielām un pārtika. Visbeidzot, šis projekts veicinās Ķīnas lomu, kā reģiona līderei.

Iniciatīvas ietvarā Ķīna plāno attīstīt sešus ekonomiskos koridorus, ietverot valstis ar bagātām enerģijas izejvielu un citu resursu krātuvēm, kas ir nepieciešams Ķīnas ekonomikai. Plānotie koridori ietver:

1. “Jaunais Eirāzijas zemes savienojums” – dzelzceļa savienojums uz Eiropu caur Kazahstānu, Krieviju, Baltkrieviju un Poliju;
2. Ķīnas, Mongolijas, Krievijas ekonomiskais koridors;
3. Ķīnas, Centrālās Āzijas, Rietumu Āzijas ekonomiskais koridors – savieno ar Kazahstānu, Kirgizstānu, Tadžikistānu, Uzbekistānu, Turkmenistānu, Irānu un Turciju;
4. Ķīnas Indoķīnas pussalas ekonomiskais koridors – Vjetnama, Taizeme, Laosas Tautas Demokrātiskā republika, Kambodža, Mjanma un Malaizija;
5. Ķīnas, Pakistānas ekonomiskais koridors;
6. Ķīnas, Bangladešas, Indijas, Mjanmas ekonomiskais koridors – šī koridora attīstība varētu būt lēna, ņemot vērā Ķīnas un Indijas drošības izaicinājumus.³

BRI apjomi ir ievērojami. Līdz šim brīdim vairāk nekā 60 pasaules valstis, aptverot 2/3 pasaules iedzīvotāju skaitu, ir pievienojušās vai izrādījušas interesi pievienoties. Tiek lēsts, ka šobrīd lielākais ir Ķīnas-Pakistānas koridors, kurš apvieno vairākus projektus 68 miljardu USD apmērā, lai savienotu Ķīnu ar Gvadaras ostu Pakistānā. Savukārt kopējie Ķīnas izdevumi BRI dzīvescikla laikā tiek lēsti no 1,2 līdz 1,3 triljoniem USD (līdz 2027. gadam).⁴

¹ de Jong, Sijbern, Oostervel, Willem Th., Roelen, Michel, Klacansky, Katharine, Sileikaite, Agne & Siebenga, Rianne. *A Road to Riches or a Road to Ruin? The Geo-economic Implications of China's New Silk Road*. The Hague: the Hague Centre for Strategic Studies, 2017: pp. 3

² OECD. *The Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape*. In *OECD Business and Finance Outlook 2018*. Paris: OECD Publishing, 2018: pp. 20.

³ OECD. *The Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape*. In *OECD Business and Finance Outlook 2018*. Paris: OECD Publishing, 2018: pp. 10-11.

⁴ Chatzky, Andrew & McBride, James. *China's Massive Belt and Road Initiative*. Council of Foreign Relations. 2020. Pieejams:

<https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative> [skatīts 13.05.2020.]

Apskatot tuvāk ekonomiskos koridorus, tie ne tikai aptver izejvielām bagātas valstis, bet arī valstis nestabilās pasaules daļās, kur darījumi var nonākt sarežģījumos, pastāv politiskās vardarbības, kara un sankciju riski un daudzu šo valstu ekonomikas ir pārmērīgi atkarīgas no atsevišķām precēm, kā nafta un gāze, kas ir pakļautas cenu nepastāvībai. Šie faktori apdraud ne vien Ķīnas ieguldījumus, bet arī ieguldījumu saņēmējus.¹ BRI investīciju projekti ir aizņēmumu finansēti, ne kā atbalsta dotācijas, tāpēc valstis var nonākt finanšu grūtībās, lai atgrieztu aizņēmumu.

Neskatoties uz to, ka šie aizdevumi un investīcijas ir komerciālu interešu vadītās, tās tomēr notiek Ķīnas valdības noteiktajos ietvaros, kas ietver gan ekonomiskus, gan politiskus mērķus. Turklāt, lai arī daudzas investīcijas veic komerciālas vienības, ilgtermiņā viņu vadītās darbības atbalsta Ķīnas nacionālās intereses. Šīs intereses iekļauj ģeopolitiskus mērķus, īpaši palielināt Ķīnas ietekmi BRI reģionos.² Tādā veidā BRI ir atbalstoša loma Ķīnas ārpolitikai.

Kaut gan šādi aizdevumi tiek sniegti uz viegliem nosacījumiem, aizdevumiem noved pie parāda sloga palielināšanās. Tā kā lielai daļai valstu, kas saņem aizdevumus no Ķīnas, ir negatīvi tekošie konti, tas ir grūts uzdevums tām atmaksāt aizdevumu. Rezultātā, tas negatīvi ietekmē valstu ekonomisko stabilitāti un apgrūtinā šīm valstīm izveidot nacionālo rūpniecības bāzi. Papildu, Ķīna iegūst ietekmes līdzekļi pār šīm valstīm, gadījumos, ja tās nonāk finanšu grūtībās. Šādi piemēri ir redzami daudz kur – Ķīna, lai paplašinātu noieta tirgus un piekļūtu naftas rezervēm, piešķir kredītu Venecuēlai. Brīdī, kad Venecuēlas ekonomika sabruka, naftas cenu samazināšanās un ilgstošas sliktas pārvaldības dēļ, Ķīna atteicās pārskatīt kredīta nosacījumus, tikai apgrūtinot Venecuēlas ekonomikas atveseļošanos.³ Jau šobrīd vairāk valstīm ir izveidojušies ievērojami parādi. Pēc Ārlietu padomes (*Council on Foreign Affairs*) datiem 2017. gadā valstis ar vislielāko parādu slogu Ķīnai (Ķīnas aizdevums no valsts IKP) bija Kirgizstāna (42,3% no IKP), Tadžikistāna (24% no IKP), Mongolija (23,3% no IKP), Kambodža (22,4% no IKP), Laosa (19,7% no IKP) un Etiopija (17,2% no IKP).⁴ Šīs ir mazas ekonomikas Ķīnas kaimiņos, ka arvien vairāk kļūst atkarīgas no Ķīnas labvēlības. Turklāt arvien biežāk izskan bažas, ka BRI ietvaros realizētie projekti ne vienmēr ir lietderīgi un atbilst uzņemošo valstu gaidām.

¹ OECD. *The Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape*. In *OECD Business and Finance Outlook 2018*. Paris: OECD Publishing, 2018: pp. 29.

² van der Putten, Frans-Paul. *European Seaports and Chinese Strategic Influence: the Relevance of the Maritime Silk Road for the Netherlands*. The Hague: The Clingendael Institute, 2019: pp.23.

³ de Jong, Sijbern, Oostervel, Willem Th., Roelen, Michel, Klacansky, Katharine, Sileikaite, Agne & Siebenga, Rianne. *A Road to Riches or a Road to Ruin? The Geo-economic Implications of China's New Silk Road*. The Hague: the Hague Centre for Strategic Studies, 2017: pp. 11-12

⁴ Steil, Benn & Rocca Della, Benjamin. *Belt and Road Tracker*. Council on Foreign Relations: 2019. Pieejams: <https://www.cfr.org/article/belt-and-road-tracker> [skatīts 13.05.2020.]

Potenciāli uztraucošs fakts ilgtermiņā ir, ka projekti nav vērsti uz uzņemošo valstu attīstību. Ķīnas vēlme ir realizēt tās pārprodukciju, nodrošināt darbu un noieta tirgus tās uzņēmumiem. BRI ietveros liels uzsvars tiek likts uz Ķīnas uzņēmumiem un darbaspēkiem, kas bieži iesaistītajām valstīm atņem iespēju attīstīt savu vietējo rūpniecību. Tas nepalīdz risināt šī valstu sociālās problēmas, kā bezdarbs, strauji augošais iedzīvotāju skaits un sociālo nevienlīdzību. Turklāt, šie projekti var izrādīties nespējīgi radīt pietiekami daudz ieņēmumu, lai atmaksātu aizdevumus.¹ Ir skaidri redzams, ka Ķīnas vēlme nav palīdzēt attīstīt savus kaimiņus, bet gan primāri realizēt savu produkciju un pakalpojumus, lai veicinātu savu ekonomisko izaugsmi. Šie projekti ir Ķīnas centrēti.

Tāpat Ķīna BRI izmanto, kā neformālu tīklu, kur izplatīt noteikumu un standartu izstrādes principus pēc saviem ieskatiem. BRI tiek izmantots, kā platforma, lai izveidotu jaunus tiesiskās sadarbības pasākumus – sākot no tirdzniecības veicināšanas, nodokļu, valsts iepirkumu un investīciju noteikumi līdz alternatīvām starptautiskās šķērējtiesas un strīdu izšķiršanas struktūrām. Lai pasvītrotu noteikumu un standartu izstrādes lomu BRI, ķīniešu eksperti ir izteikušies, ka BRI varētu kļūt par to pašu vai alternatīvu OECD. Tomēr, tiem pietrūkst pārredzamība, saskaņotība un caurspīdīgums.²

Šāda prakse ir līdzīga, ko veic Rietumu valstis, tomēr atšķirība ir vērtībās, kas tiek veicinātas, aizsargātas un atbalstītas. BRI iniciatīva attīsta vīziju par Ķīnas centrētu, savienotu ekonomiku, kas darbojas saskaņā ar Ķīnas interešu, valsts vadītiem principiem, nevis uz rietumu demokrātiskajām vērtībām.³ Kopumā var secināt, ka BRI iniciatīva saņēmējvalstīm rada ekonomiskās drošības riskus.

17+1

Viens no BRI koridoriem – “Jaunais Eirāzijas zemes savienojums” – ir ar mērķi veicināt dzelzceļa savienojumu starp Ķīnu un Eiropu, tādā veidā tiek attīstīti infrastruktūras projekti Centrālajā un Austrumu Eiropā. 2012. gadā tika izveidots tā sauktais “16+1” (šobrīd 17+1) formāts, kas apvieno Ķīnu un Albāniju, Bosniju un Hercegovinu, Bulgāriju, Horvātiju, Čehiju, Igauniju, Ungāriju, Latviju, Lietuvu, Ziemeļmaķedoniju, Montenegro, Poliju, Rumāniju,

¹ de Jong, Sijbern, Oostervel, Willem Th., Roelen, Michel, Klacansky, Katharine, Sileikaite, Agne & Siebenga, Rianne. *A Road to Riches or a Road to Ruin? The Geo-economic Implications of China's New Silk Road*. The Hague: the Hague Centre for Strategic Studies, 2017: pp. 24

² Huotari, Mikko, Wiedenfeld, Jan & Arcesati, Rebecca. *Managing Economic Cooperation and Competition with China. Towards a More Integrated European Trade Policy Approach*. Mercator Institute for China Studies. 2020. pp. 5. Pieejams: <https://www.merics.org/en/managing-economic-cooperation-and-competition-with-china> [skatīts 08.05.2020.]

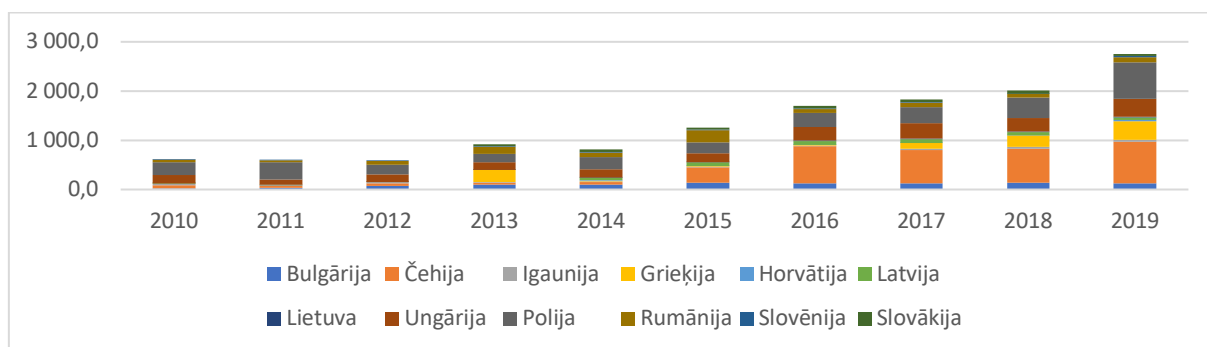
³ Makocki, Michal. *It's the Economy: Chian's Trajectory*. In *Chinese Futures: Horizon 2025*. Pejsova, Eva (ed.). Paris: EU Institute for Security Studies. 2017: pp. 32

Serbiju, Slovēkiju un Slovēniju, kā arī Grieķiju. Šī platforma strādā, kā ikgadējs forums, lai stiprinātu dialogu un sadarbību starp Ķīnu un Centrālās un Austrumu Eiropu.¹

Šajā formātā 12 no 17 dalībniecēm ir ES dalībvalstis, kas rada galveno bažu par šo formātu – šīs dalībvalstis varētu daudz vairāk saskaņoties ar Ķīnas interesēm, ne ar ES.² Tas veicina uzskatu, ka Ķīna izmanto reģionu, kā veidu caur kuru ietekmēt ES no iekšpuses. Šī ietekme izpaužas kā iniciatīvas, kuru mērķis ir pārliecināt un/vai piespiest reģiona valstis pieņemt labvēlīgu politiku attiecībā uz Ķīnu.

Atšķiras reģiona un Ķīnas gaidas par sadarbību. Reģiona valstis galvenokārt ir ieinteresētas zaļā lauka investīcijās, eksporta un ķīniešu tūristu skaita palielināšanās. Tomēr Ķīna nav tik ieinteresēta veikt šādas investīcijas.³ Šāda situācija ir līdzīga arī citos BRI iesaistītajos reģionos un kā autors minēja iepriekš, Ķīnas galvenais mērķis ir savu interešu nodrošināšana.

Kopš šī formāta uzsākšanas 2013. gadā Ķīnas tiešās investīcijas reģionā ir pieaugušas – 2010. gadā Ķīnas uzkrātās investīcijas reģionā sasniedza nedaudz vairāk kā 500 miljonus EUR, savukārt 9 gadus vēlāk tās jau bija pieckāršājušās, pārsniedzot 2,5 miljardus EUR. Attēls 2.17. apkopo datus par Ķīnas tiešo investīciju uzkrājumiem tajās ES dalībvalstīs, kas piedalās 17+1 formātā. Visbūtiskākā daļa Ķīnas investīciju kopš 2015. gada nonāca Čehijā, tāpat būtiska ieguldījumu daļa uzkrājās Polijā, kas arī pirms formāta uzsākšanas bija nozīmīgs Ķīnas investīciju galamērķis. Savukārt pēdējo trīs gadu laikā ir pieaugušas investīcijas Grieķijā, kas ir jaunākā formāta dalībvalsts.

att. 2.17. Ķīnas ārvalstu tiešu investīciju uzkrājumi 17+1 dalībvalstīs, kas ir ES dalībvalstis (Miljons EUR; 2010.-2019. gads)⁴

¹ de Jong, Sijbern, Oostervel, Willem Th., Roelen, Michel, Klacansky, Katharine, Sileikaite, Agne & Siebenga, Rianne. *A Road to Riches or a Road to Ruin? The Geo-economic Implications of China's New Silk Road*. The Hague: the Hague Centre for Strategic Studies, 2017: pp. 3-4

² Eichmanis, Jānis. *European Union-China Relations: but Whose Rules*. Latvian Institute of International Affairs: New Silk Road programme. pp.6. Pieejams:

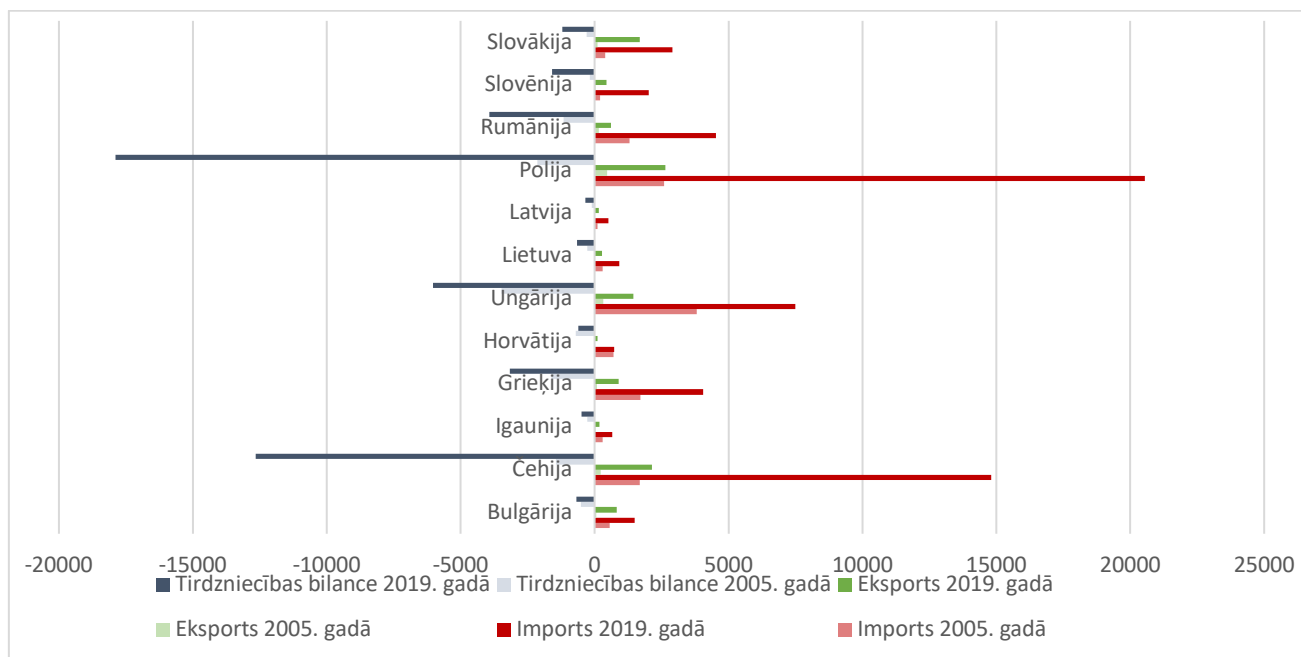
<https://www.lai.lv/publikacijas/european-union-china-relations-but-whose-rules-836> [skatīts 07.05.2020.]

³ de Jong, Sijbern, Oostervel, Willem Th., Roelen, Michel, Klacansky, Katharine, Sileikaite, Agne & Siebenga, Rianne. *A Road to Riches or a Road to Ruin? The Geo-economic Implications of China's New Silk Road*. The Hague: the Hague Centre for Strategic Studies, 2017: pp. 12

⁴ Eurostat. *International Investment Position – quarterly and annual data (BPM6)*. 2020. Pieejams:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_iip6_q&lang=en [skatīts 08.05.2020.]

Savukārt apskatot tirdzniecības plūsmas, ko apkopo attēls 2.18., var novērot gan eksporta, gan importa palielināšanos reģiona valstīs ar Ķīnu salīdzinot 2019. gada rādītājus ar 2005. gada. Tomēr īpaši ir palielinājies imports no Ķīnas, tikai palielinot reģiona negatīvo tirdzniecības bilanci. Tas vēlreiz apliecina Ķīnas vēlmi tikai attīstīt savu eksportu, bet ne abpusējus darījumus. Tiek arī minēts fakts, ka dzelzceļa sastāvi uz Eiropu pārsvarā brauc pilni, kamēr Ķīna atgriežas tukši, kas ir arī izskaidrojums negatīvajai tirdzniecības bilanci.

att. 2.18. 17+1 formāta valstu, kas ir ES dalībvalstis tirdzniecības attiecības ar Ķīnu (miljoni EUR; 2005. gada salīdzinājums ar 2019. gadu)¹

Turklāt var novērot, ka lielākās importa un eksporta atšķirības ir novērojamas tajās valstīs, kurās arī ir lielākās Ķīnas investīcijas un, kas ir kļuvuši par Ķīnas kravu uzņēmējvalstīm – Polija, Čehija, Ungārija, Grieķija. Turklāt šīs atšķirības ir ievērojamas, 2019. gadā Polijā Ķīnas imports bija vairāk nekā septiņas reizes lielāks (atšķirība bija 17,9 miljardi EUR) nekā eksports, Čehijā atšķirība bija vairāk nekā sešas reizes (jeb 12,7 miljardi EUR) un Ungārijā vairāk nekā piecas reizes (jeb 6 miljardi EUR). Tas rada nelīdzsvarotas ekonomiskās attiecības starp reģiona valstīm un Ķīnu, kā arī norāda uz Ķīnas pārkumu. Turklāt, ja valstis pārlietu paļaujas uz importu no Ķīnas, tas var radīt ekonomiskās drošības riskus.

Neskatoties, ka BRI projektu mērķis Eiropā ir iegūt ietekmes līdzekļus un spēt ietekmēt ES caur tās dalībvalstīm un tās ekonomiskās attiecības ar 17+1 ir nelīdzsvarotas, Ķīna arī tieši izaicina ES vērtības, kā likuma vara. Tiek novērotas Ķīnas nepakļaušanās ES noteikumiem un

¹ Eurostat. *DS-016890 – EU Trade Since 1988 by CN8*. 2020. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/> [skatīts 08.05.2020.]

standartiem. Eiropas Komisijas izmeklēšana par iepirkumu konkursu dzelzceļa līnijai no Belgradas uz Budapeštu atklāja valsts iepirkumu pārkāpumus.¹ BRI projektu ietvaros pārsvarā tiek izmantots Ķīnas darbaspēks, izejvielas, preces un tiek iesaistīti Ķīnas uzņēmumi, kamēr ES valsts iepirkumu politika ir par godīgiem un atklātiem konkursiem, kuros var piedalīties jebkurš pretendents, neskatoties uz tā izcelsmes valsti. Tādā veidā Ķīna iet pretrunā ES politikai.

Tiek uzskatīts, ka 17+1 formāts ir Ķīnas “dalīt un valdīt” pieeja Eiropai, t.i. formāts mazina ES vienotību attiecībā uz Ķīnu un pavājina ES solidaritāti tirdzniecības sarunās ar Ķīnu. 17+1 formāts ir Ķīnas iespēja izdarīt spiedienu uz katru mazāku ES dalībvalsti atsevišķi, tādā veidā samazinot kopējo bloka priekšrocību.² Tas ne tikai apdraud katru no iesaistītajām dalībvalstīm, bet arī ES kopumā.

Ķīnas ekonomiskā izaugsme ir gan palielinājusi tās ietekmi pasaulē, gan arī padarījusi par pašpārliecinātu globālo spēlētāju. Ķīna pakāpeniski attīsta savu skatījumu uz pasauli un tās pārvaldību. Turklāt Ķīnas ekonomikas modelis met izaicinājumus Rietumu uzstādījumiem.

Viens no Ķīnas galvenajiem ietekmes projektiem ir “Joslas un ceļa iniciatīva” jeb BRI. Tās mērķis ir izplatīt Ķīnas ietekmi reģionos, kā arī tas ir risinājums samilzušajām ekonomikas problēmām – tas paplašina Ķīnas noieta tirgu, ļauj attīstīt augsto tehnoloģiju ražošanu un jaunas izplatību. BRI ir infrastruktūru projektu apkopojums, veidojot sauszemes ceļu caur Centrālajai Āzijai uz Eiropu un jūras ceļu caur Dienvidaustrumu Āziju uz Dienvidāziju, Āfriku un Eiropu.

Iniciatīvas ietvarā Ķīna attīsta sešus ekonomisko koridorus, ietverot gan resursiem bagātas valstis, gan nestabilas valstis ar politiskās vardarbības, kara un sankciju riskiem. Līdz šim brīdim BRI iniciatīvai ir pievienojušās vai izrādījušas interesi pievienoties 60 pasaules valsti.

BRI infrastruktūras projekti ir aizdevuma finansēti, tādā veidā novedot pie dalībvalstu parāda sloga palielināšanās. Turklāt lielai daļai valstu ir jau ekonomiskas problēmas, kas tikai rada lielāku apdraudējumu un nespēju atgriezt aizņēmumu Ķīnai, tādā veidā tai iegūstot ietekmi pār tām. Turklāt ne visi projekti ir vērsti uz uzņēmējvalstu attīstību – galvenā loma ir Ķīnas interesēm, liekot uzsvāru uz Ķīnas uzņēmumiem un darbaspēku.

¹ de Jong, Sijbern, Oostervel, Willem Th. Roelen, Michel, Klacansky, Katharine, Sileikaite, Agne & Siebenga, Rianne. *A Road to Riches or a Road to Ruin? The Geo-economic Implications of China's New Silk Road*. The Hague: the Hague Centre for Strategic Studies, 2017: pp. 13

² Scott, David. *China and the Baltic States: Strategic Challenges and Security Dilemmas for Lithuania, Latvia and Estonia*. Journal of Baltic Security 4, no.1, 2018: pp. 27.

BRI projekti tiek izvērsti arī ES. "17+1" formāt ir forums ar mērķi stiprināt dialogu un sadarbību starp Ķīnu un Centrālās un Austrumu Eiropas valstīm. Šī foruma galvenās bažas ir, ka Ķīna izmanto šīs valstis, lai iegūtu ietekmi un sev labvēlīgus lēmumus ES iekšienē.

Arī "17+1" ietvarā parādās Ķīnas mērķis tikai nodrošināt savas intereses. Visām ES dalībvalstīm, kas ņem dalību formātā ir negatīva tirdzniecības bilance, to veicina fakts, ka ir tikai vienvirziena tirgus pieeja un preču plūsmas. Turklāt daudzi BRI projekti pārkāpj ES standartus un normatīvus, īpaši Ķīnas uzstādījums izmantot tās uzņēmumus un darbaspēku.

3. ĶĪNAS RADĪTO EKONOMISKO DROŠĪBAS RISKU ANALĪZE EIROPAS SAVIENĪBĀ

Ekonomika arvien biežāk kļūst par instrumentu starpvalstu attiecībās ar mērķi panākt sev vēlamus rezultātus, bet tādā veidā radot ekonomiskās drošības apdraudējumu otrai valstij. Ķīna nav izņēmums – tās straujā ekonomiskā izaugsme ir nodrošinājusi smagsvara statusu un to Ķīna arvien biežāk un stratēģiskāk izmanto pret citām ekonomikām, kas ir bieži vien ir mazākas nekā tās. Savukārt otrs no pasaules ekonomikas smagsvariem ir Eiropas Savienība un ekonomiskās attiecības starp to un Ķīnu ir ciešas, tādēļ ir būtiski noskaidrot vai tas apdraud ES ekonomisko drošību.

Darba trešajā nodaļā autors izvērtētu ES un tās dalībvalstu ekonomiku ievainojamību un to noturību, izvērtēs izaicinājumus un potenciālu ES un Ķīnas ekonomiskajās attiecībās un visbeidzot novērtēs Ķīnas radītos riskus uz ES ekonomisko drošību.

3.1. Eiropas Savienības ekonomikas ievainojamības un noturības izvērtējums

Pēc autora domām ir nepieciešams novērtēt ES ekonomikas kopējo spēku – to ievainojamību un noturību pret ārējiem satricinājumiem. Tas ļauj labāk izprast ES pozīcijas attiecībā uz Ķīnu un šo risku uz ekonomisko drošību apmēru.

Lai to izvērtētu autors izmantos pirmajā nodaļā apskatīto Lino Briguļio izveidoto ekonomikas ievainojamības un noturības indeksu, un rezultātu atspoguļojumu matricā, kurā iespējams identificēt četrus scenārijus pēc valstu īpašībām.

Vispirms autors ir apskatījis ES kopējo un katras dalībvalsts ievainojamības indeksu. Šī indeksa aprēķināšanā ir izmantoti Eurostat dati par ES tirdzniecību un IKP. Kā tas tika apskatīts pirmajā nodaļā ievainojamības indekss sastāv no trīs elementiem – tirdzniecības atvērtības indeksa, eksporta koncentrācijas indeksa un stratēģiskā importa atkarības indeksa.

Eksporta koncentrācijas indeksā tiek apskatītas katras valsts trīs lielāko preču grupas īpatsvars no kopējā eksporta. Autors par pamatu indeksam izmantoja datus no eksporta statistiku, kur produkti ir iedalīti pēc darbības veida, kas balstās NACE klasifikatoru. Šīs statistikas dati bija pieejami līdz ceturtajai pakāpei (piemēram, A Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivkopības produkti -> 01 Lauksaimniecības, medniecības un ar to saistītu pakalpojumi produkti -> 01.1 Viengadīgas kultūras -> 01.11. Graudaugi (izņemot rīsi), pākšaugi un eļļas augu sēklas).

Savukārt apskatot stratēģiskā importa atkarības indeksu, autors vadījās no L. Briguļio sniegtā, ka šis indekss tiek mērīts, kā pārtikas un enerģijas izejvielu imports, kā daļa no kopējā rūpniecības preču importa. Darba autors izmantoja Eurostat datus par importu pēc plašas ekonomiskās kategorijas klasifikācijas. Kā stratēģisko importu jeb pārtikas un enerģijas izejvielu importu, autors izvēlējās gan primāro, gan apstrādāto pārtikas un dzērienu (rūpniecības un mājsaimniecību patēriņam), kā arī neapstrādātas un pārstrādātas degvielas un smērvielu kategorijas. Savukārt, kategorijas, kas tika izmantotas, kā kopējo rūpniecības preču importu bija apstrādāta pārtika, degviela un smērvielas, rūpniecības izejvielas, ražošanas līdzekļi, transport aprīkojums, daļas un piederumi, kā arī patēriņa preces.

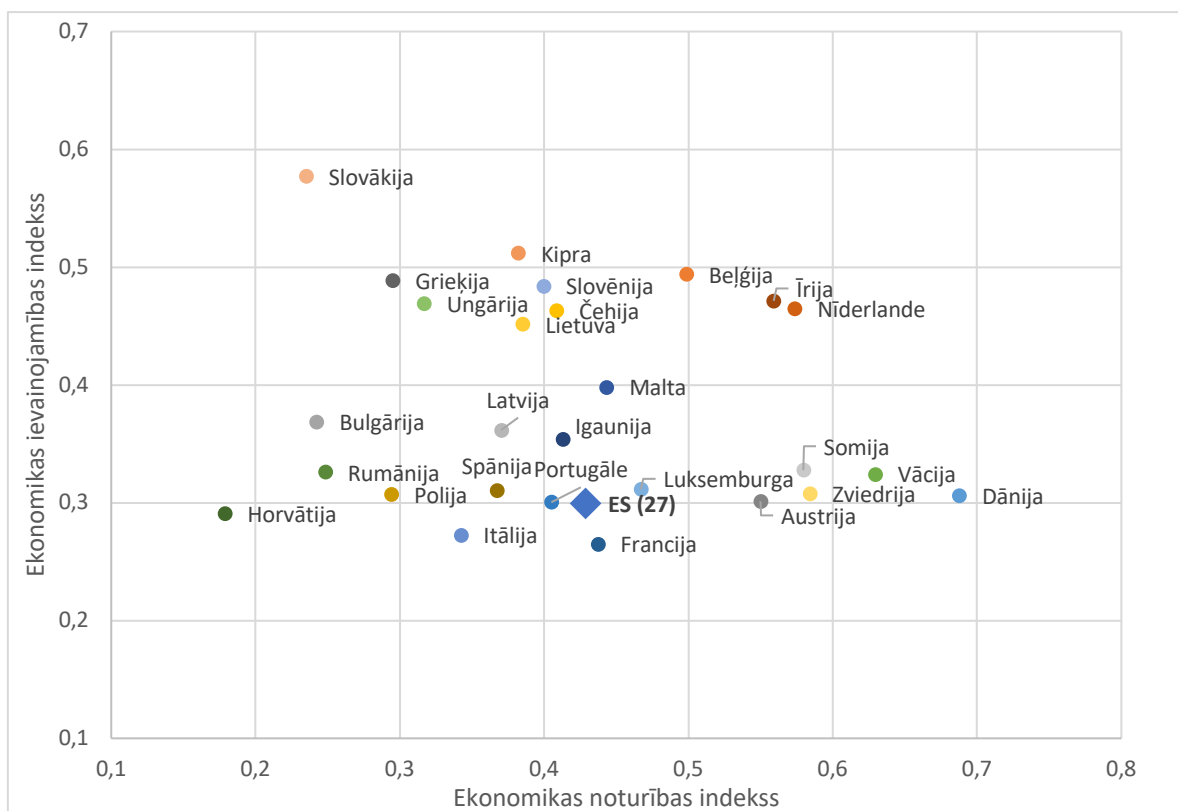
Aprēķinot ievainojamības indeksu, autors izdalīja divus dažādus scenārijus. Pirmajā scenārijā tirdzniecības datus tiek iekļauta gan ES iekšējā tirdzniecības (starp tās dalībvalstīm), gan ES tirdzniecības ar trešajām valstīm (skat. attēlu 3.1. un 1. pielikumu). Savukārt otrajā scenārijā vērā tika ņemta tikai ES tirdzniecība ar trešajām valstīm (skat. attēlu 3.2. un 2. pielikumu). Šāds apsvērums tika ņemts vērā, jo ES ir ekonomiskā savienība ar brīvu preču, pakalpojumu un cilvēku kustību starp dalībvalstīm jeb vienotais tirgus, kas varētu tikt salīdzināts ar dažādu reģionu savstarpējo tirdzniecību vienas valsts ietvaros. Tāpēc, lai precīzāk atspoguļotu, kā ārējie faktori spēj ietekmēt ES ekonomiku, tad tika atdalīta ES iekšējā tirdzniecība.

Salīdzinot ekonomikas ievainojamības indeksa rādītājus (vertikālā ass) starp ES kopējās tirdzniecības un ES ārējās tirdzniecības datu atšķirību, ir redzams, ka ES iekšējā tirdzniecība ir nozīmīga visām dalībvalstīm un padara tās daudz ievainojamākas nekā, ja tiek ņemts vērā tikai ārējā tirdzniecība. Tomēr vairākas dalībvalstis ir daudz jūtīgākas pret tirdzniecību ar trešajām valstīm un to ekonomikas ievainojamība palielinājās – īpaši izteikts tas bija attiecībā uz Grieķiju, tāpat būtiski palielinājās ekonomikas ievainojamības indekss Lietuvai, Portugālei un Somijai, norādot, ka šīm valstīm tirdzniecība ar trešajām valstīm ir būtiskas. ES kopumā ekonomikas ievainojamība samazinājās, ja tiek ņemts vērā tikai tās ārējā tirdzniecība.

Abu Lino Briguļio indeksu vērtība ir no 0 līdz 1, attiecīgi valstis, kas ekonomikas ievainojamības indeksā atrodas tuvāk 0 ir mazāk atkarīgas no tirdzniecības un to ekonomikas ir mazāk ievainojamas. Kopumā abos modeļos ES ekonomikas atrodas tuvāk 0, kas nozīmē, ka to ekonomikas nav tik ievainojamas un tik viegli satricināmas no ārējiem apstākļiem. Tāpat var secināt, ka vienotais tirgus ES dalībvalstīm ir nozīmīgs un tās ir savstarpēji atkarīgas, tādēļ satricinājums vienā ekonomikā, var atstāt iespaidu uz pārējām.

Tāpat ārējā tirdzniecība veidoja mazāku lomu ES ekonomikām un tādēļ ārējie faktori, ārpus ES, spēj to ietekmēt mazāk. Lietuva un jo īpaši Grieķija ir valstis, kuru ekonomikas ir daudz vairāk atkarīgas no to tirdzniecības ar trešajām valstīm, tādēļ to ekonomikas ir daudz

ievainojamākas. Ja apskatās tuvāk rādītājus, tad var secināt, ka Grieķijas eksports bija koncentrēts un tā eksportēja uz trešajām valstīm pāris produktu grupas, turklāt Grieķija bija atkarīga no stratēģiskā importa, kas arī ir līdzīgs iemesls Lietuvai – kura bija atkarīga no stratēģiskā importa.

att. 3.1. ES un tās dalībvalstu ekonomiskās ievainojamības indeksa un ekonomikas noturības indeksa rezultāti

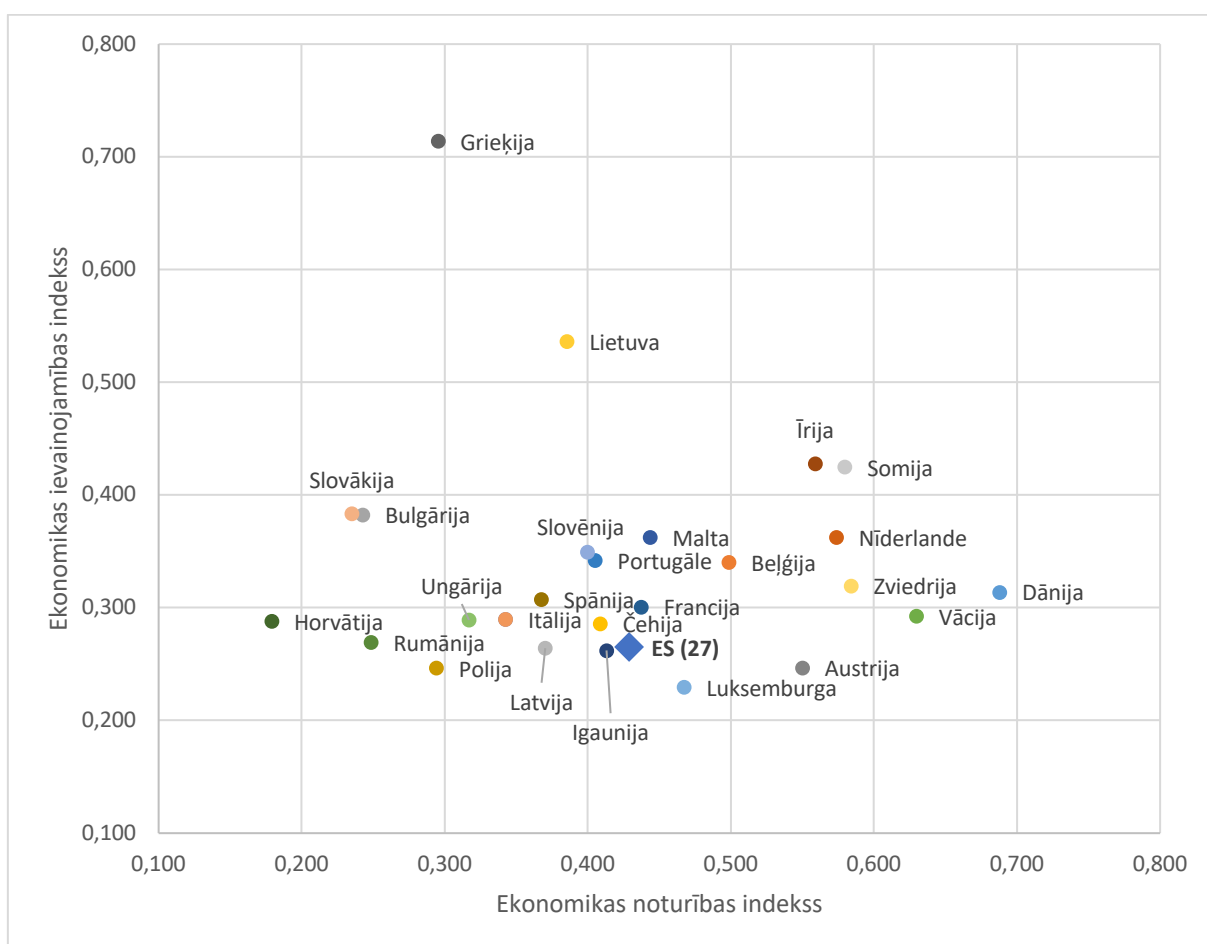
Otru analīzes daļu veido ekonomikas noturības indekss, kuru veido trīs elementi – makroekonomiskā stabilitātes indeksa (skat. 3. pielikums), koriģētā tirgus elastības indeksa (skat. 4. pielikums) un pārvaldības indeksa (skat. 5. pielikums). Ņemot vērā, ka katra indeksa sastāvdaļas ir dažādu mērvienību, tad tika veikta elementu standartizēta transformācija (pārrēķins) pēc min-max formulas:

$$XS_{ij} = \frac{(X_{ij} - \min X_j)}{(\max X_j - \min X_j)} \quad [3.1]$$

Kur XS_{ij} standarizēta elementa j vērtība valstij i , X_{ij} ir elementa īstā vērtība, $\min X_j$ un $\max X_j$ ir minimālā un maksimālā elementa j vērtība starp apskatītajām valstīm.

Tāpat pie datu atlases indeksu elementiem jāmin, ka koriģētā tirgus elastības indeksa un pārvaldības indeksa dati ES ir ņemti, kā ES dalībvalstu vidējie rādītāji, jo parasti šie ziņojumi neapskata, kā vienu veselumu.

Kopējā ekonomikas noturības indeksa rezultāti ir redzami 5. pielikumā un uz horizontālās ass attēlā 3.2. Arī šajā indeksā attēlotās vērtības ir no 0 līdz 1, 0 nozīmējot, ka valsts ekonomikai ir vāja noturība. Kopumā var novērot, ka ES un tās dalībvalsti atrodas tuvāk 0 punktam, kas nozīmē, ka to piekoptās un pieņemtās politikas neveicina ekonomikas noturību pret ārējiem apdraudējumiem un brīžiem pat veicina negatīvās sekas. Tāpat var novērot sadalījumu starp “jaunajām” ES dalībvalstīm un “vecajām”. Austrum Eiropas un Centrālās Eiropas valstis, kā Slovākija, Horvātija, Rumānija u.c. atrodas daļā indeksa daļā, kur norāda uz ekonomiku nespēju noturēties pret ārējiem satricinājumiem. Tas, protams, ir loģisks secinājums, ņemot vērā, ka šīs valstis ir salīdzinoši nesen pārgājušas no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku un joprojām cenšas panākt pārējo ES. Savukārt vecās Rietumeiropas valstis, kā Dānija, Vācija, Zviedrija atrodas indeksa labajā pusē, norādot uz to spēju noturēties pret ārējiem satricinājumiem.

att. 3.2. ES un tās dalībvalstu ekonomiskās ievainojamības indeksa (izmantojot tikai ārējas ES tirdzniecības datus) un Ekonomikas noturības indeksa rezultāti

Daļa no L.Briguļio analīzes ir iedalīt valstis četros scenārijos pēc to abu indeksa rādītājiem. Tā kā abu indeksu vērtības ir no 0 līdz 1, tad robežvērtība starp katriem scenārijiem ir 0,5, piemēram, ievainojamības indeksā valstis, kas atrodas starp 0 un 0,5 atradīsies scenārijos

“Izšķērdīgais dēls” vai labākais gadījums, kamēr valstis no 0,5 līdz 1 atradīsies scenārijos sliktākais gadījums vai pašizgatavots. Savukārt valsts, kas atzīmētas ar “*”, ka atrodas robežvērtībā, kas nozīmē, ka šo valstu atrašanās vieta nav viennozīmīga un iespējamās kļūdas dēļ, tās var atrasties arī blakus sadaļās. Valstu iedalījumu pa scenārijiem parāda tabula 3.1.

3.1. tabula

ES un tās dalībvalstu izvietojums Briguļio ekonomikas neizsargātības un noturības īpašību scenāriju matricā

Ekonomikas ievainojamība	Sliktākais gadījums	Pašizgatavots
		Grieķija, Lietuva*
	“Izšķērdīgais dēls”	Labākais gadījums
	Slovākija, Bulgārija, Slovēnija, Horvātija, Rumānija, Ungārija, Spānija, Itālija, Polija, Latvija; (* Malta, Portugāle, Beļģija, Francija, Čehija, Igaunija, ES, Luksemburga	Vācija, Dānija; (*Nīderlande, Zviedrija, Austrija (**) Īrija, Somija;
	Ekonomikas noturība	

Kopumā lielākā daļa apskatīto valstu atrodas scenārijā “izšķērdīgais dēls”, t.i. to ekonomiku ievainojamība ir maza un tās nav atkarīgas no tirdzniecības ar trešajām valstīm, bet tajā pašā laikā pieņemtās politikas un piekoptās prakses apdraud to ekonomiku noturību pret ārējiem draudiem. Tomēr daļa no apskatītajām valstīm, ieskaitot ES, atrodas robežvērtībā, kas nozīmē, ka to koptās īpašības viennozīmīgi nenožīmē, ka tās apdraud to noturību pret ārējiem satricinājumiem.

Vairākas valstis atrodas labākā gadījuma scenārijā, tomēr Īrijas un Somijas rādītāji atrodas gan noturības, gan ievainojamības robežvērtībās, kas nevienzīmīgi liecina par to vietu matricā.

Vissliktākajā scenārijā atrodas Grieķija un Lietuva (kura gan atrodas ekonomikas ievainojamības robežvērtībā) – to ekonomiku ievainojamība ir augsta un to pieņemtās politikas neveicina noturību pret ārējiem satricinājumiem.

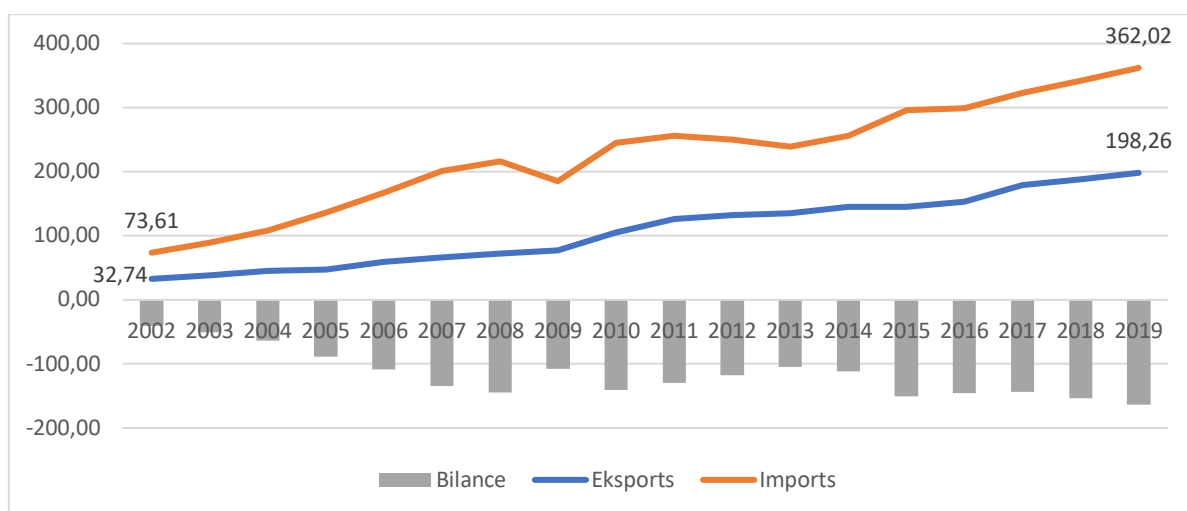
Apskatot ekonomikas ievainojamības un noturības indeksu, var secināt, ka ES un daļa no dalībvalstu ekonomiku ir ar zemu ievainojamības līmeni. Tās ir nodrošinājušas, ka eksports uz trešajām valstīm ir diferencēts un tās nav atkarīgas no stratēģiskā importa. Tomēr tajā pašā laikā pieņemtās politikas un īstenoti pasākumi neveicina ES un to dalībvalstu noturību pret

ārējiem satricinājumiem, kas rada risku ekonomiskajai drošībai. Tāpat daļai dalībvalstu ekonomikām ir augsts ievainojamības līmenis, kas ne tikai apdraud tās, bet kā vienotā tirgus dalībnieces visu ES.

3.2. Eiropas Savienības un Ķīnas ekonomiskās attiecības

Ķīna un ES ir lielākās pasaules ekonomikas, tāpēc arī loģiski ir, ka Ķīna un ES viena otrai ir nozīmīgas tirdzniecības partneres. ES ir Ķīnas lielākā importa un kopējās tirdzniecības partnere 2019. gadā (ES veidojot 13,5% no Ķīnas tirdzniecības kopapgrozījuma). Savukārt Ķīna ES ir lielākā importa partnere (veidojot 18,7% no ES kopēja importa no trešajām valstīm), otra lielākā tirdzniecības partnere (veidojot 13,8% no ES tirdzniecības ar trešajām valstīm kopapgrozījuma) un trešais lielākais eksporta tirgus (veidojot 9,3% no ES eksporta uz trešajām valstīm).¹ Turklāt, tas nozīmē, ka savstarpējā atkarība nav vienpusēja, bet gan abpusēja, abām partnerēm spēlējot nozīmīgu lomu vienas otras ekonomikā.

Kopš 2000.-to gadu sākuma tirdzniecības apjomi starp ES un Ķīnu ir pieauguši un 2019. gadā tirdzniecības kopapgrozījums sasniedza 560,3 miljardus EUR jeb vairāk nekā 1,5 miljardus EUR dienā. Kā parāda attēls 3.3., tad gan importa, gan eksporta apjomi ir pieauguši laika posmā no 2002. līdz 2019. gadam, tomēr ES imports ir audzis daudz straujāk nekā eksports, tādā veidā palielinot negatīvo tirdzniecības bilanci ar Ķīnu līdz 163,76 miljardiem EUR (kas gandrīz veido tādu pašu apjomu, kā viss ES eksports uz Ķīnu).

att. 3.3. ES tirdzniecība ar Ķīnu (miljardi EUR; 2010.-2019. gads)²

¹ European Commission DG Trade. *European Union, Trade in goods with China*. 2020. Pieejams: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf [skatīts: 20.05.2020.]: pp. 8-9.]

² Eurostat. *Extra-EU Trade by Partner*. 2020. Pieejams: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_maineu&lang=en [skatīts 20.05.2020.]

Galvenā preču grupa, kas 2019. gadā tika tirgotā starp ES un Ķīnu bija mašīnas un iekārtas (šī preču grupa veidoja 51,6% no ES importa un 33,3% no ES eksporta). Savukārt citas svarīgas importa preču grupas bija tekstils un tekstila izstrādājumi (9,1% no ES importa no Ķīnas) un dažādi gatavie izstrādājumi (veidojot 8% no importa). ES eksportā papildus dominēja transporta aprīkojuma (20,8% no ES eksporta uz Ķīnu) un ķīmiskās rūpniecības vai tās saskarnozaru rūpniecības produkti (veidojot 11,7% no eksporta).¹ Kopumā ES imports no Ķīnas bija koncentrējies uz pāris preču grupām, kamēr ES eksports bija nedaudz vairāk diversificēts.

Eksporta un importa koncentrācija, kā tas tika apskatīts iepriekšējā apakšnodaļā noved pie ekonomiku ievainojamības, tādēļ, lai labāk saprastu ES un Ķīnas savstarpējās attiecības, autors izmantoja iepriekš aprakstīto ekonomikas ievainojamības indeksu, lai noteiktu ES ekonomikas ievainojamību tirdzniecības attiecības ietvaros ar Ķīnu. Rezultāti ir apkopoti attēlā 3.4. un 5. pielikumā.

Orģinālajā ievainojamības indeksā viens no rādītājiem ir tirdzniecības indekss, kas apskatīja eksporta un importa vidējo rādītāju pret IKP. Savukārt šajā gadījumā, lai novērtētu tirdzniecības nozīmību ar Ķīnu, autors izmantoja ES un katras dalībvalsts tirdzniecības rādītājus ar Ķīnu pret kopējo dalībvalsts tirdzniecību ārpus ES. Kopumā Ķīna 2019. gadā ir bijusi nozīmīga tirdzniecības partnere lielai daļai ES dalībvalstu. Ķīna visnozīmīgākā tirdzniecības partnere bija Luksemburgai (26% no Luksemburgas kopējās tirdzniecības ar trešajām valstīm), Čehija (22% no kopējās tirdzniecības ar trešajām valstīm) un Nīderlandei (18% no kopējās tirdzniecības ar trešajām valstīm), bet Ķīna mazāk svarīga tirdzniecības partnere bija Lietuvai (5% no kopējās tirdzniecības ar trešajām valstīm), Maltai un Latvijai (7% no kopējās tirdzniecības ar trešajām valstīm).

Savukārt abos pārējos elementos – eksporta koncentrācija un stratēģiska importa atkarības indeksos – autors izmantoja tādu pašu pieeju, kā iepriekš aizstājot ES kopējās tirdzniecības datus ar datiem par tirdzniecību ar Ķīnu.

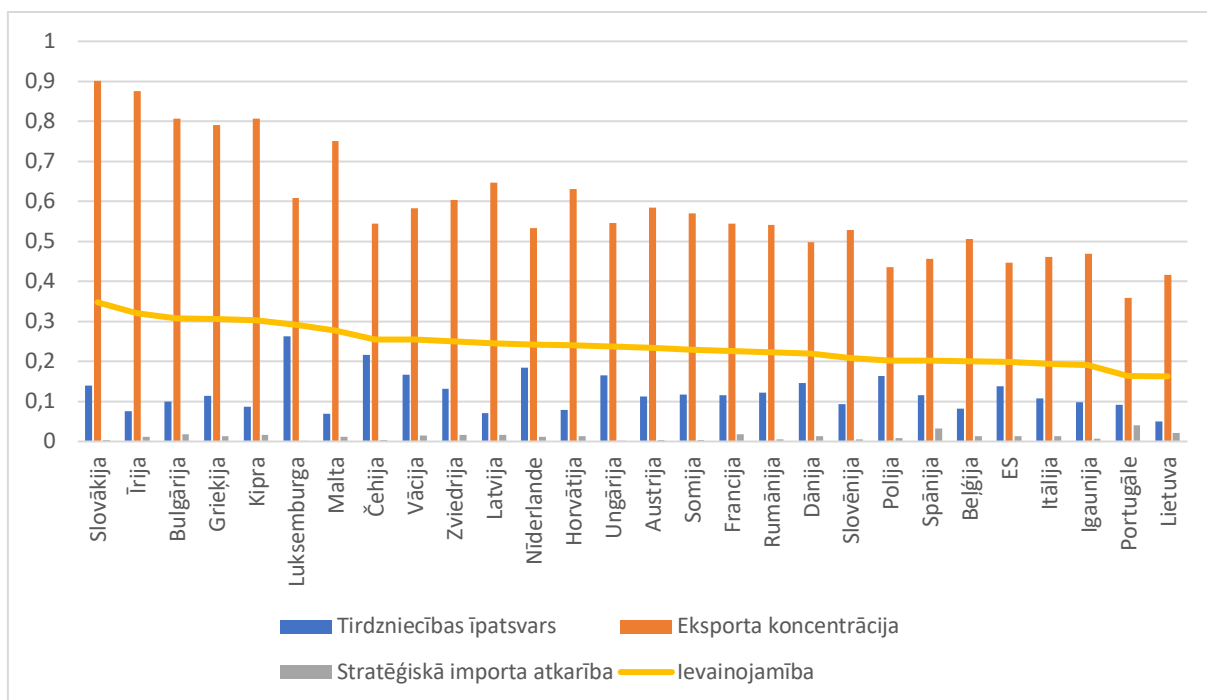
Jau iepriekš tika novērots, ka ES eksports uz Ķīnu ir pietiekami koncentrēts. Lielākajai daļai ES dalībvalstu trīs lielākas eksporta grupas veidoja vairāk nekā pusi no to kopējā eksporta uz Ķīnu. Vislielākā eksporta koncentrācija bija Slovākijā (trīs lielākas eksporta grupas veidoja 90% no eksporta uz Ķīnu), Īrijā (87% no eksporta) un Bulgārijā un Kiprā (81% no eksporta). Savukārt dalībvalstis ar visdiversificētāko eksportu uz Ķīnu bija Portugālei (trīs lielākās

¹ European Commission DG Trade. *European Union, Trade in goods with China*. 2020. Pieejams: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf [skatīts: 20.05.2020.: pp. 8-9.]

eksporta grupas veidoja 36% no eksporta uz Ķīnu), Polijā (43%) un Spānijā un Itālijā (46% no eksporta). ES kopumā ir diezgan diversificēts eksports, trīs lielākajām grupām veidojot 45% no ES eksporta uz Ķīnu. Tomēr arī šis rādītājs ir pietiekami augsts un rada risku ES ekonomikai.

Pēdējais elements ir atkarība no stratēģiskā importa. Ņemot vērā, ka Ķīna pārsvarā ražo un eksportē rūpniecības preces, tad ir arī izskaidrojams zema atkarības rādītājs. Šī elementa aprēķinā tiek ņemtas vērā pārtikas un energoresursu izejvielas, kuras Ķīna neražo pietiekamā daudzumā un pati ir šo resursu importētāja.

Savukārt apskatot kopumā ievainojamības indeksu, var secināt, ka ES ekonomikas ievainojamības rādītāji attiecībā uz Ķīnu ir mazāki nekā pret trešajām valstīm kopumā. Kā tas tika apskatīts iepriekšējā apakšnodaļā, tad ES ekonomikas ievainojamības indekss veidoja 0,265, savukārt šis pats indekss attiecībā uz Ķīnu bija 0,199, tādā veidā ļaujot secināt, ka ekonomika ir mazāk ievainojama.

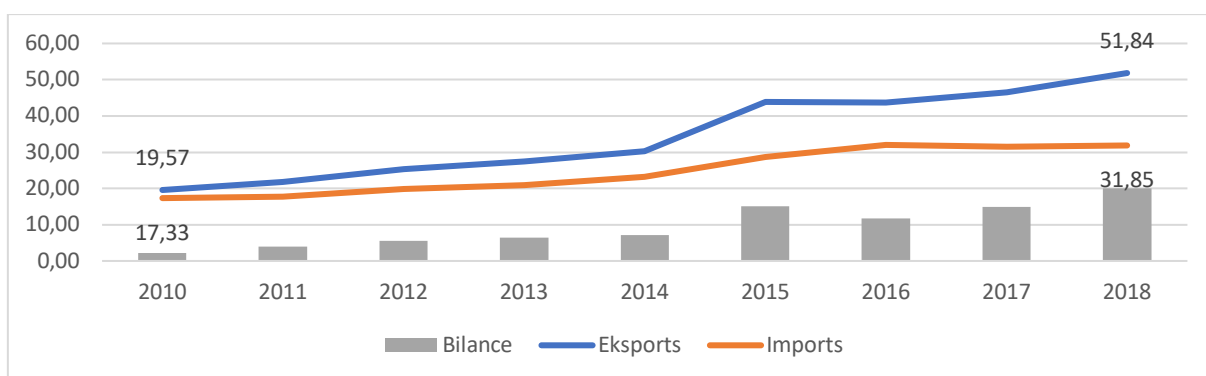

att. 3.4. ES ievainojamības indekss ar Ķīnu un tā elementi

Iepriekš jau tika norādīts, ka tirdzniecības attiecības ar Ķīnu ir koncentrējušās pāris produktu grupās. Tikpat būtiski ir apskatīt produktu importa no Ķīnas un eksportu uz Ķīnu īpatsvaru ES ārējā tirdzniecībā ar trešajām valstīm. 7. pielikumā ir apkopota informācija par produktiem, kuriem bija vislielākais īpatsvars – tā piemēram 78,84% no visa ES elektriskās apgaismes ierīču importa nāca no Ķīnas, kamēr 11,16% no citām valstīm. Lielākā daļa no elektrisko rokas instrumentu, dažādu elektroniku, mēbeļu un citu rūpniecības preču importa nāca tieši no Ķīnas.

Savukārt ES atkarība no Ķīnas, kā eksporta galamērķi ir bijusi daudz mazāka – kā parāda 7. pielikums, tad eksporta produkti, kur eksports uz Ķīnu veidoja ievērojamu īpatsvaru ir daudz īsāks. Turklāt tajā iekļauti produkti ir izejvielas. Vislielākais īpatsvars – 75,14% - eksportam uz Ķīnu ES kopējā ārējā eksportā bija kokam neapstrādātā veidā un mežsaimniecības, mežizstrādes un saistīto pakalpojumu produktu importam – 62,98%. Tāpat būtiskas bija citu izejvielu eksports, kā krāsaino metālu rūdas (59,66%), dekoratīvā celtniecības akmens, kaļķakmens (54,12%) un celulozes (48,99%) eksports. Kopumā ir vairākas produktu grupas, kuru imports no Ķīnas dominē ES ārējā tirdzniecībā, tādā veidā radot atkarību. Pašreizējās COVID-19 pandēmijas laikā tika novērots piegāžu ķēžu pārrāvumi, Ķīnai pieņemot pandēmijas ierobežojošus pasākumus, apturot vairāku rūpnīcu darbību. Tas parādīja ES rūpniecības atkarību no Ķīnas ražošanas un piespieda apturēt ražošanu arī ES, radot uzņēmumiem zaudējumus. Savukārt ES pāris produktu grupās nozīmīgais eksporta īpatsvars uz Ķīnu, rada tai ietekmes sviras – ierobežojot šo produktu preču plūsmas, Ķīna var nodarīt pietiekami lielu kaitējumu veselām nozarēm.

ES un Ķīnas preču tirdzniecībā bija novērojama tādi pati tendence, kā Ķīnas kopējā tirdzniecībā ar pasauli, t.i. Ķīnas eksports pārspēj tās importu. Tajā pašā laikā līdzīgs novērojums ir redzams attiecībā uz pakalpojumu tirdzniecību – kopumā Ķīnai bija negatīva tirdzniecības bilance ar pasauli. Tas arī novērojams ES un Ķīnas pakalpojumu tirdzniecības statistikā, kas ir apkopota attēlā 3.5 (šeit vērā ir ņemti dati par ES 28 dalībvalstīm, iekļaujot Lielbritāniju). 2018. gadā ES bija pozitīva pakalpojumu tirdzniecības bilance, turklāt pēdējo 8 gadu laikā tā ir tikai pieaugusi, ES eksportam augot daudz straujāk nekā importam. 2018. gadā ES pakalpojumu eksports sasniedza 51,84 miljardus EUR, kamēr imports veidoja 31,85 miljardus EUR, turklāt importa izaugsme pēdējo gadu laikā ir palēninājusies.

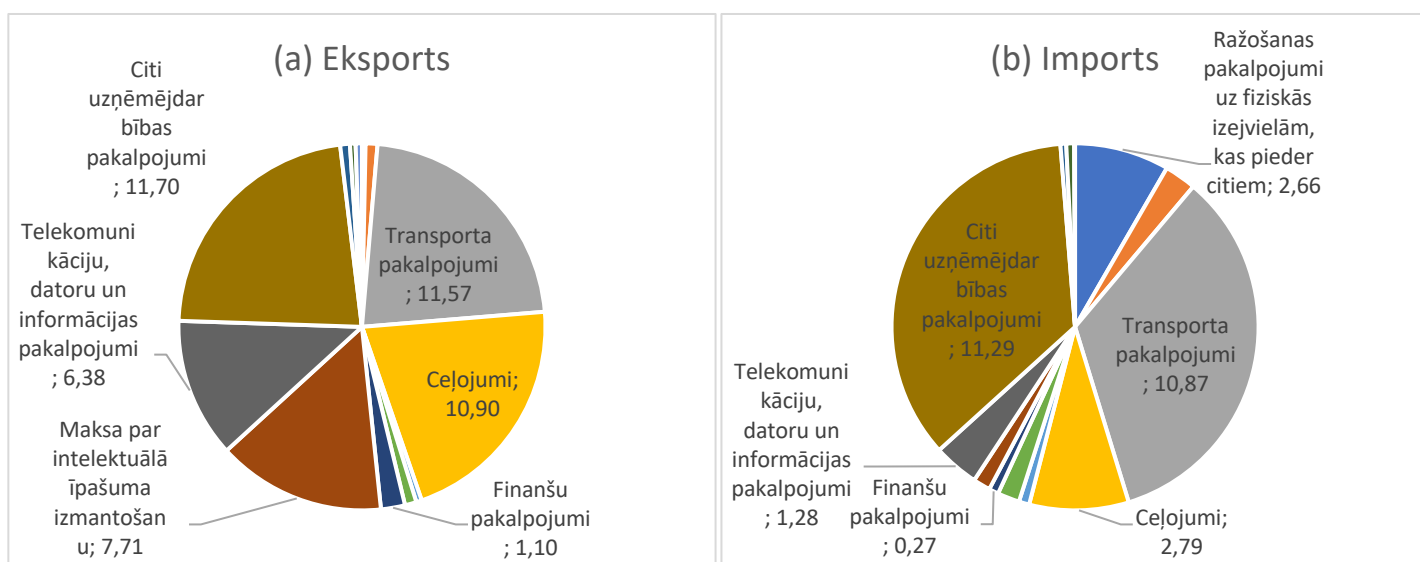

att. 3.5. ES (28) pakalpojumu tirdzniecība ar Ķīnu (miljardi EUR; 2010.-2018. gads)¹

¹ Eurostat. *International Trade in Services (since 2010) (BPM6)*. 2020. Pieejams: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_its6_det&lang=en [skatīts 21.05.2020.]

Arī apskatot pakalpojumu tirdzniecību, lielā mērā ir saglabājusies Ķīnas pakalpojumu tirdzniecības struktūra; attēls 3.6. parāda ES un Ķīnas pakalpojumu tirdzniecības struktūru. Galvenās eksporta pakalpojumu nozares bija transporta pakalpojumi, tūrisms (ceļojumi), maksa par intelektuālā īpašuma izmantošanu, telekomunikāciju, datoru un informācijas pakalpojumi. Tūrisms ir būtiska eksporta daļa, jo, kā tas tika norādīts iepriekš, arvien vairāk Ķīnas iedzīvotājiem ir rocība ceļot. Savukārt transporta pakalpojumu un telekomunikāciju pakalpojumu nozīmību ietekmē fakts, ka tā ir bijušas vienas no vismazāk ierobežotām pakalpojumu nozarēm Ķīnā (skat. attēlu 2.14.).

Turpretim ES pakalpojumu importā dominēja transporta pakalpojumi un citi uzņēmējdarbības pakalpojumi (kā piemēram, ar tirdzniecību saistītie, profesionālie un vadības konsultāciju, kā arī pētniecības un attīstības pakalpojumi). Šāda veida pakalpojumi ir arī nozīmīgi Ķīnas kopējā pakalpojumu eksportā un ir saistīti ar Ķīnas lomu pasaules ražošanā.

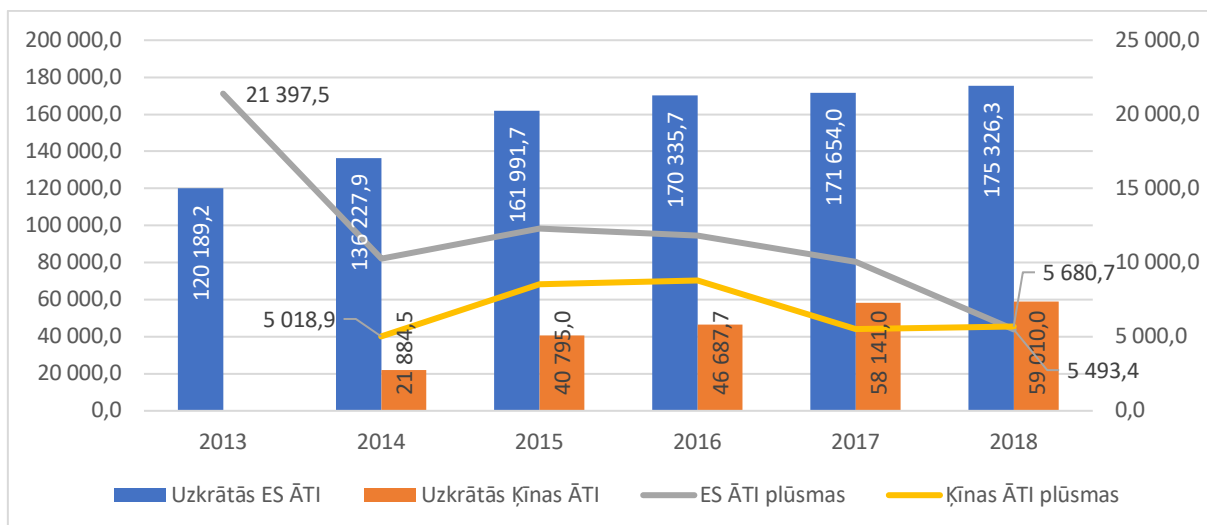

att. 3.6. ES (28) pakalpojumu eksports un imports ar Ķīnu sadalījums pēc jomām (miljardi EUR; 2018. gads)¹

Visbeidzot apskatot ES un Ķīnas investīciju attiecības, var novērot, ka neskatoties uz investīciju ierobežojumiem Ķīnā, ES uzkrātās ĀTI Ķīnā ir bijušas daudz lielākas, nekā Ķīnas uzkrātās investīcijas ES, ko var redzēt attēlā 3.7. 2018. gadā ES uzkrātās ĀTI Ķīnā sasniedza 175,3 miljardus EUR, kamēr ES ĀTI plūsmas sasniedza 5,5 miljardus EUR, kas bija zemākais rādītājs pēdējo sešu gadu laikā. Turklāt ĀTI plūsmu tendence kopš 2013. gada ir samazināties, neskatoties uz to, ka normatīvā un regulatīvā situācija Ķīnā uzlabojas.

¹ Eurostat. *International Trade in Services (since 2010) (BPM6)*. 2020. Pieejams: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_its6_det&lang=en [skatīts 21.05.2020.]

Līdzīgi arī Ķīnas ĀTI uzkrājums ES pēdējo sešu gadu ir audzis, 2018. gadā sasniedzot 59 miljardus EUR, turklāt arī Ķīnas uzkrāto ĀTI tempi ir sākuši palēnināties. Tomēr pirmo reizi piecu gadu laikā, Ķīnas ĀTI plūsmas, kas bija 5,7 miljardi EUR, pārsniedza ES rādītāju.

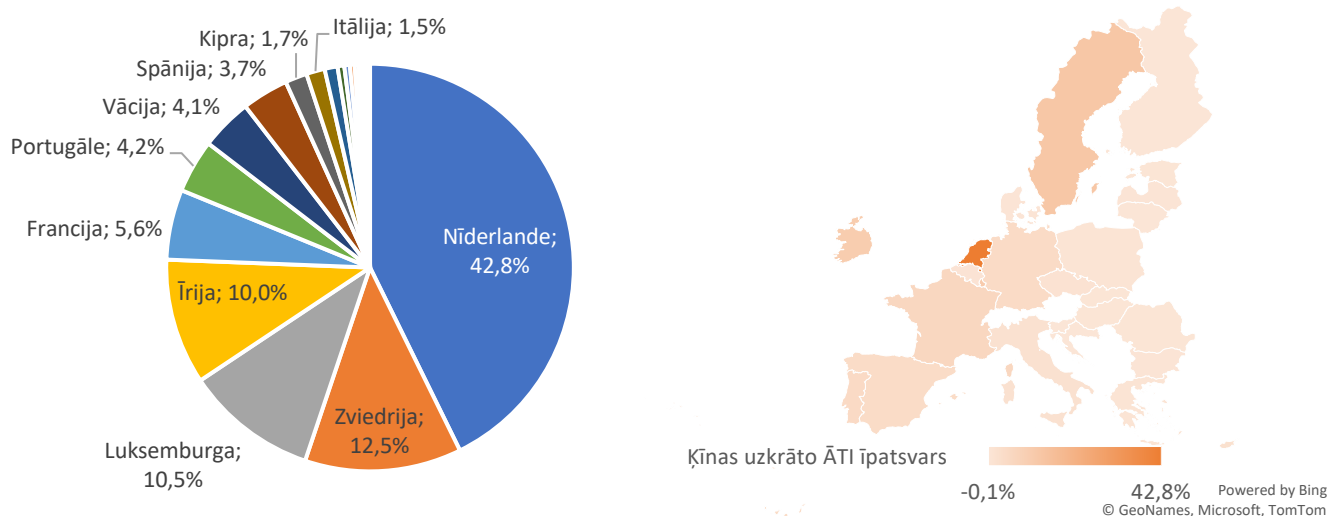
att. 3.7. Uzkrātās ES un Ķīnas ĀTI (kreisā ass) un ES un Ķīnas ĀTI plūsmas (labā ass) (miljoni EUR; 2013.-2018. gads)¹

Savukārt saistībā ar Ķīnas investīcijām Eiropā arvien biežāk runā par to negatīvajām sekām, tādēļ, lai pasargātu ES no negatīvajām sekām, tā pieņēma regulējumu ārvalstu tiešo ieguldījumu izvērtēšanai. Tajā pašā laikā, kā autors minējā, ka Ķīnas investīcijas un BRI projektu īstenošana 17+1 formāta ietvaros, rada risku ES, tomēr apskatot statistiku par Ķīnas ĀTI uzkrājumu, ko parāda attēls 3.9., var redzēt, ka mazākā daļa no Ķīnas investīcijām ir nonākusi Centrālajā un Austrumu Eiropā un tās bija mērķētas uz ES attīstītajām valstīm. Tā vislielākās investīcijas 2018. gadā saņēma Nīderlande, veidojot nedaudz mazāk nekā pusi no kopējām uzkrātajām Ķīnas investīcijām ES. Autoram apskatot dažādo literatūru, var secināt, ka šāda situāciju ir izveidojusies Ķīnas uzņēmumiem aktīvi ieguldot savus līdzekļus ostās un tās infrastruktūrās, ņemot vērā Nīderlandes lomu jūras transporta jomā un Eiropas maģistrālo ostu atrašanās vietu.

Tāpat liela daļa investīciju nonāca Zviedrijā, Luksemburgā, Īrij un Francijā. Savukārt tikai neliela daļa nonāca 17+1 dalībvalstīs – katrā dalībvalstī mazāk nekā 1% no kopējām Ķīnas uzkrāto ĀTI ES apjoma 2018. gadā. Šo tendenci var izskaidrot ar faktu, ka Ķīnas uzņēmumi arvien agresīvāk investē tādās uzņēmumos no kuriem tie var iegūt tehnoloģijas un zināšanas,

¹ Eurostat. *EU Direct Investment Positions, Flows and Income, Breakdown by Partner Countries (BPM6)*. 2020. Pieejams: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_fdi6_geo&lang=en [skatīts 21.05.2020.]

tādēļ investīciju galamērķis ir loģisks, ņemot vērā spēcīgāko uzņēmumu izvietojumu Rietumu Eiropā.

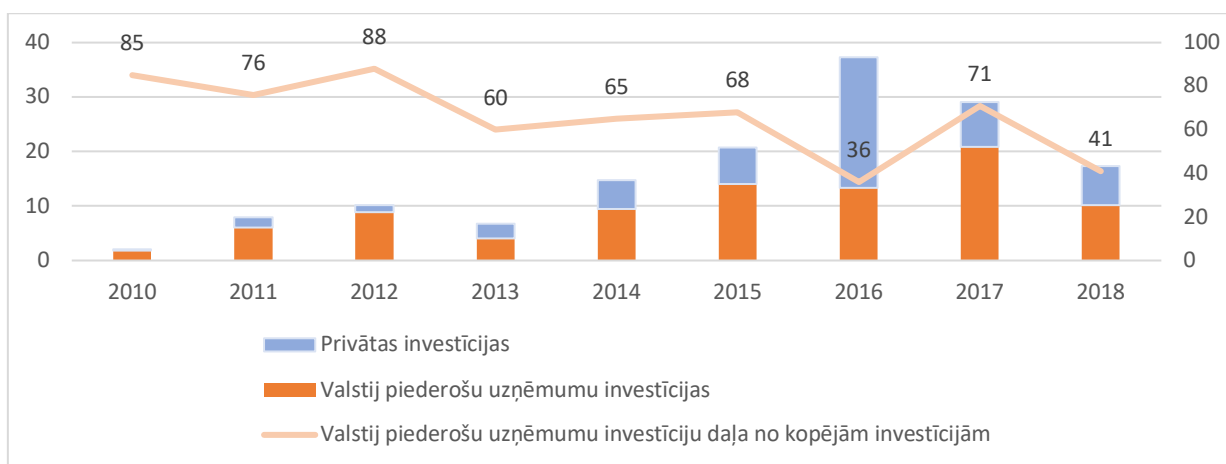

att. 3.8. Ķīnas uzkrāto ĀTI sadalījums pa ES dalībvalstīm (% no Ķīnas kopējām uzkrātajām ĀTI ES; 2018. gads)¹

Ķīnas valsts loma ekonomikā ne tikai rada ietekmi Ķīnā, bet arī citur pasaulē, tai skaitā ES. Attēls 3.9. parāda, ka Ķīnas valstij piederošie uzņēmumi ir bijuši aktīvi ieguldītāji ES. Pēdējo 8 gadu laikā valstij piederošo uzņēmumu īpatsvars Ķīnas ĀTI ir samazinājies un 2018. gadā sasniedza 41% no kopējām ārvalstu investīcijām, tomēr šis rādītājs joprojām paliek augsts. Pirmkārt, tas rada jautājumu par Ķīnas valdības ietekmes vēlmi un investīciju politizāciju, lai iegūtu nepieciešamās tehnoloģijas. Otrkārt, valstij piederošiem uzņēmumiem ir pieeja finansējumam, kas tiem ļauj pārpirt jebkuru konkurentu. Šo iemeslu dēļ ES ir ieviesusi jau iepriekš minēto regulējumu ārvalstu tiešo ieguldījumu izvērtēšanai.

Neskatoties uz faktu, ka arvien vairāk privātu uzņēmumu veic ieguldījumus ES, arī šiem uzņēmumiem ir iespēja tikt pie finansējuma, lai spētu veikt ieguldījumus ES.

¹ Eurostat. *EU Direct Investment Positions, Flows and Income, Breakdown by Partner Countries (BPM6)*. 2020. Pieejams: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_fdi6_geo&lang=en [skatīts 21.05.2020.]

att. 3.9 Ķīnas ĀTI ES (28) pēc investoru veida (kreisā ass: investoru veids, miljardi EUR; labā ass: % no kopējām Ķīnas ĀTI; 2010.- 2018. gads)¹

ES un Ķīnas ekonomiskās attiecības ir dinamiskas un preču tirdzniecības apjomi veido vairāk nekā 1,5 miljardus EUR dienā. Abas partneres ieņem augstu svarīgumu to tirdzniecības attiecībās – ES ir Ķīnas lielākā tirdzniecības partnere, kamēr Ķīna ES otra lielākā tirdzniecības partnere. Tomēr preču tirdzniecības attiecībās ir nelīdzsvarotas, ES negatīvai tirdzniecības bilancei esot tikpat lielai, kā tās eksportam uz Ķīnu. Tajā pašā laikā tirdzniecības attiecībās ir gan eksporta, gan importa koncentrācija – tirdzniecība balstās uz pāris preču grupām. Šī tendence arī parādījās apskatot ES ievainojamības indeksu pret Ķīnu. Tomēr rezultātā, ES ievainojamība pret Ķīnu nebija tik izteikta.

Savukārt pakalpojumu tirdzniecībā ES bija izteikti pozitīva bilance, turklāt neskatoties uz Ķīnas ierobežojumiem, tā katru gadu pieaug. Galvenās pakalpojumu eksporta grupas sakrīt ar tām, kur Ķīnā valda mazāk ierobežojumu – dažādi uzņēmējdarbības un transporta pakalpojumi.

Arī ārējo tiešo investīciju jomā, ES ir investējusi vairāk Ķīnā nekā Ķīna ES, tomēr ES ĀTI plūsmas samazinās, ierobežojošās investīciju vides dēļ. Tomēr uztraucošāks ir fakts par Ķīnas valdības lomu ieguldījumu jomā, kas varētu būt saistīts ar mērķtiecīgu ES uzņēmumu pārņemšanu, lai piekļūtu nepieciešamajām tehnoloģijām un konkurentu pārpirkšanai, ko Ķīnas uzņēmumi spēj izdarīt, viegli pieejamā finansējuma dēļ.

¹ Hannemann, Thilo, Huotari, Mikko & Kratz, Agatha. *Chinese FDI in Europe: 2018 Trends and Impact of New Screening Policies*. Rhodium Group & Mercator Institute for China Studies. 2019. Pieejams: <https://www.merics.org/en/papers-on-china/chinese-fdi-in-europe-2018> [skatīts 21.05.2020.]

3.3. Risku izvērtējums Eiropas Savienības un Ķīnas ekonomiskajās attiecībās

Pasaule turpina strauji attīstīties un izmainās spēku samēri starp dažādiem veidojumiem. Ķīna ir strauji attīstījusies un kļuvusi par vienu no pasaules ekonomikas smagsvāriem un pievienojusies jau esošajiem – ES un ASV. Tas rada saspringumu un konkurenci savā starpā, novedot pie dažādu instrumentu, tai skaitā ekonomikas izmantošanas savu mērķus sasniegšanai.

Šī savstarpējā konkurence atstāj iespaidu uz citu valstu ekonomikā un to drošību. Pirmajā nodaļā autoram apskatot ekonomiskās drošības definīcijas, tika secināts, ka ekonomiskā drošības mērķis ir aizsargāt valsts ekonomikas noturību, politisko neatkarību un spēcīgu ekonomiku, kas veicina labklājību. Šī iemesla dēļ, jebkas, kas apdraud ekonomikas attīstību un lēmumu pieņemšanas neatkarību, var tik uzskatīts par apdraudējumu.

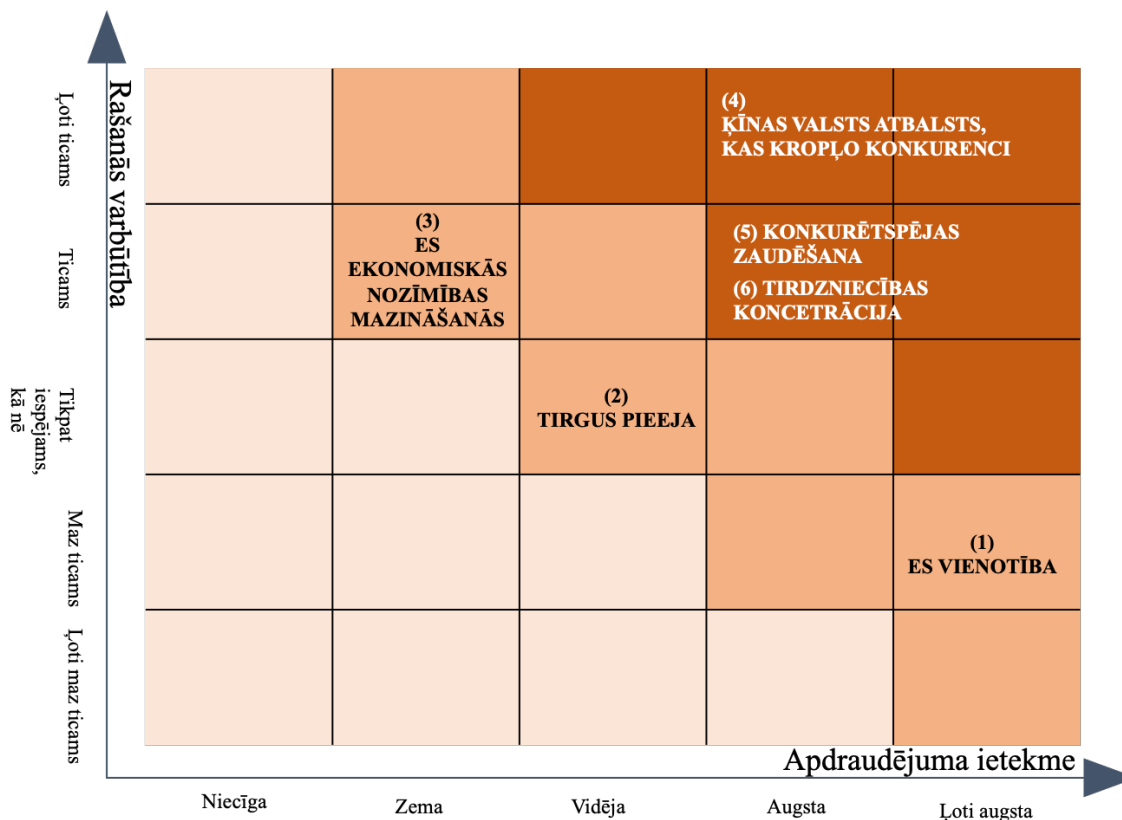
ES un Ķīnai ir viena no dinamiskākajām ekonomikas attiecībām tirdzniecībai veidojot 1,5 miljardu EUR dienā. Abas ekonomikas ir savstarpēji saistītas un lēmumi vienā atstāj iespaidu uz otru ekonomiku. Šī nozīmība un spēja atstāt iespaidu uz otru partneri ir risks ekonomikai. Turklāt Ķīna ir arvien mērķtiecīgāka savu ekonomisko instrumentu izmantošanā un tās ambīciju upuris ir arī ES.

Tajā pašā laikā novērtējot ES ekonomikas ievainojamību un noturību, autors secināja, ka tā ir pietiekami spēcīga, turklāt tas parādījās arī tirdzniecības attiecībās ar Ķīnu. Tomēr tajā pašā laikā, ES un tās dalībvalstu pieņemtās politikas neveicina ekonomikas noturību ārējiem draudiem, radot apdraudējumu ekonomiskajai drošībai.

Autoram apskatot teorētisko literatūru un datus par Ķīnas ekonomikas attīstību ir izvirzījis sešus, autora prāt, nozīmīgākos riskus ES ekonomiskajai drošībai:

1. ES vienotība;
2. Tirdzniecības pieeja;
3. ES ekonomiskās nozīmības mazināšanās;
4. Ķīnas valsts atbalsts, kas kropļo konkurenci;
5. Konkurētspējas zaudēšana;
6. Tirdzniecības koncentrācija.

Balstoties uz pirmajā nodaļā aprakstīto risku novērtēšanas teoriju un ņemot vērā iepriekšējās nodaļās izstrādātos secinājumus un savu pieredzi, autors katru no izvirzītajiem riskiem ir novērtējis pēc rašanās varbūtības (no ļoti maz ticamas līdz ļoti ticamai) un apdraudējuma ietekmes (no niecīgas līdz ļoti augstai). Šis novērtējuma rezultāts ir ievietots riska matricā, kas ir parādīts attēlā 3.10.

att. 3.10. ES un Ķīnas ekonomisko attiecību risku matrica (gaišākais iekrāsojums norāda uz zemu risku, vidēji tumšais uz vidēju risku, tumšākais iekrāsojums uz augstu risku)

1. ES vienotība

Viena no lielākajām ES priekšrocībām ir ES vienotais tirgus, kas sniedz ES dalībvalstīm milzīgus ekonomiskos ieguvumus. ES vienotība arī ļauj tai būt par vienu no ekonomikas līderēm, apkopotajam ES IKP esot otram lielākajam pasaulē. Tas sniedz ES ietekmes spējas un vienotais tirgus ir pievilcīgs trešajām pasaules valstīm, kas vēlas realizēt savu produkciju.

Tajā pašā laikā ES nav federāla valsts, bet gan valstu savienība, kur valstis ir nodevušas nelielu daļu savas suverenitātes pār nacionālai organizācijai. Turklāt arī jomās, kuras ir ES kompetencē, piemēram, tirdzniecības politika, tai ir nepieciešams konsultēties ar dalībvalstīm, kas ietekmē arī ES kompetences.

Tajā pašā laikā Ķīna saprot, ka ES veido 27 atsevišķas valstis, tāpēc bieži vien tā dibina kontaktus ar katru valsti atsevišķi ne ES, tādā veidā izmantojot “dalīt un valdīt” politiku. Tas parādās 17+1 formātā, kur Ķīna sadarbojas ar atsevišķām dalībvalstīm. Tajā pašā laikā arī Rietumu ES dalībvalstis slēdz atsevišķus darījumus ar Ķīnu, tādā veidā graujot ES vienotību.

Turklāt šo faktoru varētu attiecināt, kā risku visai Rietumu sabiedrotiem. Lielākās attīstītās ekonomikas – ASV un ES – maz koordinējas savā starpā, lai risinātu jautājumu par Ķīnu un bieži to politikas ir pretējas. Kamēr ES ar Ķīnu problēmas risina sarunu ceļā, tikmēr ASV izmanto tarifus. Turklāt tiek apšaubīta ASV un Ķīnas pirmā posma tirdzniecības

vienošanās PTO standartiem un ES māc bažas par tā ietekmi uz tās ekonomiku un ekonomisko drošību.

Kopumā autors šo ir novērtējis, kā vidēju risku. Šim scenārijam attīstoties, tam būtu ļoti augsta ietekme uz ES. Pirmkārt, Ķīnas ietekmes rezultātā dalībvalstis varētu nespēt vienoties par kādu lēmumu, tā nespējot reaģēt uz Ķīnas augošo spēku. Otrkārt, ja ES vienotība tiek sagrauta visaugstākajā līmenī, t.i. vienotā tirgus nefunkcionēšana, tas sagrautu dalībvalstu ekonomikas un radītu ekonomisko nedrošību. Tomēr tajā pašā laikā, ES apzinās savu vienotā tirgus spēku, tādēļ tas tiks aizsargāts un autors uzskata, ka šāda scenārija piepildīšanās ir maz ticama.

2. Tirgus pieeja

Viens no veidiem, kā spēt attīstīt ekonomiku un palielināt labklājību ir brīvā tirdzniecība un jaunu eksporta tirgu nodrošināšana. ES ne tikai ir svarīgs tās vienotais tirgus, bet arī jauni trešo valstu tirgi, tādēļ tā ekstensīvi slēdz brīvās tirdzniecības nolīgumus.

Savukārt apskatot Ķīnas ekonomiku, tika secināts, ka tā ir protekcioniska un ļoti aizsargā savu tirgu. Ķīnas pakalpojumi tirdzniecība un ārvalstu ieguldītāju iespējas ir ļoti ierobežotas. Turklāt, ārvalstu uzņēmumi reti var piedalīties un uzvarēt valsts iepirkumu konkursos. Tas rada ekonomiku nesabalansētību – Ķīnas uzņēmumiem ir neierobežotas iespējas darboties un gūt peļņu ES tirgū, kamēr ES uzņēmumiem tā ir ierobežota (piemēram, Ķīnas tirgus ir grūti pieejams dažādu formalitāšu un citu šķēršļu veidā, vai arī ES uzņēmumiem jāpiekrīt dalīties ar savām tehnoloģijām un zināšanām, veidojot kopuzņēmumus) vai tas ir slēgts pilnībā.

No otras puses, Ķīnas tirgus jau ir pietiekami ierobežots un Ķīnai ir mazākas ietekmes spējas pār ES. Ķīna tirdzniecības politiku un tirgus pieeju izmanto, kā politisku instrumentu (COVID-19 krīzes laikā, tā ierobežoja importu no Austrālijas, kura pieprasīja neatkarīgu izmeklēšanu par pandēmijas izplatīšanos). Ņemot vērā, ka ES importē no Ķīnas vairāk nekā Ķīna no ES, tad ES uzliekot importa tarifus vai ierobežotu importu kā tādu spētu nodarīt lielāku kaitējumu Ķīnas ekonomikai nekā, ja tas notiek otrādi. Protams, kā tas ir ar tirdzniecības ierobežošanu, zaudētāji būtu abās pusēs. ES cenšas atrast instrumentus, kas mazinātu negatīvo ietekmi uz pašas ekonomiku, kamēr radītu lielu ietekmi uz Ķīnas ekonomiku – piemēram, šobrīd izstrādē ir starptautiskā valsts iepirkuma instruments, ar kuru ES varētu ierobežot savu iepirkumu tirgu noteiktām trešajām valstīm.

Tā kā Ķīna izmanto tirdzniecību, kā politisku instrumentu (gan Ķīnas un ASV tirdzniecības karš, gan minētais piemērs ar Austrāliju) pastāv risks, ka Ķīna vēl vairāk varētu ierobežot savu tirgu. Tajā pašā laikā Ķīna ir ieinteresēta ekonomiskajā attīstībā un tirdzniecība

ar tādu ekonomiku, kā ES tas veicina. Šāda scenārija papildīšanos autors vērtē, kā vidēju – ja nepieciešams Ķīna var izmantot tirdzniecību, kā ieroci, bet tajā pašā laikā tā tiecas uz ekonomisko sadarbību (to paradīja abi OECD indeksi, kur pakalpojumu tirdzniecības un ĀTI ierobežojumi samazinās).

Lai arī ES eksports ir mazāks nekā Ķīnas imports, tomēr Ķīna ir trešais lielākais eksporta tirgus ar vērtību 198 miljardi EUR. Zaudējot daļu vai pilnībā šo tirgu, ietekme uz ES ekonomiku būtu nozīmīga. Tādēļ autors vērtē to, kā vidēju un kopumā šī scenārija risks ir vidējs.

3. ES ekonomiskās nozīmības mazināšanās

Lai arī ES ekonomika katru gadu turpina augt, tomēr tā aug daudz lēnāk nekā attīstības valstu ekonomikas, īpaši Ķīnas. Līdz ar to ES ekonomikas nozīmība pasaulē mazinās. Lai arī šis process nav tieši saistīts ar Ķīnu, tomēr Ķīna tajā spēlē nozīmīgu lomu.

ES izmantojot savus brīvās tirdzniecības nolīgumus izplata savas vērtības un standartus. Brīvās tirdzniecības nolīgumi ne tikai atvieglo tirdzniecību, bet puses vienojas izmantot noteiktus standartus (kas parasti balstās uz ES augstākajiem standartiem) un principus, kā Starptautiskās darba organizācijas konvenciju pieņemšanu un īstenošanu, atsauce uz vides aizsardzību u.c. Līdzīgi savas vērtības un standartus izplata Ķīna izmantojot BRI.

Tāpat Ķīna kļūst arvien vairāk tehnoloģiski attīstīta un tā sāk ietekmēt pasaules tehnoloģiju standartus (t.sk. mākslīgā intelekta jomā, 5G u.c.). Tāpat Ķīna arvien vairāk ietekmē dažādas organizācijas, kur ES kļūst arvien mazāka loma. Piemēram, šobrīd notiekošajās PTO sarunās par e-komerciju Ķīna aktīvi piedalās vai arī jautājumos par datu plūsmām un lokalizāciju, kur Ķīnai un ES ir atšķirīgi uzskati.

Pēc autora domām šis ir vidējs risks, lai arī scenārija rašanās varbūtība ir ticama, ņemot vērā ES ekonomiskās izaugsmes palēnināšanos un tehnoloģiskās līderības zaudēšanu, tomēr tā ietekme ir zema. Lai arī augstu standartu izplatīšana ir būtiska ES, bet ES tirgus lielums ir būtisks citām pasaules valstīm. Tādēļ, lai piekļūtu ES tirgum tām tik un tā būtu jāseko ES standartiem un ES ekonomika spētu turpināt būt nozīmīga.

4. Ķīnas valsts atbalsts, kas kropļo konkurenci

Viena no skaļākajām problēmām ar ko asociē Ķīnu ir valsts atbalsts tās uzņēmumiem. Kā tika apskatīts iepriekš, šis atbalsts izpaužas, gan subsīdiju, gan labvēlīgākas attieksmes, gan vieglāka finansējumu pieejas dēļ. Tā rezultātā tas kropļo konkurenci un rada negodīgas priekšrocības Ķīnas uzņēmumiem.

Tas īpaši ir parādījies tērauda un alumīnija ražošanā, kur Ķīna spēj saražot lētu produkciju pārsniedzot pieprasījumu, vēlāk šie produkti tiek iepludināti ES zem tirgus cenas, tādā veidā apgrūtinot ES uzņēmumus, kas nespēj konkurēt ar šādu produkciju.

Ierobežotā konkurence Ķīnas tirgū, ļauj tās uzņēmumiem netraucēti izaugt spēcīgākiem un pēc tam iziet pasaules tirgos, ne tikai ES, bet arī citos. Tādā veidā uzņēmumiem ir nepieciešams konkurēt ar saviem Ķīnas konkurentiem savos mājas tirgos un kopējos eksporta tirgos, kamēr Ķīnas uzņēmumi mājas tirgos ir pasargāti.

Tāpat ieguldījumu jomā Ķīnas valsts atbalsts veicina tirgos izkropļošanu. Pieeja vieglam finansējumam un ekstensīvas valsts subsīdijas, ļauj tās uzņēmumiem virs tirgus cenas pārpirkt ārzemju uzņēmumus, kamēr ES uzņēmumi to nespēju, atņemot tiem iespēju attīstīties un neveicinot godīgu konkurenci.

Lai arī tas notiek šobrīd, nav nekādu indikāciju, ka Ķīna būtu gatava mainīt savu politiku attiecībā uz valsts atbalstu, tādēļ pēc autora uzskata, šāds risks turpina pastāvēt un tā varbūtība ir ļoti ticama. Turklāt apdraudējumu ietekme uz ES ekonomiku ir liela. ES uzņēmumi nespēj konkurēt ar Ķīnas uzņēmumiem uz godīgiem konkurences noteikumiem. Šāda konkurences cīņā ES uzņēmumi var zaudēt, radot risku ES ekonomiskajai izaugsmei un tādā veidā ekonomiskajai drošībai. Pēc autora uzskatiem, šāds risks ir augsts.

5. Konkurētspējas zaudēšana

Viens no galvenajiem ekonomikas spēju nodrošinātājiem ir tās konkurētspēja. Pēdējo gadu laikā arvien biežāk runā par ES atpalikšanu tehnoloģiskās attīstības ziņā. Arvien mazāk jauno tehnoloģiju un šādu veidu uzņēmumu nāk no ES. Līdzīgi, kā ar ES ekonomiskās lomas mazināšanos, daļa no problēmas ir pašā ES, tomēr arī Ķīna ir spēlējusi lomu.

Savukārt Ķīna pēdējo gadu laikā ir strauji augusi un kļuvusi par tehnoloģisko līderi. Arvien vairāk jauno tehnoloģiju attīstības notiek Ķīnā – īpaši spilgti piemēri ir 5G tehnoloģijas un mākslīgā intelekta attīstība.

Daļēji to ir veicinājusi ES atvērtība. Ķīnas investīcijas ES ir ne tikai iespēja tās uzņēmumiem izaugt, bet arī tās iespējas piekļūt tehnoloģijām un zināšanām. Turklāt ekonomikas krīze 2008. gadā veicināja šādu uzņēmumu pārpirkšanu.

Turklāt jau iepriekš minētais, ka, lai ES uzņēmumiem būtu iespēja ieiet Ķīnas tirgū, tiem ir nepieciešama veidot kopuzņēmumus un sniegt savas zināšanas un tehnoloģisko ekspertīzi.

Lai arī daļēji tā ir ES atbildība, tomēr Ķīna spēlē lomu ES konkurētspējas mazināšanā. Turklāt, ES nav spējusi mainīt Ķīnas uzvedību, tādēļ ir sagaidāma visai ticama varbūtība, ka šis scenārijs turpināsies arī nākotnē. Turklāt, ja līdz šim ES ir spējusi konkurēt ar Ķīnas

uzņēmumiem inovāciju, ne cenas dēļ, šī iespēja arvien samazinās un ES uzņēmumi varētu zaudēt savu konkurētspējas priekšrocību. Turklāt tehnoloģijas ir ekonomikas dzinulis un ļaus tai attīstīties nākotnē. Pēc autora uzskatiem šim scenārijam ir augsts risks.

6. Tirdzniecības koncentrācija

Ņemot vērā Ķīnas tirgus ierobežojumus, ES tirdzniecība ar Ķīnu ir koncentrējusies dažās produktu grupās. Tas palielina Ķīnas ietekmes līdzekļus ar pāris instrumentiem nodarīt lielāku kaitējumu ES ekonomikai.

Tāpat, kā parādīja statistikas datu analīze, ir pāris importa preču grupas, kurās eksports no Ķīnas veido lielāko daļu no kopējā importa no trešajām valstīm. Turklāt COVID-19 pandēmijas laikā parādījās šīs atkarības nozīmība. Ķīnai apturot savu rūpnīcu darbību un nepiegādājot preces ES ražotājiem, tika pārtraukta ražošana ES, īpaši autorūpniecībā.

Tādā veidā tirdzniecības koncentrācija rada ietekmes sviras pār ES, bet arī reāli var apdraudēt ekonomikas funkcionēšanu. Tādēļ pēc autora domām šī scenārija ietekme ir būtiska. Savukārt scenārija piepildīšanās varbūtība ir ticama, ņemot vērā neseno pieredzi. Kopumā autors uzskata, ka tirdzniecības koncentrācija rada augstu risku ekonomiskajai drošībai.

ES un Ķīnas ekonomikas ir savstarpēji cieši saistītas, abām partnerēm esot nozīmīgām. Ķīnas atšķirīgais skatījums uz pasauli un agresīvā konkurence rada drošības riskus ES ekonomiskajai drošībai. Pēc autora uzskatiem nozīmīgākie riski ES ekonomiskajai drošībai ir ES vienotība, tirgus pieeja un ES ekonomiskās nozīmības mazināšanās, kuru risku pakāpi autors novērtēja, kā “vidēju”. Savukārt tādu risku, kā Ķīnas valsts atbalsts, kas kropļo konkurenci, ES konkurētspējas zaudēšanu un tirdzniecības koncentrāciju, autors novērtēja ar riska pakāpi “augsts”, uzskatot, ka tiem ir augsta ietekme uz ekonomisko drošību un ticama realizēšanās iespējamība.

SECINĀJUMI

1. Drošības pamatbūtība, papildu kāda objekta pastāvēšanas nodrošināšanai, ir nodrošināt tā attīstību un brīvas gribas iespējas.
2. Ekonomika drošības kontekstā ir vairāk spēlējusi instrumenta lomu, tomēr līdz ar pasaules drošības kārtības izmaiņām un globalizāciju, ekonomika ir kļuvusi par daudz būtiskāku drošības sastāvdaļu.
3. Ģeoekonomikas ietvaros ekonomiskie instrumenti tiek izmantoti ģeopolitisku mērķus sasniegšanai, tādā veidā konfliktiem pārejot ekonomikas jomā.
4. Ekonomiskās drošības koncepts ir plašs. Līdzīgi, ka drošība kopumā, ekonomiskās drošības mērķis ir nodrošināt valsts politisko neatkarību, veicināt spēcīgu ekonomiku, kas rada labklājību. Šī iemesla dēļ, viss kas ietekmē šīs spējas var tikt uzskatīts par ekonomiskās drošības elementu.
5. Valstu ekonomiku spēju pārvarēt un mazināt ārējo satricinājumu negatīvās sekas veido divi elementi – ievainojamība jeb valstij piemītošie apstākļi, kas veicina pakļaušanu ārējiem satricinājumiem un noturība, kas ir valsts pieņemtie lēmumi, kas mazina negatīvās sekas uz ekonomiku.
6. Bieži risku izvērtēšana izmanto nacionālos risku izvērtējumus, kuru pamatā ir riska matrica – noteikta riska iespējamības un ietekmes apkopojums.
7. Ķīnas reformas 1970.-tajos gados atvēra valsts ekonomiku un ļāva tai kļūt par vienu no lielākajām ekonomikām pasaulē. Reformu rezultātā Ķīnas ekonomika izveidojās, kā sajaukums starp tirgus mehānismiem un plašu valsts lomu ekonomikā.
8. Sākotnējās reformas ir sasniegušas savu spēju grieztus un Ķīnas izaugsme palēninās. Tās ekonomikai ir nopietnas strukturālās problēmas, kas veido nestabilu, nelīdzsvarotu, nekoordinētu un neilgtspējīgu attīstību, tādēļ nepieciešami jauni attīstības modeļi.
9. Daļa no mūsdienu risinājumiem ir rūpniecības politika un *Made in China 2025* stratēģija, kuras mērķis ir radīt jaunus izaugsmes avotus un attīstīt Ķīnas tehnoloģisko līderību, liekot uzsvāru uz desmit prioritārām nozarēm – piemēram, jaunās paaudzes tehnoloģijas, robotika, biofarmācija u.c. Ķīnas mērķis ir tehnoloģiski apsteigt attīstītās valstis.
10. Lai attīstītu stratēģiskās nozares, tajās tiek ierobežota konkurence un tiek radīti “nacionālie čempioni”, kuri spētu konkurēt globāli. Papildus šādi uzņēmumi saņem subsīdijas, vieglāku pieeju kapitālam u.c.
11. Ķīna ir kļuvusi daudz konkurētspējīgāka un tās zinātniskā attīstība ir nodrošinājusi konkurētspēju tradicionālos Eiropas nišas tirgos un dominanci pasaules ekonomikā.

12. COVID-19 pandēmija ir atstājusi iespaidu uz Ķīnas ekonomiku. Tiek sagaidīts, ka pirmo reizi vairāku desmitgažu laikā Ķīnas ekonomika saruks. Tāpat ir jautājumi par krīzes ilgtermiņu ietekmi uz Ķīnas lomu pasaulē - pandēmija ir parādījusi globālo piegāžu ķēžu vājumu un arvien vairāk valstu vēlās rūpniecības pārcelšanu uz mītnes zemēm, tādā veidā graujot Ķīnas lomu pasaulē.
13. Ķīnas ārējo ekonomisko attiecību mērķis ir palielināt tās stratēģisko pozīciju pasaules vērtību ķēdēs, kā arī veicināt Ķīnas dominējošos stāvokli un asimetrisko savstarpējo atkarību Ķīnas labā.
14. Ķīna ir ieguvusi no dalības Pasaules Tirdzniecības organizācija un tā ir veicinājusi tās ekonomisko izaugsmi, tomēr Ķīna nav pilnība ieviesusi savas uzņemtās PTO saistības – ir mazinājušies Ķīnas uzliktie importa tarifi, bet tajā pašā laikā palielinājušās netarifū barjeras.
15. Līdz ar ekonomisko attīstību un Ķīnas tehnoloģisko izaugsmi ir mainījusies tās eksporta struktūra un arvien būtiskās ir preces, kuru ražošanā ir nepieciešama augstākas kvalifikācijas darbaspēks un kuras ir tehnoloģiski ietilpīgas.
16. Ķīnas pakalpojumu tirdzniecība un ārvalstu investīcijas ir daudz ierobežotākas nekā OECD vidēji. Tomēr abās jomās ir redzami uzlabojumi un Ķīnas atvēršanās turpināšanās.
17. Ķīnas ekonomiskā izaugsme ir gan palielinājusi tās ietekmi pasaulē, gan arī padarījusi par pašpārliecinātāku globālo spēlētāju. Ķīna pakāpeniski attīsta savu skatījumu uz pasauli un tās pārvaldību. Turklāt Ķīnas ekonomikas modeli met izaicinājumu Rietumu uzstādījumiem.
18. “Joslas un ceļa iniciatīva” jeb BRI ir viens no galvenajiem ietekmes veicināšanas projektiem. Tas arī palīdz Ķīnai risināt samilzušās ekonomikas problēmas – tas ļauj atrast jaunus noieta tirgus, attīstīt augsto tehnoloģiju ražošanu, izmantot pārprodukciju un veicināt jaunas izplatību.
19. BRI ir infrastruktūru projektu apkopojums, veidojot sauszemes ceļu caur Centrālajai Āzijai uz Eiropu un jūras ceļu caur Dienvidaustrumu Āziju uz Dienvidāziju, Āfriku un Eiropu.
20. Lielākās bažas par BRI ir saistītas ar dalībvalstu parāda sloga palielināšanos, ņemot vērā, ka projekti ir aizdevuma finansēti. Daudzām valstīm ir radušās grūtības atgriezt aizņēmu, tādā veidā Ķīna iegūst ietekmi pār tām. Tāpat ne vienmēr projekti ir vērsti uz uzņemošās valsts attīstību un vairāk koncentrējas uz Ķīnas interesēm, liekot uzsvāru uz Ķīnas uzņēmumiem un darbaspēku.
21. Ķīnas ietekme un BRI projekti sniedz arī ES – “17+1” formāts stiprina sadarbību starp Centrālo un Austrumu Eiropu ar Ķīnu. Tomēr šī formāta galvenā kritika ir par ES vienotības graušānu un Ķīnas ietekmes un sev labvēlīgu lēmumu ES iekšienē iegūšanu.
22. ES ekonomikas ievainojamības un noturības indeksu analīze norādīja, ka ES un daļai to dalībvalstu ekonomiku ir zems ievainojamības līmenis, kuru nodrošināja diferencēts

- eksports uz trešajām valstīm un neatkarība no stratēģiskā importa. Tajā pašā laikā, ekonomikas noturības indekss parādīja, ka ES un to dalībvalstu lēmumi un īstenotie pasākumi neveicina ekonomisko noturību jeb spēju mazināt ārējo draudu negatīvās sekas.
23. ES un Ķīna viena otrai ir nozīmīgas tirdzniecības partneres. Tomēr preču tirdzniecības attiecības ir nelīdzsvarotas, ES ir negatīva tirdzniecības bilance. Tajā pašā laikā tirdzniecības attiecībās ir gan eksporta, gan importa koncentrācija - tirdzniecība balstās uz pāris preču grupām. Šī tendence arī pārradījās apskatot ES ievainojamības indeksu pret Ķīnu. Tomēr indeksa analīzes rezultātā, ES ievainojamība pret Ķīnu nebija tik izteikta.
24. Satraucošs ir Ķīnas valdības loma ieguldījumu attiecībās. Ķīnas ieguldījumi bieži ir saistīti ar mērķtiecīgu ES uzņēmumu pārņemšanu, lai piekļūtu nepieciešamajām tehnoloģijām un konkurentu pārpirkšanai, ko Ķīnas uzņēmumi spēj izdarīt, viegli pieejamā finansējuma dēļ.
25. ES un Ķīnas ekonomikas ir savstarpēji cieši saistītas. Ķīnas atšķirīgais skatījums uz pasauli un agresīvā konkurence rada drošības riskus ES ekonomiskajai drošībai. Darbā būtiskākie riski ES ekonomiskajai drošībai tiek minēti Ķīnas ietekme uz ES vienotību, Ķīnas tirgus pieejas jautājumi un ES ekonomiskās nozīmības mazināšanās, kuru ir tikt novērtēti, kā “vidēju” risku pakāpi. Savukārt tādos riskus, kā Ķīnas valsts atbalsts, kas kropļo konkurenci, ES konkurētspējas zaudēšanu un ES un Ķīnas tirdzniecības koncentrāciju tika novērtēti ar “augstu” riska pakāpi, uzskatot, ka tiem ir augsta ietekme uz ekonomisko drošību un ticama realizēšanās iespējamība.

PRIEKŠLIKUMI

Nosakot un izvērtējot ekonomiskos drošības riskus, pēc autora domām, Ķīnas apdraudējumu ES ekonomikai mazināšanai Eiropas Komisijai ir nepieciešams:

1. Stiprināt ES vienotību, koordinējot dalībvalstu sadarbību ar Ķīnu, izstrādājot stratēģiju sadarbībai ar Ķīnu un regulāri sekojot līdzī ES-Ķīnas samitu apņemšanām. Izmantot "17+1" formātu, kā paralēlu procesu, lai virzītu ES svarīgus jautājumus ekonomiskajās attiecībās ar Ķīnu, kā tirgus pieeja, valsts atbalst mazināšanu.
2. Paplašināt ES uzņēmumu tirgus pieeju, turpināt sarunas un noslēgt Visaptverošo Ieguldījumu aizsardzības nolīgumu ar Ķīnu, kā arī panākt reālas apņemšanās no Ķīnas par tirgus atvēršanu ES uzņēmumiem, t.sk izmantojot ES ekonomisko svaru un tās ietekmes sviras, piemēram, ierobežojot Ķīnas uzņēmumu tirgus pieeju ES.
3. Veicināt ES ekonomikas nozīmību stiprinot ES konkurētspēju. Stiprināt vienotu ES rūpniecības politiku un veidot "Eiropas čempionus", kas varētu būt vairāku ES reģistrētu uzņēmumu korporācija, tādā veidā sadarbojoties un spējot konkurēt globāli. Tāpat stiprināt tehnoloģiju attīstību, savienojot to ar rūpniecības politiku un definējot ES prioritātes, kā jaunākas videi draudzīgās tehnoloģijas.
4. Mazināt Ķīnas valsts atbalsta sekas, pilnībā ieviešot Ārvalstu ieguldījumu pārbaudes regulu, aizsargājot kritiski svarīgos uzņēmumus un izvērtējot ieguldītāju īpašniekus. Tāpat efektīvi ieviest antidempinga un antisubsīdiju instrumentus, lai pasargātu ES no tirgus kropļojošiem efektiem. Sadarboties starptautiskā līmenī gan ar citām attīstītām valstīm, gan starptautisko formātu ietvaros (kā PTO, G7 u.c.), lai veicinātu Ķīnu pārskatīt valsts atbalsta politiku.
5. Stiprināt ES neatkarību un mazinātu riskus no tirdzniecības koncentrācijas ar Ķīnu, panākot plašāku tirgus pieeju. Kā arī attīstīt jaunus eksporta (kā arī importa) tirgus, noslēdzot jaunus brīvās tirdzniecības līgumus, piemēram, ar Indiju, Austrāliju, Jaunzēlandi, Tuvo Austrumu valstīm, Mercosur.

Izvērtējot ES ekonomisko ievainojamības indeksu un noturības indeksu, autors izskata, ka dalībvalstu valdībām ir jāstiprina to ekonomisko noturību, īpaši attiecībā uz finansējuma pieejamību privātam sektoram, uzlabojot ekonomisko pārvaldību ar administratīvā sloga mazināšanu un jaunu uzņēmējdarbības iespēju veicināšanu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Statistisko datu avoti:

1. Eurostat:

- a. *Balance of Payments by Country – Annual Data (BPM6)*. Pieejams:
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_c6_a&lang=en
[skatīts 15.05.2020.]
- b. *EU Direct Investment Positions, Flows and Income, Breakdown by Partner Countries (BPM6)*. 2020. Pieejams:
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_fdi6_geo&lang=en [skatīts 21.05.2020.]
- c. *EU Trade Since 1988 by BEC*. 2020. Pieejams:
<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=DS-032655&lang=en> [skatīts 15.05.2020.]
- d. *EU Trade Since 1988 by CN8*. 2020. Pieejams:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/> [skatīts 08.05.2020.]
- e. *EU Trade since 1988 by CPA 2.1*. 2020. Pieejams:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/submitopensavedextraction.do?extractionId=15879900&datasetID=DS-059268&keepsessionkey=true>
[skatīts 15.05.2020.]
- f. *Extra-EU Trade by Partner*. 2020. Pieejams:
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_maineu&lang=en [skatīts 20.05.2020.]
- g. *General Government Gross Debt – Annual Data*. 2020. Pieejams:
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina225/default/table?lang=en>
[skatīts 15.05.2020.]
- h. *GDP and Main Components (Output, Expenditure and Income)*. 2020. Pieejams:
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en [skatīts 15.05.2020.]
- a. *International Investment Position – quarterly and annual data (BPM6)*. 2020. Pieejams:
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_iip6_q&lang=en
[skatīts 08.05.2020.]
- b. *International Trade in Services (since 2010) (BPM6)*. 2020. Pieejams:

- https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_its6_det&lang=en [skatīts 21.05.2020.]
- c. *Intra and Extra-EU Trade by Member State and by Product Group*. 2020. Pieejams:
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_intratrd&lang=en [skatīts 15.05.2020.]
2. OECD:
- a. *Gross Domestic Product (GDP)*. 2020. Pieejams:
https://stats-1.oecd.org/index.aspx?DatasetCode=SNA_TABLE1
[skatīts 05.05.2020.]
- b. *Inflation, GDP deflator (annual %)*. 2020. Pieejams:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?locations=EU>
[skatīts 15.05.2020.]
- c. *Level of GDP per capita and productivity*. 2020. Pieejams:
<https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=54369#> [skatīts 05.05.2020.]
- d. *Main Science and Technology Indicators: Gross Domestic Expenditures on R&D at current PPP \$*. 2020. Pieejams:
https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=MSTI_PUB&lang=en#
[skatīts 30.04.2020.]
- e. *Population*. 2019. Pieejams:
<https://data.oecd.org/pop/population.htm> [skatīts 28.04.2020]
- f. *Services Trade Restrictiveness Index*. 2020. Pieejams:
<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STRI#> [skatīts 06.05.2020.]
3. The World Bank:
- a. *Domestic Credit to Private Sector by Banks (% of GDP)*. 2020. Pieejams:
<https://data.worldbank.org/indicator/FD.AST.PRVT.GD.ZS>
[skatīts 15.05.2020]
- b. *GDP (current US\$) – China, United States, European Union, Japan*. 2019. Pieejams:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN-US-EU-JP> [skatīts 30.04.2020.]
- c. *GDP growth (annual %) – China, European Union, United States, Japan*. 2020. Pieejams:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN-EU-US-JP> [skatīts 11.05.2020.]

4. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD):
 - a. *Foreign Direct Investment: Inward and Outward Flows and Stocks, Annual*. 2019. Pieejams:
<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>
 [skatīts 05.05.2020.]
 - b. *International Trade in Goods and Services: Trade Structure by partner, product or service-category*. 2019. Pieejams:
<https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>
 [skatīts 11.05.2020.]
 - c. *Import Tariff Rates on Non-agricultural and Non-fuel products, annual*. Pieejams: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>
 [skatīts 06.05.2020.]
 - d. *Merchandise Trade Matrix – Product Groups, Exports in Thousands of United States Dollars, Annual*. 2019. Pieejams:
<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739> [skatīts 09.05.2020.]
 - e. *Merchandise Trade Matrix – Product Groups, Imports in Thousands of United States Dollars, Annual*. 2019. Pieejams:
<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741> [skatīts 09.05.2020.]
 - f. *Services (BPM6): Exports and Imports by Service-category and by Trade-partner, annual*. 2019. Pieejams:
<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=135718> [skatīts 09.05.2020.]
5. United Nations Development Programme:
 - a. *Human Development Reports: Expected Years of Schooling (years)*. 2019. Pieejams:
<http://hdr.undp.org/en/indicators/69706#> [skatīts 15.05.2020.]
 - b. *Human Development Reports: Life Expectancy at Birth*. 2019. Pieejams:
<http://hdr.undp.org/en/indicators/69206> [skatīts 15.05.2020.]
 - c. *Human Development Reports: Mean Years of Schooling (years)*. 2019. Pieejams:
<http://hdr.undp.org/en/indicators/103006> [skatīts 15.05.2020.]
6. World Trade Organisation (WTO): *Non-tariff barriers – Tables by Members*. 2020. Pieejams:

Grāmatas un raksti grāmatās:

7. **Buzans, Barijs, Bleire, Daina (red.), Kaurāte, Gunta (tulk.).** *Cilvēki, valstis un bailes: problēmas, kas saistītas ar starptautiskās drošības izpēti pēc Aukstā kara.* Rīga: AGB, 2000. 375. lpp.
8. **Buzan, Barry.** *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era.* 2nd ed. Colchester: ECPR Press, 2007. p. 311.
9. **Delogu, Bernardo.** *Risk Analysis and Governance in EU Policy Making and Regulation.* Switzerland: Springer International Publishing, 2016: p. 288.
10. **Ozoliņa, Žanete.** *Re-considering the Concept of Security.* In *Rethinking Security*, Ozoliņa, Žanete (ed.). Rīga: Zinātne, 2010: pp. 9-38.

Žurnāli un raksti žurnālos:

11. **Akhmetshin, Elvir M., Pavlyuk, Albert V., Kokorev, Alexander S., Lazareva, Tatiana G. & Artemova, Elena I.** *Assessment of the Economic Security of the Region (on the example of the Chelyabinsk region).* Journal of Applied Economic Sciences 13, no. 8 (2018): pp. 2309-2322.
12. **Bosson, Raphael & Hegemann, Hendrik.** *EU Internal Security Governance and National Risk Assessments: Towards Common Technocratic Model?* European Politics and Society 17, no. 2 (2016): pp. 226-241.
13. **Boutin, J.D. Kenneth.** *Beyond Interdependence: Economic Security and Sino-American-Australian trilateralism.* International Journal 70, no. 3 (2015): pp. 372-390.
14. **Briggs, Chad Michael.** *Climate Security, Risk Assessment and Military Planning.* International Affairs (Royal Institute of International Affairs) 88, no. 5 (2012): pp. 1049-1064.
15. **Briguglio, Lino, Cordina, Gordon, Farrugia, Nadia & Vella, Stephanie.** *Economic Vulnerability and Resilience: Concepts and Measurements.* Oxford Development Studie 37, no. 3 (2009): pp. 229-247.
16. **Briguglio, Lino Pascal.** *Exposure to external shock and economic resilience of countries: evidence from global indicators.* Journal of Economic Studies 43, no. 6 (2016): pp. 1057-1078.
17. **Cable, Vincent.** *What is International Economic Security?* International Affairs (the Royal Institute of International Affairs) 71, no. 2 (1995): pp. 305-324.

18. **Dent, Christopher M.** *Singapore's Foreign Economic Policy: the Pursuit of Economic Security*. *Contemporary Southeast Asia* 23, no. 1 (2001): pp. 1-23.
19. **Fleychuk, Maria, Ganski, Uladzimir, Kutysk, Valentyna & Tsybouski, Viktor.** *Foreign Economic Security Strengthening in the Context of Geopolitical Reorientation*. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 41, no. 1 (2019): pp. 12-24.
20. **Geeraerts, Gustaaf & Weiping, Huang.** *The Economic Security Dimension of the EU-China Relationship: Puzzles and Prospects*. In *Security Relations between China and the European Union. From Convergence to Cooperation?*, Kirchner, Emil J., Christiansen, Thomas & Dorussen, Han (eds.), pp. 187-208. Cambridge: Cambridge University Press, 2016: pp. 3.
21. **Glöser, Simon, Espinoza, Luis Terecero, Gandberger, Carsten & Faulstich, Martin.** *Raw Material Criticality in the Context of Classical Risk Assessment*. *Resources Policy* 44 (2015): pp. 35-46.
22. **Grosse, Tomasz Grzegorz.** *Geoeconomic Relations Between the EU and China: the Lessons from the EU Weapon Embargo and from Galileo*. *Geopolitics* 19, no. 1 (2014): pp. 40-65.
23. **Hagmann, Jonas & Dunn Cavelty, Miriam.** *National Risk Registers: Security Scientism and the Propagation of permanent insecurity*. *Security Dialogue* 43, no. 1 (2012): pp. 79-96.
24. **Hammerstad, Anne & Boas, Ingrid.** *National security risks? Uncertainty, Austerity and other Logics of Risk in the UK Government's National Security Strategy*. *Cooperation and Conflict* 50, no. 4 (2015): pp. 475-491.
25. **Holikov, Ivan.** *Principles of Economic Security*. *Economic Annals-XII* 9-10, Part 2 (2014): pp. 8-11.
26. **King, Amy.** *Economics and Security*. In *New Directions in Strategic Thinking 2.0*, Glenn, Russel W. (ed.), 23-35. ANU Press, 2018
27. **Mastanduno, Michael.** *Economics and Security in Statecraft and Scholarship*. *International Organization* 52, no. 4 (1998): pp. 827.
28. **Mennen, Marcel G. & van Tuyll, M. C.** *Dealing with Future Risks in the Netherlands: the National Security Strategy and the National Risk Assessment*. *Journal of Risks Research* 18, no. 7 (2015): pp. 860-876.
29. **Momot, Tatyana & Avanesova, Nina.** *Systematization of International Experience of Ensuring Economic Security of Exacerbation of the Threats and Challenges of a New*

- Type for National and International Security*. Baltic Journal of Economic Studies 2, no. 1 (2016): pp. 77-83.
30. **Murnane, Richard, Simpson, Alanna & Jongman, Brenden.** *Understanding Risk: What Makes a Risk Assessment Successful?* International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment 7, no. (2016): pp. 186-200.
 31. **Neves, Miguel Santos.** *Economic Diplomacy, Geo-economics and the External Strategy of Portugal*. JANUS.NET e-journal of International Relations 8, no. 1 (2017): pp. 88-118.
 32. **Nunes-Vaz, Rick, Lord, Steven & Bilusich, Daniel.** *From Strategic Security Risks to National Capability Priorities*. Security Challenges 10, no. 3 (2014): pp. 23-50.
 33. **Reynolds, Larry.** *The Future of International Economic Policy*. Management Review 82, no. 3 (1993): pp. 31.
 34. **Scott, David.** *China and the Baltic States: Strategic Challenges and Security Dilemmas for Lithuania, Latvia and Estonia*. Journal of Baltic Security 4, no.1, 2018: pp. 25-37.
 35. **Skidmore, David.** Review of the book *Security: a New Framework for Analysis* by Barry Buzan, Ole Waever and Jaap de Wilde (1998). The American Political Science Review 93, no. 4 (1999): pp. 1010-1011
 36. **Sperling, James & Kirchner, Emil.** *Economic Security and the Problem of Cooperation in Post-Cold War Europe*. Review of International Studies 24, no. 2 (1998): pp. 221-237.
 37. **Stremlau, John.** *Clinton's Dollar Diplomacy*. Foreign Policy 97 (1994): pp. 18-35.
 38. **Sweet-Cushman, Jennie.** *Gender, Risk Assessment and Political Ambition*. Politics and the Life Science 35, no. 2 (2016): pp. 1-17.
 39. **Tang, Siew Mun.** *Rethinking Economic Security in a Globalized World*. Contemporary Politics 21, no.1 (2015): pp. 40-52.
 40. **van Esch, Joris, de Jong, Sijbern & de Ridder, Marjolein.** *The Evolution of the Concept of Economic Security in the Dutch Security Policy Context*. In *No Blood for Oil?* The Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2014: pp. 24-44.

Disertācijas, maģistru un bakalaura darbi:

41. **Jadčenko, Ludmila.** *Valsts ekonomiskās drošības indikatoru prognozēšanas matemātiskais modelis*. Promocijas darbs Dr.oec. zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Universitāte, 2006: 168. lpp.

Valsts institūciju un citu organizāciju publikācijas:

42. European Commission. *European Union, Trade in Goods with China*. 2020. Pieejams: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf [skatīts 11.05.2020.]
43. European Commission & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. *Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council: EU-China – Strategic Outlook*. Strasbourg: 2019. Pieejams: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> [skatīts 12.05.2020.]
44. **OECD**. *The Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape*. In *OECD Business and Finance Outlook 2018*. Paris: OECD Publishing. 2018.
45. World Bank. *Worldwide Governance Indicators*. 2020. Pieejams: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators#> [skatīts 15.05.2020.]

Elektroniskie informācijas avoti:

46. Asia Society Policy Institute & Thodium Group. *The China Dashboard: Quarterly Net Assessment Winter 2020*. 2020. Pieejams: <https://chinadashboard.asiasociety.org/winter-2020/page/overview> [skatīts 29.04.2020]
47. Center for Strategic & International Studies: China Power Project. *How dominant are Chinese companies globally?* 2019. Pieejams: <https://chinapower.csis.org/chinese-companies-global-500/> [skatīts 29.04.2020.]
48. Central Intelligence Agency. *The World Factbook: China: Economy*. 2020. Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [skatīts 05.05.2020.]
49. **Chatzky, Andrew & McBride, James**. *China's Massive Belt and Road Initiative*. Council of Foreign Relations. 2020. Pieejams: <https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-massive-belt-and-road-initiative> [skatīts 13.05.2020.]
50. **de Jong, Sijbern, Oostervel, Willem Th., Roelen, Michel, Klacansky, Katharine, Sileikaite, Agne & Siebenga, Rianne**. *A Road to Riches or a Road to Ruin? The Geoeconomic Implications of China's New Silk Road*. The Hague: the Hague Centre for Strategic Studies, 2017. Pieejams:

- https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/Geoconomics_Behind_OBOR_FINAL%20%283%29.pdf [skatīts 10.05.2020.]
51. **Eichmanis, Jānis.** *European Union-China Relations: but Whose Rules.* Latvian Institute of International Affairs: New Silk Road programme. pp.3-4. Pieejams: <https://www.lai.lv/publikacijas/european-union-china-relations-but-whose-rules-836> [skatīts 07.05.2020.]
52. **European Political Strategy Centre.** *EU Industrial Policy After Siemens-Alstom. Finding a New Balance between Openness and Protection.* 2019. Pieejams: <https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/03fb102b-10e2-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-118654185> [skatīts 05.05.2020.]
53. **European Union Chamber of Commerce in China.** *China Manufacturing 2025. Putting Industrial Policy Ahead of Market Forces.* 2017: p. 68. Pieejams: [https://static.eurochamber.com.cn/upload/documents/documents/CM2025_EN_final_version_0301\[473\].pdf](https://static.eurochamber.com.cn/upload/documents/documents/CM2025_EN_final_version_0301[473].pdf) [skatīts 10.05.2020.]
54. Fortune. *Global 500.* 2020. Pieejams: <https://fortune.com/global500/> [skatīts 04.05.2020.]
55. **Hannemann, Thilo, Huotari, Mikko & Kratz, Agatha.** *Chinese FDI in Europe: 2018 Trends and Impact of New Screening Policies.* Rhodium Group & Mercator Institute for China Studies. 2019. Pieejams: <https://www.merics.org/en/papers-on-china/chinese-fdi-in-europe-2018> [skatīts 21.05.2020.]
56. **Huotari, Mikko, Wiedenfeld, Jan & Arcesati, Rebecca.** *Managing Economic Cooperation and Competition with China. Towards a More Integrated European Trade Policy Approach.* Mercator Institute for China Studies. 2020. pp. 5. Pieejams: <https://www.merics.org/en/managing-economic-cooperation-and-competition-with-china> [skatīts 08.05.2020.]
57. **Kania, Elsa B.** Made in China 2025, Explained. *The Diplomat* 01.02.2019. Pieejams: <https://thediplomat.com/2019/02/made-in-china-2025-explained/> [skatīts 01.05.2020.]
58. **Lu, Hui, Rohr, Charlene, Hafner, Marco & Knack, Anna.** *China Belt and Road Initiative: Measuring the Impact of Improving Transport Connectivity on International Trade in the Region – a proof-of-concept study.* Santa Monica (USA) & Cambridge (UK): RAND Cooperation. 2018.

59. **Makocki, Michal.** *It's the Economy: Chian's Trajectory.* In *Chinese Futures: Horizon 2025.* Pejsova, Eva (ed.). Paris: EU Institute for Security Studies. 2017: pp. 27-33. Pieejams: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Report_35_Chinese%20futures.pdf [skatīts 09.05.2020.]
60. **Steil, Benn & Rocca Della, Benjamin.** *Belt and Road Tracker.* Council on Foreign Relations: 2019. Pieejams: <https://www.cfr.org/article/belt-and-road-tracker> [skatīts 13.05.2020.]
61. **The Danish Tech Ambassador** (Klynge, Casper; Host). *Episode 23 – Kaiser Kuo.* TechPlomacy Talk. 22.10.2019. [Audio Podcast]. Pieejams: <https://open.spotify.com/episode/6L2CqrTu0XsJpGsKw2Kj1W?si=biK7KlbfTnWbbcG9T1EpHg>
62. The Heritage Foundation. *2020 Index of Economic Freedom.* 2020. Pieejams: <https://www.heritage.org/index/download#> [skatīts 15.05.2020.]
63. The World Economic Forum. *The Global Competitiveness Index 4.0 2019 Dataset.* 2019. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCI_4.0_2019_Dataset.xlsx [skatīts 15.05.2020.]
64. **van Bergeijk, Peter A.G. & Moons, Selwyn.** *Economic Diplomacy and Economic Security.* ResearchGate: 2009. Pieejams tiešsaistē: <https://www.researchgate.net/publication/228213995> [skatīts: 19.03.2020.]
65. **van der Putten, Frans-Paul.** *European Seaports and Chinese Strategic Influence: the Relevance of the Maritime Silk Road for the Netherlands.* The Hague: The Clingendael Institute. 2019. p. 33. Pieejams: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2019-12/Report_European_ports_and_Chinese_influence_December_2019.pdf [skatīts [13.05.2020.]
66. **van Esch, Joris, de Jong, Sijbern & de Ridder, Marjolein.** *The Evolution of the Concept of Economic Security in the Dutch Security Policy Context.* In *No Blood for Oil?* The Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2014: pp. 24-44. Pieejams: https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/HCSS_No_Blood_for_Oil.pdf [skatīts 05.05.2020.]
67. **Wendling, Z.A., Emerson, J.W., Esty, D.C., Levy, M.A., de Sherbinin, A., et.al.** *2018 Environmental Performance Index.* New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy: 2018. Pieejams:

<https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018reportv06191901.pdf> [skatīts
15.05.2020.]

68. **Xin, Zhou.** Coronavirus: how will China's role in the global economy change when faced with pandemic backlash? *South China Morning Post*. 28.04.2020. Pieejams: <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3081778/coronavirus-how-will-chinas-role-global-economy-change-when>
[skatīts 30.04.2020.]

PIELIKUMI

1. pielikums. Ekonomikas ievainojamības indeksa dati (ES tirdzniecība kopā)

Valsts	Eksports (miljoni EUR; 2019. gads) (x_1)	Imports (miljoni EUR; 2019. gads) (x_2)	IKP (miljoni EUR; 2019. gads) (x_3)	Ekonomikas tirdzniecības indekss (i_1)	Eksporta koncentrācijas indekss (i_2)	Stratēģiskā importa atkarības indekss (i_3)	EKONOMIKAS IEVAINOJAMĪBAS INDEKSS (I)
	Avots: Eurostat ¹		Eurostat ²	$i_1 = \frac{(x_1+x_2)/2}{x_3}$	Lielākās trīs preču grupas pret kopējo eksportu ³	Avots: Eurostat ⁴	$I = \frac{i_1 + i_2 + i_3}{3}$
ES (27)	5 193 221,1	4 938 181,2	13 923 347,3	0,364	0,318	0,216	0,299
Beļģija	397 154,2	380 613,5	473 085,1	0,822	0,438	0,222	0,494
Bulgārija	29 755,0	33 213,5	60 675,3	0,519	0,290	0,297	0,369
Čehija	177 342,1	159 230,4	220 200,7	0,764	0,516	0,110	0,463
Dānija	98 997,5	87 344,4	310 937,1	0,300	0,405	0,213	0,306
Vācija	1 330 204,9	1 102 575,6	3 435 760,0	0,354	0,433	0,186	0,324
Igaunija	14 385,7	16 096,3	28 037,2	0,544	0,309	0,210	0,354
Īrija	151 712,1	88 717,6	347 215,3	0,346	0,906	0,162	0,471
Grieķija	33 844,3	55 600,9	187 456,5	0,239	0,720	0,507	0,488
Spānija	297 983,3	332 204,6	1 245 331,0	0,253	0,405	0,273	0,310
Francija	508 865,5	581 563,4	2 418 997,0	0,225	0,364	0,205	0,265
Horvātija	15 529,9	25 033,1	53 936,7	0,376	0,239	0,257	0,291
Itālija	475 848,4	422 914,4	1 787 664,1	0,251	0,315	0,251	0,273
Kipra	3 085,5	8 187,1	21 943,6	0,257	0,968	0,311	0,512
Latvija	13 839,1	16 750,5	30 476,1	0,502	0,315	0,268	0,362
Lietuva	29 598,9	31 817,1	48 432,8	0,634	0,350	0,371	0,452
Luksemburga	14 723,8	21 411,4	63 516,3	0,284	0,433	0,216	0,311
Ungārija	110 417,0	107 032,8	143 826,4	0,756	0,503	0,149	0,469
Malta	2 686,5	6 311,8	13 208,5	0,341	0,559	0,294	0,398
Nīderlande	633 802,9	568 524,8	812 051,0	0,740	0,367	0,287	0,465
Austrija	159 903,7	165 193,0	398 521,9	0,408	0,339	0,157	0,301
Polija	235 862,4	234 038,9	529 029,2	0,444	0,311	0,166	0,307
Portugāle	59 897,9	80 293,3	212 302,8	0,330	0,302	0,269	0,300
Rumānija	68 668,8	86 242,6	223 337,4	0,347	0,460	0,171	0,326
Slovēnija	40 078,7	39 278,7	48 006,6	0,827	0,461	0,164	0,484

¹ Eurostat. *Intra and Extra-EU Trade by Member State and by Product Group*. 2020. Pieejams:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_intratrd&lang=en [skatīts 15.05.2020.]

² Eurostat. *GDP and Main Components (Output, Expenditure and Income)*. 2020. Pieejams:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en [skatīts 15.05.2020.]

³ Eurostat. *EU Trade since 1988 by CPA 2.1*. 2020. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/submitopensavedextraction.do?extractionId=15879900&datasetID=D_S-059268&keepsessionkey=true [skatīts 15.05.2020.]

⁴ Eurostat. *EU Trade Since 1988 by BEC*. 2020. Pieejams:

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=DS-032655&lang=en> [skatīts 15.05.2020.]

Slovākija	80 092,0	80 474,8	94 171,2	0,853	0,754	0,124	0,577
Somija	65 547,0	65 733,4	240 078,0	0,273	0,436	0,273	0,328
Zviedrija	143 394,0	141 783,3	474 683,3	0,300	0,381	0,242	0,308

2. pielikums. Ekonomikas ievainojamības indeksa dati (izmantojot ES ārējās tirdzniecības datus)

Valsts	Eksports (EXTRA-EU27; miljoni EUR) (x ₁)	Imports (EXTRA-27; miljoni EUR) (x ₂)	IKP (miljoni EUR) (x ₃)	Ekonomikas tirdzniecības indekss (i ₁)	Eksporta koncentrācijas indekss (i ₂)	Stratēģiskā importa atkarības indekss (i ₃)	EKONOMIKAS IEVAINOJAMĪBAS INDEKSS (I)
	Avots: Eurostat ¹		Avots: Eurostat ²	$i_1 = \frac{(x_1+x_2)/2}{x_3}$	Lielākās trīs preču grupas pret kopējo eksportu ³	Avots: Eurostat ⁴	$I = \frac{i_1 + i_2 + i_3}{3}$
ES (27)	2 132 002,4	1 935 379,5	13 923 347,3	0,146	0,339	0,310	0,265
Beļģija	139 621,1	152 925,6	473 085,1	0,309	0,535	0,176	0,340
Bulgārija	10 626,8	12 637,5	60 675,3	0,192	0,399	0,557	0,382
Čehija	36 611,8	41 840,4	220 200,7	0,178	0,551	0,128	0,286
Dānija	47 277,0	29 177,5	310 937,1	0,123	0,481	0,337	0,314
Vācija	631 565,7	407 369,7	3 435 760,0	0,151	0,524	0,202	0,292
Igaunija	4 527,8	3 897,5	28 037,2	0,150	0,409	0,227	0,262
Īrija	95 207,7	55 105,6	347 215,3	0,216	0,869	0,198	0,428
Griekija	16 109,1	27 233,5	187 456,5	0,116	1,000	0,994	0,714
Spānija	120 509,1	151 201,9	1 245 331,0	0,109	0,317	0,496	0,307
Francija	247 092,0	207 921,4	2 418 997,0	0,094	0,498	0,310	0,301
Horvātija	5 204,7	5 348,2	53 936,7	0,098	0,360	0,406	0,288
Itālija	234 756,6	182 890,8	1 787 664,1	0,117	0,330	0,422	0,290
Kipra	1 824,9	3 325,6	21 943,6	0,117	0,812	0,267	0,399
Latvija	5 246,0	4 241,9	30 476,1	0,156	0,397	0,240	0,264
Lietuva	13 326,5	10 731,8	48 432,8	0,248	0,363	0,997	0,536
Luksemburga	2 963,5	3 535,8	63 516,3	0,051	0,605	0,032	0,229
Ungārija	23 848,6	30 211,8	143 826,4	0,188	0,434	0,246	0,289
Malta	1 245,9	2 978,2	13 208,5	0,160	0,799	0,128	0,362
Nīderlande	220 095,7	338 854,0	812 051,0	0,344	0,394	0,349	0,362
Austrija	51 323,3	39 305,0	398 521,9	0,114	0,396	0,231	0,247

¹ Eurostat. *Intra and Extra-EU Trade by Member State and by Product Group*. 2020. Pieejams:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_intratrd&lang=en [skatīts 15.05.2020.]

² Eurostat. *GDP and Main Components (Output, Expenditure and Income)*. 2020. Pieejams:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en [skatīts 15.05.2020.]

³ Eurostat. *EU Trade since 1988 by CPA 2.1*. 2020. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/submitopensesavedextraction.do?extractionId=15879900&datasetID=D_S-059268&keepsessionkey=true [skatīts 15.05.2020.]

⁴ Eurostat. *EU Trade Since 1988 by BEC*. 2020. Pieejams:

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=DS-032655&lang=en> [skatīts 15.05.2020.]

Polija	61 946,9	79 308,3	529 029,2	0,134	0,311	0,295	0,246
Portugāle	17 544,2	21 030,2	212 302,8	0,091	0,281	0,654	0,342
Rumānija	18 417,2	23 499,9	223 337,4	0,094	0,386	0,327	0,269
Slovēnija	11 201,6	14 871,0	48 006,6	0,272	0,630	0,146	0,349
Slovākija	16 083,0	16 845,6	94 171,2	0,175	0,722	0,254	0,384
Somija	29 670,3	20 463,2	240 078,0	0,104	0,524	0,646	0,425
Zviedrija	68 155,5	48 627,2	474 683,3	0,123	0,396	0,439	0,319

3. pielikums. Ekonomikas noturības indeksa dati (Makroekonomiskās stabilitātes veidojošie elementi)

Valsts	Makroekonomiskā stabilitāte					
	Valdības parāds pret IKP (%)	Inflācija (IKP deflators)	Tekošo kontu bilance	Valdības pārāda indekss (pārreķināts) (i ₁)	Inflācijas indekss (pārreķināts) (i ₂)	Tekošo kontu indekss (pārreķināts) (i ₃)
	Avots: Eurostat ¹	Avots: Pasaules Banka ²	Avots: Eurostat ³	Svars indeksā: 0,11	Svars indeksā: 0,11	Svars indeksā: 0,11
ES (27)	82,77	1,37	11883,065	0,452	0,378	0,115
Beļģija	103,13	1,478	657,6	0,577	0,408	0,067
Bulgārija	21,48	2,392	684,32	0,077	0,661	0,067
Čehija	38,37	1,298	-598,03	0,180	0,358	0,061
Dānija	40,18	1,135	20448,19	0,191	0,313	0,152
Vācija	72,6	1,436	217937,9	0,390	0,396	1,000
Igaunija	8,96	2,905	283,36	0,000	0,803	0,065
Īrija	88,18	0,662	-274,82	0,485	0,182	0,063
Grieķija	172,26	0,005	-6673,8	1,000	0,000	0,035
Spānija	90,34	0,368	10750,9	0,498	0,100	0,110
Francija	94,01	0,751	-14847	0,521	0,206	0,000
Horvātija	74,9	1,086	340,76	0,404	0,299	0,065
Itālija	130,71	1,097	15449,9	0,746	0,302	0,130
Kipra	91,67	0,441	-857,1	0,506	0,121	0,060
Latvija	40,79	1,113	-223,9	0,195	0,307	0,063
Lietuva	38,41	1,868	130,9	0,180	0,516	0,064
Luksemburga	21,51	2,196	2671,1	0,077	0,606	0,075
Ungārija	75,53	3,019	1700,35	0,408	0,834	0,071
Malta	58,98	2,34	442,82	0,306	0,646	0,066
Nīderlande	60,7	0,903	63599,7	0,317	0,249	0,337
Austrija	80,28	1,725	7363,6	0,437	0,476	0,095
Polija	51,99	1,586	-7391,39	0,264	0,438	0,032

¹ Eurostat. *General Government Gross Debt – Annual Data*. 2020. Pieejams: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina225/default/table?lang=en> [skatīts 15.05.2020.]

² The World Bank Data. *Inflation, GDP deflator (annual %)*. 2020. Pieejams: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?locations=EU> [skatīts 15.05.2020.]

³ Eurostat. *Balance of Payments by Country – Annual Data (BPM6)*. Pieejams: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_c6_a&lang=en [skatīts 15.05.2020.]

Portugāle	123,64	1,087	-2283,9	0,702	0,299	0,054
Rumānija	35,75	3,618	-4843,92	0,164	1,000	0,043
Slovēnija	66,06	1,151	1508,1	0,350	0,317	0,070
Slovākija	49,71	0,512	-1433,23	0,250	0,140	0,058
Somija	57,19	1,661	-2432,5	0,295	0,458	0,053
Zviedrija	39,93	1,628	18732,85	0,190	0,449	0,144

4. pielikums. Ekonomikas noturības indeksa dati (Koriģētā tirgus elastības veidojošie elementi)

Valsts	Koriģētā tirgus elastība									
	Uzņēmējdarbības brīvības indikatora 3 gadu vidējais rādītājs (2018-2020)	Darbspēka brīvības indikatora 3 gadu vidējais rādītājs (2018-2020)	Uzņēmējdarbības indeks (pārrekināts)	Darbspēka brīvības indeks (pārrekināts)	Tirgus elastības indekss (i ₄)	Banku stabilitātes 3 gadu vidējais rādītājs (2017-2019)	Banku kredīti privātajam sektoram (% no IKP; 10 gadu vidējais)	Banku stabilitātes indekss (pārrekināts)	Banku kredītu indekss (pārrekināts)	Finanšu piesardzības indekss (i ₅)
	Avots: The Heritage Foundation ¹				Svars indeksā: 0,25	Avots: World Economic Forum ²	Avots: World Bank ³			Svars indeksā: 0,0833
ES (27)	73,950	59,956	0,493	0,393	0,443	5,141	103,421	0,609	0,366	0,487
Beļģija	77,967	60,533	0,615	0,407	0,511	5,278	59,314	0,643	0,137	0,390
Bulgārija	63,200	67,533	0,166	0,576	0,371	4,715	60,448	0,504	0,143	0,324
Čehija	71,533	77,500	0,419	0,816	0,618	5,852	49,617	0,784	0,087	0,436
Dānija	90,633	85,133	1,000	1,000	1,000	5,693	177,542	0,745	0,750	0,747
Vācija	84,067	53,033	0,800	0,226	0,513	5,196	82,856	0,622	0,259	0,441
Igaunija	74,800	56,433	0,519	0,308	0,413	5,452	74,179	0,686	0,214	0,450
Īrija	82,533	75,867	0,754	0,777	0,765	4,448	90,108	0,438	0,297	0,367
Grieķija	74,067	52,967	0,496	0,224	0,360	2,670	107,365	0,000	0,386	0,193
Spānija	66,633	58,167	0,271	0,350	0,310	5,091	138,360	0,597	0,547	0,572
Francija	81,300	45,433	0,716	0,043	0,379	5,580	96,792	0,717	0,331	0,524
Horvātija	57,733	43,667	0,000	0,000	0,000	5,139	65,134	0,608	0,167	0,388
Itālija	70,800	50,767	0,397	0,171	0,284	4,448	87,460	0,438	0,283	0,361
Kipra	76,833	58,300	0,581	0,353	0,467	3,301	225,874	0,155	1,000	0,578
Latvija	78,200	72,733	0,622	0,701	0,662	4,947	58,026	0,561	0,130	0,346
Lietuva	73,500	68,200	0,479	0,592	0,535	5,147	44,977	0,610	0,063	0,337
Luksemburga	68,267	45,800	0,320	0,051	0,186	6,207	95,878	0,872	0,327	0,599
Ungārija	61,033	66,000	0,100	0,539	0,319	5,360	45,309	0,663	0,065	0,364
Malta	66,367	61,167	0,262	0,422	0,342	5,419	100,937	0,677	0,353	0,515
Nīderlande	80,767	60,667	0,700	0,410	0,555	5,900	113,574	0,796	0,418	0,607

¹ The Heritage Foundation. *2020 Index of Economic Freedom*. 2020. Pieejams: <https://www.heritage.org/index/download#> [skatīts 15.05.2020.]

² The World Economic Forum. *The Global Competitiveness Index 4.0 2019 Dataset*. 2019. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCI_4.0_2019_Dataset.xlsx [skatīts 15.05.2020.]

³ The World Bank Data. *Domestic Credit to Private Sector by Banks (% of GDP)*. 2020. Pieejams: <https://data.worldbank.org/indicator/FD.AST.PRVT.GD.ZS> [skatīts 15.05.2020.]

Austrija	74,467	67,900	0,509	0,584	0,547	5,887	90,033	0,793	0,296	0,545
Polija	65,067	63,267	0,223	0,473	0,348	5,315	51,389	0,652	0,096	0,374
Portugāle	79,800	44,167	0,671	0,012	0,341	3,702	132,802	0,254	0,518	0,386
Rumānija	62,300	64,767	0,139	0,509	0,324	4,943	32,856	0,560	0,000	0,280
Slovēnija	79,067	61,300	0,648	0,425	0,537	4,899	63,418	0,549	0,158	0,354
Slovākija	60,167	53,333	0,074	0,233	0,154	5,987	51,147	0,818	0,095	0,456
Somija	88,033	50,367	0,921	0,162	0,541	6,727	91,581	1,000	0,304	0,652
Zviedrija	87,533	53,800	0,906	0,244	0,575	5,492	127,923	0,696	0,493	0,594

5. pielikums. Ekonomikas noturības indeksa dati (pārvaldības indeksa veidojošie elementi)

Valsts	Pārvaldības indekss											EKONOMIKAS NOTURĪBAS INDEKSS (I)
	Politiskā pārvaldība (2018)	Politiskās pārvaldības indekss (pārrēķināts) (i ₆)	Paredzamais skološanās ilgums (gadi) - 3 gadu vidējais (2016-2018)	Vidējais skološanās ilgums (3 gadu vidējais; 2016-2018)	Paredzamais mūža ilgums dzimšanas laikā (3 gadu vidējais - 2016-2018)	Paredzamā skološanās ilguma indekss (pārrēķināts)	Vidējā skološanās ilguma indekss (pārrēķināts)	Paredzamais mūža ilguma indekss (pārrēķināts)	Sociālā pārvaldības indekss (i ₇)	Vides veiktspējas indekss (2018)	Vides veiktspējas indekss (pārrēķināts) (i ₈)	
	Avots: World Bank ¹	Svars indeksā: 0,2222	Avots: UN Development Programme ²	Avots: UN DP ³	Avots: UN DP ⁴				Svars indeksā: 0,056	Avots: Environmental Performance Index ⁵	Svars indeksā: 0,056	
ES (27)	1,005	0,530	16,519	11,921	79,975	0,422	0,555	0,611	0,529	73,331	0,465	0,429
Beļģija	1,182	0,640	19,700	11,800	81,300	1,000	0,531	0,768	0,766	77,380	0,669	0,498
Bulgārija	0,235	0,052	14,900	11,800	74,800	0,127	0,531	0,000	0,219	67,850	0,189	0,242
Čehija	0,951	0,497	16,800	12,700	79,067	0,473	0,714	0,504	0,564	67,680	0,180	0,409
Dānija	1,683	0,952	19,100	12,600	80,700	0,891	0,694	0,697	0,761	81,600	0,882	0,688
Vācija	1,496	0,835	17,100	14,100	81,033	0,527	1,000	0,736	0,754	78,370	0,719	0,629
Igaunija	1,219	0,663	16,100	13,033	78,367	0,345	0,782	0,421	0,516	64,310	0,010	0,413

¹ World Bank DataBank. *Worldwide Governance Indicators*. 2020. Pieejams:

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators#> [skatīts 15.05.2020.]

² United Nations Development Programme. *Human Development Reports: Expected Years of Schooling (years)*. 2019. Pieejams:

<http://hdr.undp.org/en/indicators/69706#> [skatīts 15.05.2020.]

³ United Nations Development Programme. *Human Development Reports: Mean Years of Schooling (years)*. 2019. Pieejams:

<http://hdr.undp.org/en/indicators/103006> [skatīts 15.05.2020.]

⁴ United Nations Development Programme. *Human Development Reports: Life Expectancy at Birth*. 2019. Pieejams:

<http://hdr.undp.org/en/indicators/69206> [skatīts 15.05.2020.]

⁵ **Wendling, Z.A., Emerson, J.W., Esty, D.C., Levy, M.A., de Sherbinin, A., et.al.** *2018 Environmental Performance Index*. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy: 2018. Pieejams:

<https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018reportv06191901.pdf> [skatīts 15.05.2020.]

Īrija	1,396	0,773	18,800	12,500	81,867	0,836	0,673	0,835	0,781	78,770	0,739	0,559
Grieķija	0,278	0,078	17,300	10,433	81,900	0,564	0,252	0,839	0,551	73,600	0,478	0,295
Spānija	0,808	0,408	17,867	9,800	83,267	0,667	0,122	1,000	0,596	78,390	0,720	0,367
Francija	1,117	0,599	15,500	11,400	82,400	0,236	0,449	0,898	0,528	83,950	1,000	0,437
Horvātija	0,439	0,178	15,033	11,400	78,167	0,152	0,449	0,398	0,333	65,450	0,068	0,179
Itālija	0,487	0,208	16,200	10,200	83,200	0,364	0,204	0,992	0,520	76,960	0,648	0,342
Kipra	0,819	0,414	14,700	12,100	80,667	0,091	0,592	0,693	0,459	72,600	0,428	0,382
Latvija	0,792	0,398	15,867	12,800	75,033	0,303	0,735	0,028	0,355	66,120	0,101	0,370
Lietuva	0,886	0,456	16,500	12,967	75,467	0,418	0,769	0,079	0,422	69,330	0,263	0,385
Luksemburga	1,729	0,980	14,200	12,167	81,967	0,000	0,605	0,846	0,484	79,120	0,757	0,467
Ungārija	0,462	0,193	15,100	11,867	76,500	0,164	0,544	0,201	0,303	65,010	0,045	0,317
Malta	1,059	0,564	15,900	11,300	82,233	0,309	0,429	0,878	0,539	80,900	0,846	0,443
Nīderlande	1,693	0,958	18,000	12,200	82,000	0,691	0,612	0,850	0,718	75,460	0,572	0,574
Austrija	1,461	0,814	16,233	12,600	81,333	0,370	0,694	0,772	0,612	78,970	0,749	0,550
Polija	0,647	0,308	16,400	12,300	78,300	0,400	0,633	0,413	0,482	64,110	0,000	0,294
Portugāle	1,072	0,572	16,300	9,200	81,667	0,382	0,000	0,811	0,398	71,910	0,393	0,405
Rumānija	0,152	0,000	14,300	11,000	75,767	0,018	0,367	0,114	0,167	64,780	0,034	0,248
Slovēnija	0,942	0,491	17,400	12,200	81,033	0,582	0,612	0,736	0,643	67,570	0,174	0,400
Slovākija	0,673	0,324	14,500	12,600	77,200	0,055	0,694	0,283	0,344	70,600	0,327	0,235
Somija	1,761	1,000	17,400	12,400	81,567	0,582	0,653	0,799	0,678	78,640	0,732	0,580
Zviedrija	1,699	0,961	18,800	12,400	82,533	0,836	0,653	0,913	0,801	80,510	0,827	0,584

6. pielikums. ES ekonomikas ievainojamība tirdzniecības attiecībās ar Ķīnu

	Tirdzniecības īpatsvars ¹	Eksporta Koncentrācija ²	Stratēģiskā importa atkarība ³	Ievainojamības indekss
Austrija	0,113	0,585	0,004	0,234
Beļģija	0,082	0,506	0,014	0,201
Bulgārija	0,099	0,807	0,018	0,308
Kipra	0,086	0,807	0,017	0,303
Čehija	0,217	0,544	0,003	0,255
Vācija	0,167	0,582	0,015	0,255
Dānija	0,145	0,497	0,014	0,219
Igaunija	0,097	0,469	0,007	0,191
Spānija	0,116	0,456	0,032	0,201
ES	0,138	0,446	0,014	0,199
Somija	0,117	0,570	0,003	0,230
Francija	0,115	0,545	0,018	0,226
Grieķija	0,114	0,791	0,013	0,306
Horvātija	0,079	0,631	0,013	0,241
Ungārija	0,165	0,546	0,002	0,238
Īrija	0,075	0,875	0,011	0,320
Itālija	0,107	0,461	0,013	0,194
Lietuva	0,050	0,416	0,022	0,163
Luksemburga	0,263	0,609	0,001	0,291
Latvija	0,071	0,646	0,017	0,245
Malta	0,069	0,751	0,012	0,277
Nīderlande	0,184	0,532	0,011	0,242
Polija	0,164	0,435	0,009	0,203
Portugāle	0,092	0,359	0,040	0,164
Rumānija	0,123	0,541	0,006	0,223
Zviedrija	0,131	0,603	0,016	0,250
Slovēnija	0,094	0,529	0,005	0,209
Slovākija	0,139	0,901	0,003	0,348

¹ Eurostat. *EU Trade since 1988 by CN8*. 2020. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/submitopensavedextraction.do?extractionId=15882591&datasetID=DS-016890&keepsessionkey=true&extractionName=Untitled_20200520&extractionDate=2020/05/20%2013:11:35
[skatīts 20.05.2020.]

² Eurostat. *EU Trade since 1988 by CPA 2.1*. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/submitopensavedextraction.do?extractionId=15882724&datasetID=DS-059268&keepsessionkey=true&extractionName=Untitled_20200520&extractionDate=2020/05/20%2013:47:29
[skatīts 20.05.2020.]

³ Eurostat. *EU Trade since 1998 by BEC*. 2020. Pieejams:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/submitopensavedextraction.do?extractionId=15882968&datasetID=DS-057555&keepsessionkey=true&extractionName=Untitled_20200520&extractionDate=2020/05/20%2015:26:06
[skatīts 20.05.2020.]

7. pielikums. Produkti ar lielāko Ķīnas tirdzniecības īpatsvaru¹

ES importa no Ķīnas daļa no ES importa no trešajām valstīm kopā	Produkts	ES eksporta uz Ķīnu daļa no ES eksporta uz trešajām valstīm kopā	Produkts
74,84%	Elektriskās apgaismes ierīces	75,14%	Koks neapstrādātā veidā
73,09%	Spēles un rotaļlietas	62,98%	Mežsaimniecības, mežizstrādes un saistīto pakalpojumu produkti
69,22%	Elektriskie rokas darbarīki	59,66%	Krāsaino metālu rūdas
68,49%	Slotas un birstes	54,12%	Dekoratīvais un celtniecības akmens, kaļķakmens, ģipsis, krīts un šiferis
68,17%	Cits transporta aprīkojums	48,99%	Celuloze
67,43%	Mājsaimniecības un dekoratīvie keramikas izstrādājumi		
64,25%	Datori un perifērijas iekārtas		
62,39%	Tērauda liešanas pakalpojumi		
61,74%	Sporta preces		
61,60%	Sadzīves tehnika		
61,33%	Nemājsaimniecības elektriskā tehnika		
60,20%	Saliktas parketa grīdas		
59,99%	Sprāgstvielas		
59,77%	Elektronika		
58,60%	Komunikāciju ierīces		
58,42%	Rūpnieciski ražotas preces		
57,48%	Juvelierizstrādājumu imitācijas un ar tiem saistīti izstrādājumi		
56,60%	Pārējās rūpniecības preces		
55,37%	Sēdekļi un to daļas; mēbeļu daļas		
55,18%	Galda piederumi		
53,46%	Mēbeles		
53,45%	Plastmasas celtniecības izstrādājumi		
53,21%	slēdzenes un eņģes		
52,06%	Bagāžam somas un tamlīdzīgi izstrādājumi, zirglietas		
50,29%	Lodētas elektroniskās plates		

¹ Eurostat. *EU Trade since 1988 by CPA 2.1. (DS-018995)*. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/mainxtnet.do> [skatīts 20.05.2020.]

Maģistra darbs „Ekonomiskās drošības risku izvērtēšana Eiropas Savienības un Ķīnas attiecībās” izstrādāts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Arvīds Zirnis (26.05.2020.)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr.oec. Ērika Šumilo (26.05.2020.)

Recenzents: profesore Dr.oec. Baiba Šavriņa

Darbs iesniegts Studiju informācijas centrā _____ (*datums*)

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Astra Zaļkalne _____
(*personiskais paraksts*)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

05.06.2020. prot. Nr. ____.

Komisijas sekretārs: _____
(*personiskais paraksts*)